

422

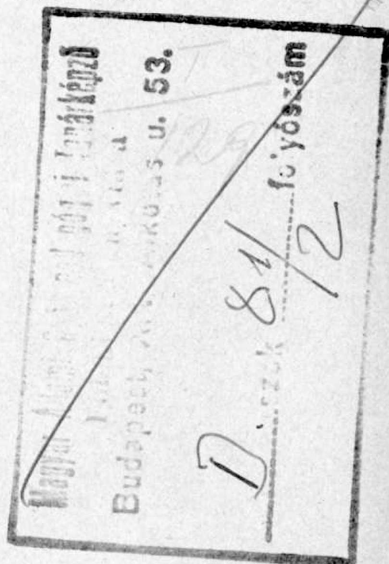
GYERMEKVÉDŐ INTÉZETEK MAGYARORSZÁGON

A BUDAPESTEN

1899-BEN TARTOTT GYERMEKVÉDŐ KONGRESSZUS ALKALMÁBÓL

SZERKESZTI ÉS KIADJA

A KONGRESSZUST ELŐKÉSZÍTŐ BIZOTTSÁG

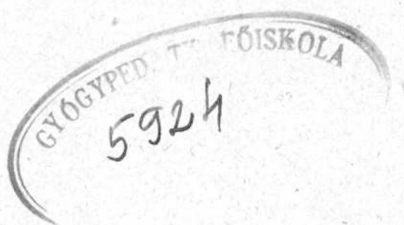

BUDAPEST

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG

1899

BEVEZETÉS.

A gyermekvédelem ügye Magyarországon is, mint Európa más országaiban, évszázadokon át főképp az egyház kegyeletes munkája volt, nem jogi és pædagogiai, hanem kizárólag humanisztikus munka, mely ennél fogva csaknem kizárólag a lelenczekre és az árva gyermekekre szorítkozott. Csaknem minden zárdában és kolostorban neveltek egyes elhagyatott gyermekeket, vagy legalább kegyadományokat osztottak ki közöttük. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy a szegények gondozása, s ezek közé tartoztak az elhagyatott gyermekek, Magyarországon a földesurak és jobbágyok patriarchalis viszonya s a köznép aránylagos jóléte miatt, még az egyházak pártfogását is kevésbé igényelte. Háborús időkben s rossz termés esetén nagy volt a nyomorultak száma, rendes időkben azonban a régi Magyarországból éhező gyermek nagy ritkaság volt, a gyermekek másnemű szükségleteivel pedig alig törődtek abban az időben.

Miként Németországban, hazánkban is a reformatio kora óta kezdődött meg a gyermeknevelés általánosabb felkarolása s ezen időtől fogva a gyermekvédelemnek egyik neme, a *tanulók segélyezése*, virágozni kezdett. Különösen az erdélyi fejedelmek a XVII-ik században tűntek ki e tekintetben, majdnem mindenik alapított nagyobb iskoláink mellett egy-egy tápintézetet s példájukat számos előkelő követte, úgy, hogy már ebben a században több ezer tanuló ingyenes neveltetéséről volt gondoskodva.

Az iskolai tápintézetekkel kapcsolatban alakultak hazánkban az első *árvaházak*, de ezek fellendülése

főkép a mult század közepe táján Mária Terézia uralkodása idején történt. Az akkor alapított árvaházak közül ma is igen sok fennáll, többek közt Mária Terézia legnagyobb ilyenmű alkotása Nagy-Szebenben, hol eddig közel 10.000 árva és lelencz képeztetett ki. A napoleoni hadjáratok alatt a buzgalom az árvaházak iránt jelentékenyen apadt, több meg is szűnt, de a jelen század második felében újból feltámadt a buzgalom, különösen a jótékonycélú nőegyletek részéről, kiket azután újabban a hatóságok és más testületek is követtek. A legutolsó kimutatás szerint Magyarországon 105 árvaház és szeretetház van, melyekben összesen mintegy 5000 gyermeket ápolnak évente több mint egymillió forint rendes kiadással s ezek között van 31 olyan intézet, melyet állam, megye vagy község tart fenn, tizenhat, mely kizárólag alapítványi kamatokból él.

A legtöbb árvaház még most is felekezeti s ezek között a római katolikusok állanak első helyen, főkép a püspökök és más főpapok által alapított s apáczák vezetése alatt álló intézetekkel, utánuk jönnek a zsidók, kiknek intézetei általában a legjobban vezetettek közé tartoznak. Kevésbé lehet ezt mondani a nőegyleti árvaházakról, mivel ezek nagyobb része szegénységgel küzd s ezért intézetük is kezdetleges. Budapesten jelenleg 12, Pécsen 4, Pozsony, Sopron, Debreczen, Kolozsvár, Szatmárnémeti városokban 3—3 árvaház van s általában nagyon kevés város van ily intézet nélkül. Az 1896-iki ezredéves kiállítás alkalmából sok új árvaház létesítését határozták el, úgy, hogy azok száma jövőben jelentékenyen fog szaporodni. Érdekes felemlíteni, hogy a magyarországi népiskolai tanítók (27.000-en) már 1885-ben állítottak fel külön árvaházat csekély fizetésükből s gyűjtéseikből s azóta az országos tanítói nyugdíjalapból, melynek tőkéje 13 millió forintnál több, négy újabb intézet létesült kizárólag tanítók árvái számára, úgy, hogy tisztán ezekben évente 400-nál több fiút s leányt lehet elhelyezni. Meg-

említjük egyúttal, hogy ez a lelkes tanítói kar most nagy sikerrel működik különböző internátusok létesítésén, melyekben magasabb iskolába járó gyermekeiket elhelyezhetik.

Az árvaházak számában felsoroltuk a hazánkban jelenleg fennálló *14 szeretetházat* is. Ezek ugyanis lényegileg nem különböznek egymástól, bár az első szeretetház Balatonfüreden (1870) a svájcz *»Rettungshaus«*-ok mintájára kizárólag elzüllött gyermekek megmentésére alakult s azok nevelésénél a családrendszert és a munkára szoktatást vette irányadóul. Ma azonban e két elvet az árvaházak is elfogadják, bár a családrendszer szigorúan megvalósítva nagyon kevés helyen van.

Szeretetházaink eredeti feladatának inkább megfelelnek a *javítóintézetek*, melyeket nálunk 1878-ban az igazságügyminister állított fel főkép a törvénykezési birságpénzekből. A fiatal elítélt bűnösökön kívül más elzüllött gyermekeket is felvesznek 8 éves koruktól s 20-ik életévükig gondoskodnak róluk. Jelenleg három ily intézet van fiúk s egy leányok számára, melyekben összesen mintegy 250 növendék fér el. A katonai pontossággal vezetett intézetek számát közelebb jelentékenyen akarják szaporítani.

A nem ép érzékű gyermekek ügyét a magyar társadalom csak a legújabb időben karolta fel. Egyetlen intézetünk *a vakok számára* ugyan már 1825-ben alakult s az első *siketnéma-intézet* még előbb, 1802-ben s e két intézet főkép adományokból ma már hatalmas humanisztikus intézeteink között is a legelsők között van, de a többiek egészen új alkotások, siketnéma-intézeteink száma csak hat s a *hülyék intézetei* csak 2. Ujabbban azonban nagy tevékenység mutatkozik e téren, különösen mióta a váczi siketnémák intézetében számos tanítót képeztek ki a siketnémák, továbbá a dadogók nevelésére.

Jelentékeny nagy számmal vannak humanisztikus intézeteink az iskolákkal kapcsolatban, mint *convictusok és alumneumok*. Különösen a protestáns közép-

iskolák mellett csaknem mindenütt van ily intézet, melyekben a szegény tanulók ingyen, vagy mesés csekély áron (évente néha csak 60—80 forintért) nyernek lakást és kosztot. Nagy buzgalmat fejtenek ki e tekintetben újabban a vasuti tisztviselők, kik, mivel Magyarországon az államvasuti rendszer az uralkodó, már eddig három hatalmas internátust állítottak fel árváik és tanuló gyermekeik számára. Az internátusok eszméje általában nagyon népszerű Magyarországon, bár a kolostori nevelés aránylag csekély helyet foglal el, különösen a fiúkra vonatkozólag. Vannak azonban egyesületek, melyek az internátust általában helytelennek tartva, gyámoltjaikat főképp magáncsaládoknál helyezik el.

Ebben az irányban mozgott egész a legújabb időkig a *lelenczek nevelésének* ügye is. Lelenczházak felállítását ugyan már a múlt században is tervelték, de felállításuk nem sikerült s a lelenczeket a hatóságok, részben egyesületek közvetítésével, magáncsaládokhoz adták ki. Az itt tapasztalt számos visszaélés, különösen a fővárosi gyermekek nagy halandósága a falusi dajkáknál, kiket a közvélemény ezért angyalcsinálóknak is nevezett el, visszahatást okozott s ezért újabban az állam által a lelenczek ápolásával megbízott Fehérkereszt-egyesület már több intézetet állított fel s legújabbban maga az állam, egyes hatóságok közreműködésével, nyolczat készít elő, mely intézetek tulajdonkép árvaházaknak mondhatók kisdedek számára.

Ily *kisdedárvaház* Magyarországon több is van. Nálunk a kisdedóvás intézménye igen régi, a lelkes Brunswik Teréz grófnő, Pestalozzi tanítványa, már 1828-ban megalkotta az elsőt s midőn 1891-ben a kisdedóvás ügyét törvény által rendezték (a mely tekintetben a magyarok csaknem az összes művelt népeket megelőzték), számuk rohamosan szaporodott. Ma közel 3000 kisdedóvó van, melyek fele nevelőintézet, másik fele túlnyomóan gyermekmenedékhely, a hol a kisdedek egész nap őriztetnek s igen sok helyen eledellel is elláttatnak. Nevezetes, hogy

három kisdédárvaházunk van (Budapesten, Kolozsvárt és Hódmezővásárhelyt), melyek egyúttal az ott fennálló tanítónő- és óvóképző-intézetek mintaiskolái. Az ezekkel rokon *bölcsődék* azonban csak Budapesten honosodtak meg, bár az elsőt már 1852-ben alapították.

A gyermekek védelme érdekében külföldön fennálló másnemű intézmények csak magában Budapesten honosodtak meg, de ezek között van egy pár igen virágzó s közkedveltségnek örvendő egyesület. Egyik a *szünidei gyermektelep-egyesület*, melynek a gyermekek ellátására alkalmas vidéki helyeken már három állandó lakása is van, másik a *Gyermekbarát-egyesület*, mely évenként több mint százezer ebédet oszt ki a fővárosi elemi iskolák szegény tanulói közt. Az ily tanulók segélyezése könyvekkel, tanszerekkel s különösen a karácsonyi felruházás az egész országban nagyon elterjedt divat, egyesületek s asztaltársaságok mindenütt foglalkoznak vele, ösztöndíjakban s jutalmakban is gazdagok vagyunk, de azok kiosztásánál nincs meg sok helyen a kellő gondosság és tapintat.

Általában több a jó indulat és alkalomszerű jótékony hajlam a magyar társadalomban, mint a *tervszerű gyermekvédelem*. Már az első király, Szent István törvényeiben van oly rendelkezés, mely szerint az özvegyek és árvák a király különös védelme alatt állanak s azóta is többször hoztak törvényes rendelkezéseket, de az árvaügy rendezése csak 1877-ben történt s még most is lényegileg autonóm helyi hatóságok nem mindenkor megbízható felügyelet alatt vannak, a társadalom egyes kivételektől eltekintve a protectio útjait ismerők pártfogoltját karolja fel, a szülők visszaélései ellen nincs törvény s azon a meglehetősen keresztülvitt intézkedésen kívül, hogy a 12-ik életévüket be nem töltött gyermekek mesterekhez, vagy gyárakba nem vehetők fel, a gyermekek munkaerejét lelketlen emberek jóformán ellenőrizetlenül használják ki, sőt még a tankötelesség alól is számos kibúvót engednek meg. A gyermekek

védelmére jogi, erkölcsi és közegészségi szempontokból még aránylag kevés történt s közigazgatásunk hiányai miatt még a törvényes intézkedések nagyobb része is csak nagyobb városokban, vagy erélyesebb tisztviselők által kormányzott vidékeken valósítottak meg.

Jelen műben, melyet kellő erő hiánya miatt igen kis terjedelemben adhattunk ki, a gyermekvédelemmel foglalkozó nagyszámú intézményeink közül csak mintegy mutatóul közöljük egyesek leírását az intézetek és egyesületek eredeti közleményei után. Sajnáljuk, hogy a külföldiek részére egységes s kissé részletesebb leírást nem közölhetünk, de azt hisszük, hogy ez is téjékoztat némileg. A ki bővebb adatokat keres, legalább nagyjában megkapja a hivatalos statisztikai évkönyvben, mely német nyelven is megjelenik s a világ minden nevezetesebb közkönyvtára és hivatala részére megküldetik.

I.

INTÉZETEK A FOGYATÉKOS ÉRZÉKŰEK JAVÁRA.

Vakok orsz. intézete.

(1825-től napjainkig.)

Hazánkban a vakok ügye eleitől fogva napjainkig a még most is egy magában álló budapesti intézettel függ össze. Ha tehát a vakok ügyéről akarunk szólni, okvetetlenül csak intézetünkkel kapcsolatban tehetjük azt s fordítva.

Az egész osztrák-magyar monarchia vakjainak intézetei Klein János, a vakok bécsi cs. kir. intézete volt nagyhirű igazgatója buzgólkodásának köszönik létrejövetelüket. Tőle ered a mi intézetünk eszméje is, mely dicső emlékezetű József nádor által és az ő személyes »felvigyázósága« (mai nyelven: védnöksége) alatt 1826-ben Pozsonyban vette kezdetét, a hol Beitl Rafael vezetése mellett (a ki ugyancsak Klein János által képeztetett Bécsben) négy növendéke volt.

Ezen iskola 1826-ban Pestre helyeztetett át, ügyeinek, valamint az összes honi vakok ügyének irányítására és fejlesztésére pedig egy bizottmány (akkori nyelven: »kiküldöttség«) alakult, melybe a nádor 1826. szeptember 15-én 725. sz. a. kelt levelében Pestmegye első alispánjának elnöklété alatt négy pestvárosi s négy megyei bizottsági tagot nevezett ki s melynek a helytartó tanács (1826. év október 13-án kelt 24.746. számú leiratában) az intézet alapítására engedélyt ad.

1827-ben az országosítás érdekében tétettek lépések, melyek azonban akkor a nádor főherczeg minden iparkodása daczára nem vezettek eredményre.

Midőn az intézet Pozsonyból Pestre lett áttéve, még sem telke, sem saját háza nem volt, azon fölül pénz dolgában sem levén bőségben.

1831-ben Beitzl Rafael igazgatónak az »intézetet tárgyzó planuma«-t a helytartótanács a törvényhatóságoknak megküldötte, melyek ezen alkalommal felszólították, hogy saját kebelükben a vakok intézete számára gyűjtéseket rendezzenek és adományokat fogadjanak el. Emez intézkedések nyomán megindultak az adakozások, melyekből, valamint a *Földváry Gábor*, Pestmegye másodalispánja által rendezett sorsjátékon nyert összegből vásárolta meg a megyei bizottság azt a telket, melyen a vakok intézete mai napig áll s azon 1835-ben egy földszinti házat építtetett, melyet azonban rá három évre az árviz elpusztított.

A szép haladásnak lendült intézet helyiségeit 1838-ban a csaknem egész Pestet elpusztító árviz teljesen romba döntötte s az egész belső felszerelést maga alá temette. Ekkor ismét a nádor és neje állottak elő mentőangyalokként, bebutorozván és felszerelvén Budán, a Horváth-kertben ingyenlakást élvező intézetet mindennel, a mi akkor legszükségesebb volt. A magas példa nyomában jártak nemcsak főuraink s Budapest tehetős vagyonosai, hanem még a külföld is, pl. Amerika, Berlin és Breslau, honnan a vakok oktatásához szükséges különféle taneszközöket küldötték, itthon pedig az intézet iránti érdeklődés és adakozási kedv napról-napra fokozódott, sőt az ingyenalapítványok száma is oly gyors egymásutánban szaporodott, hogy egy megfelelő intézeti épület hiánya napról-napra érezhetőbbé lett. Ezért a nádor körlevelet bocsátott ki, melynek kapcsán az ország minden vidékéről bőségesen folytak be az adományok nemcsak pénzben, de még anyagokban is, u. m. mészben, kőben, fában s más természetben nyújtott adományokban. Mindez lehetségessé tette, hogy az eleinte egyemeletesnek tervezett épület helyett kétemeletes emeltetett.

Az intézet tőkéi ezen időben a 80.000 p. forintokat meghaladták. Országosítása 1873-ban következett be, a midőn az a XXXI. t.-cikkelyvel szentesítést nyert.

Az így létrejött intézetbe elejétől kezdve szegény vakok vétettek fel, részint ingyen alapítványok elnyerése folytán, részint pártfogók által anyagilag segélyeztetve; a saját költségen járó vagyonos csak kevés tanult.

Az ingyenalapítványok száma 10 évi időközöket véve fel:

1831-ben	3;	1841-ben	16;
1851-ben	33;	1861-ben	45;
1871-ben	97;	1881-ben	116;
1891-ben	131;	1899-ben	139;

mely legutóbbiak közül 113 teljes összegű s azonnal be volna tölthető (ha intézetünk helyiségei engednék); 26 pedig olyan, a melyeket kamatoztatás, vagy pótlás által kell még kellő nagyságúvá növesztetni.

Az alapítványi összeg időszakonként változván:

1831-től 1852-ig legtöbbnyire	2.625	frt	volt.
1852-től 1868-ig	»	3.000	» »
1868-tól 1889-ig	»	4.300	» »
1889-től 1895-ig	»	6.050	» »
Jelenleg	8.000	»	»

A most ismertetett alapítványokon fent jelzett módon 1826-tól 1899-ig, azaz intézetünk 73 évi fennállása alatt 4124 növendék részesült (a csekély számú fizetőt leszámítva) díjtalan ellátásban és képzésben.

A vak gyermekek e védelme formális nevelése és oktatása egy eleinte nagy concepióval létesített s a közönség részéről többször kitörő lelkesedéssel támogatott intézetben, melyben, bár az intézet-alapító József nádornak volt már kedvencz eszméje a »foglalkoztató árpoda«, melynek felállítását a megyei bizottmány már 1852-ben erősen megígérte, nem volt teljes, mert a főszűly a muzsikuskok képzésére fordított, de már a látó zenészekkel való versenyfutáshoz megkívántató magasabb qualificatio megadására, az intézetben kívüli továbbképzésre megfelelő figyelem nem volt.

Az ipart meg éppen csak annak bebizonyítására oktatták, hogy a vak is képezhető iparra.

E bajokon segíteni kellett.

Miért is a vallás- és közoktatásügyi ministerium 1895-től kezdve rendszerváltozást hozott be.

Az átmenetet a mostani irányba a következő összehasonlító táblázat mutatja:

Évszám	Hegedű	Zongora	Orgona	Czimbalom.	Fuvola	Gordon	Gordonka	Gítár	Kosárfonás	Székfonás	Női kézimun.	Zongora hang.	Trombita	Gyékényszöv.	Klarinét	Kefekötés	Síplázás	Virág-készítés
1891/2	45	33	7	3	2	4	4	—	30	13	23	11	—	10	—	9	1	—
1892/3	43	48	8	4	4	4	3	—	21	18	24	13	—	8	4	9	—	5
1893/4	50	47	4	4	4	4	4	—	23	19	24	0	—	9	2	11	—	5
1894/5	50	47	4	3	3	4	3	—	22	14	25	11	—	10	4	12	—	8

1895/6	Elemi tanfolyamon	55;	zenetanszakon	17;
1896/7	»	57;	»	14;
1897/8	»	53;	»	11;
1898/9	»	60;	»	6;

1895/6	Kefekötő	14;	kosár- és székfonó	14.
1896/7	»	15;	10	7
1897/8	»	12;	18	10
1898/9	»	18;	13	14

További képzésben részesülő kilépett zenész . . . . . 10.

1895-ön innen a növendékek közül senkit sem bocsátott el a ministerium, míg az kenyérkeresetképeessé nem lett.

Az első vakiparosok hazánkban kilenczen az idén szabadultak fel intézeti műhelyeinkben, a hol 45 iparosnövendék dolgozik, kik között 11-et segélyezett évi 200 frttal a nm. ministerium.

Most egy új nagyszabású intézet készül 150 benlakó növendék számára, egy foglalkoztatóval mellette, melyben 25 felnőtt vak ifjú s ugyanannyi leány fogja saját keresményéből megfizetni lakását és élelmezését.

Továbbá az idén létesült (a honi vakoknak úgy oktatási és nevelési, mint foglalkoztatási és támogatási céljából) a »Vakokat gyámolító országos egyesület«, mely várakozáson fölül szép eredménynyel dolgozik, a vakok segélyezésére tekintélyes összegeket fordít s jövő hóban már foglalkoztatót nyit, egyelőre 15 olyan vak számára, kik intézetünkben felvételt nem nyerhettek.

A kilépett zenészeinkről is gondoskodunk. 10 tagú intézeti zenekarunk, mely egy év óta részesül a ministerium áldozatot nem kimélő bőkezűségéből továbbképzésben, ma már tisztességesen megkeresi kenyerét s napról-napra fokozódó jó hírnévre tett szert.

Az egyesület céljaira 30.000 frtot fölülhaladó összeg gyűlt be három év alatt, melynek tételei közül megemlítendők:

a) egy névtelen jóttevőnek 6300 frtnyi adománya, 1896-ban az igazgató szabad rendelkezésére bocsátva;

b) özv. Horváth-Ducieux Karolina úrnőnek 10.000 frtos alapítványa, 1897-ben a foglalkoztató műhelyek fentartási költségeinek fődözésére adományozva;

c) a Flesch Mária-Mór-féle alapítvány, 1000 frt, 1896-ban azzal a czéllal téve, hogy kamataiból egy kilépett zenész-leány valamely apácza-zárdában nyerjen tisztességes ellátást egész életén át;

d) az Osztrák-magyar bank 10.000 frtos alapítványa szintén az intézetből kilépett vak egyének élete sorsának biztosítására szánva.

Végül a vakok orsz. intézetének igazgatósága 8000 példányát küldötte szét az ország minden részébe ama útmutatásoknak, melyekkel a szülőket az ép gyermekeikkel való bánásmódban (hogy azok meg ne vakuljanak) s vak gyermekeik házi nevelésében kioktatni törekszik.

Siketnémák országos intézete Váczott.

Legrégibb emberbaráti intézeteink közé tartozik. Egy gömör-megyei táblabíró Chazár András (1745—1816) kezdeményezte, ki egymaga, miként azt törvénykönyvünk is megörökítette, százezer koronát gyűjtött e célra a múlt század utolsó éveiben. Néhány intézet siketnémák számára már akkor is volt külföldön, de a magyar táblabíró azokat nem ismerte, de eszméje, hogy a siketnémákon segíthetünk, onnan eredt, hogy ugyanakkor mutogatta a híres magyar feltaláló, Kempelen, világhírű sakkozó gépét. Agitatóját jelentékenyen elősegítette József főherczeg nádor, ki kieszközölte, hogy a jótékony intézet a váczi püspök régi palotájában helyeztessék el, a hol jelenleg is van.

Az intézet 1802. aug. 15-én nyílt meg s szervezését a bécsi hasonczélú intézet igazgatója May József eszközölte a helytartó tanács megbízásából. Az első igazgató Strommer János volt, ki azonban, mivel magyarul nem tudott, csakhamar lemondott s helyét Simon Antal áldozó pap foglalta el, ki azt haláláig (1808) buzgalommal folytatta. Az új intézetet magas színvonalra emelte utóda Schwarzer Antal (1780—1834), ki vezérkönyveket is írt számukra s általában igen sokat tett a siketnémaság érdekében. Az ő idejében a növendékeket ipari oktatásban részesítették, de csak oly módon, hogy azok délutánonként kijártak egyes iparosokhoz, bár már ez időben Aradi János esztergomi kanonok 16.000 korona alapítványt tett egy drágakőcsiszoló műhely berendezésére.

Schwarzer utódai alatt valósággal csak tengődött az intézet, különösen a 48-as események után szomorúvá vált politikai helyzetben, míg 1872-ben az ő fia, Fekete Károly, nem került annak élére. Fekete Károly volt az első, ki az intézetben a régi jelbeszéd helyett a rendszeres beszédtanítást is meghonosította s 1879 óta a siketnémák tanítóinak képzését is megkezdte. Utódai között Roboz József tűnt fel, ki a tanítóképzést rendszeresítette, több benső reformot létesített s az intézettel kapcsolatban a hebegők és dadogók számára külön tanfolyamot nyitott. Pivár Ignác igazgatósága idején az intézet helyiségét jelentékenyen megnagyobbitották, úgy hogy jelenleg már 200 növendék is elfér benne.

Az intézet helyisége több átalakításon és toldáson ment át, de még most is sok tekintetben czélszerűtlen, bár vannak benne hatalmas termek is, többek közt egy 14 utczaí ablakkal bíró nagy hálóterem, a hatalmas rajzterem és a női kézimunka-terem. Szabó, könyvkötő, esztergályos, cipész, kárpitos és asztalos foglalkoztatnak itt felváltva egyes növendékeket s ezenkívül nyolcz osztályterem van az elméleti tanításra. Az

élelmezést és felruházást egyaránt házilag kezelik és a terjedelmes kertet meg rétet kizárólag házi szükségletre használják fel.

Az intézet jelenleg a közoktatásügyi minisztérium vezetése alatt áll, egy millió koronát jóval felülhaladó alapvagyonát is az kezeli. Az intézet kikerült növendékei számára is tettek több alapítványt, úgy többek között Lévay Henrik 20.000 koronát oly célból, hogy azok önálló üzletet kezdhessenek. Régebben az intézettel összeköttetésben külön nyomda is volt, hogy a növendékek mint betűszedők kereshessék meg kenyerüket. Jelenleg is az önálló siketnémák között igen sok a betűszedő. Az intézet költségvetése évente közel 100.000 korona, egy-egy növendék ellátása és tanítása 480—600 koronába került. Sok hatóság s magános létesített alapítványi helyeket.

Az intézet jelenlegi igazgatója Borbély Sándor, ki, mint a tanerők nagyobb része, az intézet egykori növendéke volt. Mellette 13 tanító s 5 gyakornok működik állandóan a hitoktatókon kívül, a növendékek száma átlag mintegy 150, fele részben leányok. A felvételre rendszeren 8 éves gyermekek jelentkeznek s a rendes tanítás 8 évig tart, de néha tovább is. 1897 óta, midőn az intézet új szervezetet nyert, a siketnéma iskolákban működő tanítók állandóan itt képeztetnek ki s e célból a kormány több ösztöndíjat létesített. A felszerelés gazdag s sok tekintetben mintaszerű, van hat állandó iparműhely is önálló vezetőkkel. A tanítók egy része jelentékeny szakirodalmi tevékenységet fejt ki s a hasonló célú más hazai intézetek tanítóival együtt 1897-ben külön egyesületet létesítettek a »gyógypedagógia« művelésére, mindeddig azonban nincsenek túl a kezdet nehézségein.

Izraelita siketnémák intézete Budapesten.

Az »Izraelita siketnémák országos intézete« létesítését az 1874-dik évben elhunyt Fochs Antal budapesti lakosnak köszönheti, ki az intézet alapítására végrendeletileg 400.000 forintot hagyományozott.

A végrendelet végrehajtásával a hagyományozó a Deutsch Sámuel, Neuwelt Ármin, dr. Pollák Henrik és Baumgarten Ignác urakból álló kuratoriumot bízta meg. Nevezett urak e nem könnyű megbízatásnak a legodaadóbb törekvéssel feleltek meg; tanulmányutakat tettek külföldre és az építkezéssel egyik legkiválóbb műépítészünket, Freund Vilmost bízták meg. Az épületre és annak berendezésére 300.000 forintnál többet fordítottak és így az intézet főtartására körülbelül százezer forintnyi alap maradt.

Deutsch Sámuel úron kívül, ki jelenleg mint az intézeti bizottság elnöke fejt ki áldásdús működést, a végrendeleti végrehajtók már elhunytak.

Az intézeti épület, mely fővárosunknak díszére válik, 1877-ben készült el és rendeztetett be. Az intézet vezetésére Grünberger Lipót urat hívták meg, ki maiglan is mint igazgató működik. 1877-ik évi november havában az intézet ünnepélyesen megnyitott. Az ünnepély alkalmával az intézetben lévő huszonhét növendékkel vizsgálat tartatott.

Izraelita polgárok járuléka és adományai, valamint az általuk létesített alapítványok által a növendékek száma évről-évre szaporodott és ez idő szerint 107 benlakó növendéke van az intézetnek, kiknek legnagyobb része ingyen tartatik el.

Nyolcz gyermek kivételével valamennyi növendék izraelita vallású.

Kiképeztetésük után a növendékek szülőikhez térnek vissza és képességüknek, valamint hajlamuknak megfelelő iparágat választanak. Oly növendékek, kiknek nincsenek hozzátartozóik, kik róluk gondoskodhatnának, az izraelita kézmű- és földművelési egyesület segélyével, az intézet felügyelete alatt sajátítják el azt a mesterséget, melyet az intézeti igazgatóság reájuk nézve megfelelőnek tart.

A növendékek nyolcz csoportban az igazgató vezetése alatt öt tanító és három tanítónő által oktattatnak.

A kiképzési idő hat évben van megállapítva, az intézet előjárósága azonban szükség esetén a kiképzésre még egy hetedik, esetleg nyolczadik évet engedélyez.

A tanítás nyelve a magyar, a felsőbb osztály tantárgyai közt azonban a német nyelv is szerepel.

A tanterv felöleli mindazokat a tantárgyakat, melyeket a népiskolában hat és tizenkettedik életévükben levő gyermekek tanulnak.

Az intézetbe hetedik életévüket már betöltött, de tizedik életévüket még be nem töltött siketnémákat vesznek fel.

Az intézet fennállása óta huszonhárom alkalommal 344 növendéket vett föl. Az eddig kibocsátott 237 növendék közül csaknem valamennyi jól megállja helyét az életben, többeknek sikerült már önállósítaniuk magukat, míg mások mint segéd-munkások keresik meg kenyerüket. A kiléptettek az intézettel szakadatlan összeköttetésben állanak és hálattal szívvel emlékeznek meg az itt élvezett jótéteményekről; ha tanácsra szorulnak, akkor ide fordulnak és az intézet nemcsak tanácssal látja el őket, hanem az önhibájukon kívül nyomorba jutottakat egy erre rendelt külön alaptól segítyezi is.

A kiképzettek közül 92 budapesti volt és 252 az ország különböző vidékeire való. A kiképzésre átvett növendékek közt 130 fizető volt, kik 100 forinttól 400 forintig terjedő díjat

fizettek ; a többi 214 részben a különféle alapítványi helyeken, részben az intézet saját alapja és részben az országos izraelita iskola-alap költségén tartatott el.

Állami siketnéma-iskola.

Ez iskola 1891. évi december hó 1-én nyílt meg Budán a szomszédos Paedagogium (elemi és polgári iskolai tanítóképző-intézet) mellett annak kiegészítő része gyanánt, mint *»a siketnémák oktatására képesítő tanfolyam gyakorló iskolája«*.

Míg az iskola vezetője a Paedagogiumban a tanítójelölteknek a siketnéma-oktatás elméleti részét tárta fel, addig az iskola, mint internátus a gyakorlati ismeretszerzésre nyújtott alkalmat és szolgált egyszersmind a siketnémáknak tanuló és nevelő-intézetül is.

Az iskola az állam és a székesfőváros közös költségén nyílt meg és tartatott fenn, még pedig úgy, hogy a székesfőváros az internátus költségeire kezdetben hat alapítványi helyet létesített, az állam pedig a tanerőkről gondoskodott.

Az 1891/92. tanévben felvételre hat, a következő évben ismét hat, az 1893/94-ben négy, a következő évben szintén négy növendék.

1896. november 1-én az intézet mint internátus megszűntetett s a pesti oldalon mint externátus szerveztetett.

Célja az iskolának, hogy első sorban a székesfővárosi, majd az ország bármely részéről jelentkező magyar honosságú 7—18 éves korú siketnémákat 6—8 év alatt beszélni megtanítsa, a leánynövendékeket kenyérkereső munkásnőkké képezze, a fiúkat pedig az iparágak előiskolájaként tekinthető slöjd-oktatásban részesítse.

A tanév szeptember 1-én kezdődik és június végén fejeződik be. Jelenleg öt osztálya van 54 növendékkel, kiket egy igazgató vezetése mellett még négy osztálytanító s azonkívül egy rajztanító, egy kézimunkatanítónő, két slöjdtanító és három hitoktató tanít.

A növendékek tandíjat nem fizetnek, csak 10 forint taneszközdíjat, melyet a szegényebbeknek el is enged az iskola. A növendékek bejárók lévén, eltartásukról a szülők gondoskodnak, de a szükség szerint az iskola segíyezi is a reászorultakat.

A főváros jelenleg 5200 forinttal segíyezi az iskolát, mely az állam közvetlen felügyelete alá és költségvetésébe tartozik.

Az iskola a fejlődés stádiumában van.

Siketnémák temesvári intézete.

A siketnémák államilag segélyezett temesvári intézete tisztán magánoktatásból fejlődött oda, hogy ma már szép és előkelő helyet foglalhat el kulturintézményeink között.

Schäffer Károly, jelenlegi igazgató, 1863-ban a bécsi cs. kir. siketnémák intézetéből visszatérve, Temesvározt, mint akkori működése helyén, az első siketnémát — *Steiner Mór* nevű 7 éves fiút — magánúton oktatta, mely törekvésben különösen *Bonnáz Sándor* csanádegyházmegyei püspök pártolta.

A kezdet nehézségein átesve, a siketnémák oktatásának ügye hovátovább nagyobb-nagyobb tért hódított, olyannyira, hogy már 1883-ban az eddigi magánoktatás magániskolává fejlődött, mely aztán *dr. Telbisz Károly* kir. tanácsos, Temesvár városának nemeslelkű polgármestere, boldogult *Marx Antal* kir. tanácsos, temes-tankerületi kir. tanfelügyelő és több nemes-szívű városi törvényhatósági bizottsági tag buzgólkodása folytán 1886. évi november 3-án a város tulajdonába ment át s ezentúl annak felügyelete alatt, mint »városi iskola« folytatta szép eredménynyel megkezdett működését.

Bonnáz Sándor csanádegyházmegyei püspök 25 éves püspöki jubileuma alkalmából az 1886. évi november 3-án tartott köz-törvényhatósági ülésen Temesvár szab. kir. város közönsége, a minden jó és nemesért lelkesedő püspök iránt érzett szeretetének zálogául az eddigi magániskolát városi iskolának nyilvánította s föntartására költségvetésének terhére évi 500 forintot előírányzott.

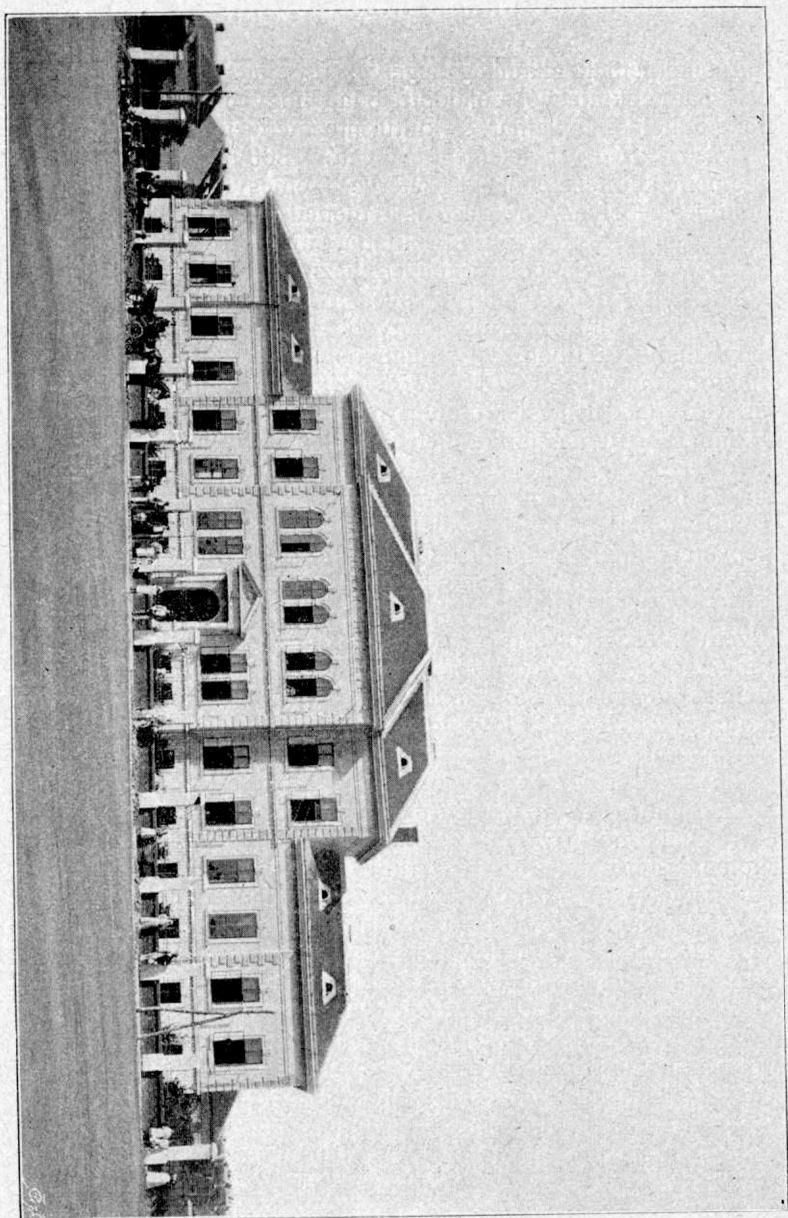
Mint városi iskola két osztályba osztott 12 növendékkel nyitattott meg *Schäffer Károly* igazgatósága alatt, ki mellett mint gyakornok *Otrubay Ádám* és *Eliás Jakab* (az aradi siketnéma-intézet ez idő szerinti igazgató-tanára) működött.

A nemeslelkű püspök a város figyelmét azzal viszonzta, hogy 1889-ben bekövetkezett halála után nyilvánosságra hozott végrendeletében a siketnémák temesvári iskolájának 20.000 forintot hagyományozott s ezenkívül meghagyta, hogy egy 30 év alatt létesítendő kath. egyetem javára adományozott 100.000 forintnak kamatai, a mennyiben ezen idő alatt az örökhagyó által célba vett egyetem nem létesülhetne, ugyancsak a siketnémák temesvári iskolája javára fordíttassék.

Az iskola ezen időben már több rendes és egy iparostanoncz-tanfolyamból állt, melyet alulírott igazgatón kívül még *Otrubay Ádám*, *Eliás Jakab* és *Klis Lajos* gyakornokok vezettek, kik közül a két utóbbi időközben a szakképesítést is megszerezte.

1893. évben a siketnémák iskolájának ügye új lendületet nyert, a mennyiben az asylummal egybekapcsolt intézet

Siketmónák intézete Temesvárott.

lett minősítve s egyelőre a községi iskola épületében elhelyezve, míg a város ezredéves dicső multunk magasztos emlékére 1896. évben úgy belső berendezés, mint külső benyomás tekintetében impozáns épületet emelt e czélra s azt 1897. évi szeptember 2-án cserneki és tarkeői *Dessenffy Sándor* v. b. t. tanácsos, csanádegyházmegyei püspök ünnepélyesen fel is szentelvén, ugyanez év október hó 10-én nagy ünnepélyesség között rendeltetésének átadatott.

Az eddigi községi tantestület *dr. Wlassics Gyula* vallás- és közoktatásügyi minister úr intézkedése folytán már 1897. évi május 13-án államosittatván, azóta mintaszerűen berendezett palotaszerű »otthon«-ában teljesíti áldásos működését, mely szervezetében csak annyiban nyert változást, a mennyiben a sok hátránnyal bíró és évenként váltakozó páros és páratlan osztályrendszer helyett a fokozatos menetű nyolcz rendes osztály léptettetett életbe s egyúttal az internátus létesítése is czélba vétetett, még pedig a négy alsó osztálybeli fiú- és erkölcsi szempontból valamennyi leánynövendék számára. A négy felsőbb osztálybeli fiúnövendékek részére tervezett »externatust« a hangos beszédhez és a társadalmi szokásokhoz való hozzászokás indoka tette kívánatossá.

A felügyelő-bizottság első elnöke *dr. Telbisz Károly* királyi tanácsos és polgármester, az első és jelenlegi igazgató pedig *Schäffer Károly* okl. nép- és siketnéma tanár.

A tantestület jelenleg egy igazgató-tanár, egy rendes tanár, három tanító s ezeken kívül négy hitoktató, egy rajztanár és egy kézimunka-tanítónőből áll.

Az intézet növendékei első sorban Temesvár és az egész Délvidék, másodsorban az egész ország területéből valók válás- és nemzetiségi különbség nélkül. Minden növendék részeseül saját hitfelekezetének hittanoktatásában, az oktatási nyelv azonban kizárólag a magyar.

A növendékek száma, különösen azóta, mióta intézet, folytonosan emelkedik s ma már öt rendes és egy iparososztályban 48 mindennapi és öt iparos-tanoncz van. Minthogy az intézet csak fokozatosan fejlesztetik nyolcz osztályúra s így a jövő 1899—1900. tanévben ismét egy osztálylyal lesz bővítve, ennél fogva a növendékek száma is mintegy 12-vel fog szaporodni s így a kilépő 9—10 iparos-tanulóval együtt a növendékeknek a jövő tanévi létszáma már körülbelül 65-re fog emelkedni. Mai napig ezen iskolában, illetőleg intézetben 128 siketnéma gyermek nyert oktatást, kik közül 72 a gyakorlati életben már önálló, sőt egyesek igen számottevő helyet foglalnak el.

A tanév szeptemberben kezdődik s juniusban ér végét, tehát tíz hónapig tart. A tanterv és tanczél: a hangnyelvnek lehe-

tőleg teljes elsajátítása mellett — a jelnyelv kizárásával — azon ismeretek birtokába juttatni a növendékeket, melyek a polgári életben elkerülhetetlenül szükségesek s ennek segélyével oda hatni, hogy azok önerejükből legyenek képesek megélni, illetőleg azt a helyet, melyet a sors számukra kijelölt, becsülettel betölteni, emberi élethivatásuknak megfelelni.

Fentartási forrásul, mint magániskolának, a növendékek táp- és tandíjai szolgáltak, mint városi iskoláról állami segélyezés mellett már Temesvár szab. kir. város törvényhatósága gondoskodott, míg 1897 óta az intézet városi jellegének meghagyása mellett államilag kinevezett és fizetett tanerők vezetése alatt áll, míg a város csupán a dologi kiadásokról, a rajztanarról, valamint a kiszolgálatról gondoskodik.

Temesvár városának a siketnéma-oktatás ügyében tanusított áldozatkészségét legfényesebben illusztrálja az a körülmény, hogy e célra 46.000 forinton díszes palotát építtetett s annak még négy tanteremmel és internátussal való kibővítését is már sürgősen célba vette és a dologi kiadás mellett évi 1.000 forinttal segíjezi.

Az intézet fentartására fordított a növendékek táp- és tandíja is, mely illeték azon beigazolt tapasztalat folytán, hogy a siketnémaság legtöbbszörre a szegényebb sorsúak között fordul elő, évi 100, illetőleg a tandíj 20 frtban állapított meg, melynek keretében még mérsékelt (évi 20, 30 és 50 frt) díjfizetők is vannak, sőt teljesen ingyenesek is, míg a vagyontalankok még tanszerekkel és ruházattal is segélyeztetnek. Így a lefolyt tanévben 53 beírt növendék, között volt egész tandíj-fizető 12, mérsékelt tápdíj-fizető 6, mérsékelt tandíj-fizető 5 és teljesen ingyenes 13, míg 17 növendék mint bejáró részesült oktatásban, de tanszerekkel ezek is segélyeztettek.

A szegénysorsú siketnémák segélyezésére a felügyelő-bizottság gyűjtés és adakozás útján segélyalapot létesített, mely bár kezdetleges ugyan, de sorsát oly kezek intézik, hogy e részben csak a legjobb reményeknek nézhetünk elébe. Adjaj, Isten, hogy úgy legyen!

Hülyék intézete Budapesten.

Hazánkban a humanitárius intézetek között késői keletkezésű a hülyék intézete. E téren is az elmélet megelőzte a gyakorlatot. Frim Jakab volt az, a ki a hülyékről való gondoskodást átvitte a gyakorlatba és Rákos-Palotán 1875-ben intézetet nyitott a hülyék számára. Ezen intézetet 1877-ben Budapesten találjuk. Itt már fokozottabb mértékben irányult feléje az érdeklődés annyira, hogy 1888-ban Alkotás-útcza 2/b szám

alatt levő külön hajlékába vonulhatott, 1893-ban merült fel először az intézet államosításának kérdése s miután az előtanulmányok befejeztettek, 1896 szeptember 1-én az intézet az állam birtokába, illetőleg a közoktatási ministerium közvetlen rendelkezése alá került. Az intézet végleges átvétele azonban csak 1897 szeptember hónapban történt meg: ekkor nyert új igazgatót, ujonnan szervezetett és rendeztetett be. A hülyék intézete jelenleg két irányban tölti be hivatását. Egyrészt tanerőket képez és képesít, másrészt pedig kizárólag a képzésre alkalmas hülye és gyengeelméjű fiu- és leánynövendékek nevelésével, oktatásával foglalkozik.

Célja tehát első sorban a tanítóképzés. Célja továbbá a képezhető hülye és gyengeelméjű fiu- és leánynövendékeket vallásosan, erkölcsösen nevelni; különleges szakszerű oktatási módszer segítségével őket beszédre és az elemi ismeretekre oly mértékben oktatni, a mennyiben azt elmebeli fogyatkozásuk lehetővé teszi. Célja továbbá megfelelő kézügyességi oktatás által mindkét nembeli növendékeket az intézetben tartózkodásuk egész ideje alatt célszerűen foglalkoztatni, hogy az intézetből kilépve, magukat hasznosakká tehessék.

A tanítóképző-tanfolyam részletesen kidolgozott tanterv alapján 1. a boncz- és élettanból, 2. a beszéd hibák kezeléséből, 3. a lélek- és neveléstanból, 4. a módszertan és neveléstörténelemből meríti az anyagot. Ez idő szerint már az intézetnek öt tanulója hülyék és gyengeelméjűek oktatására képesítve van.

A növendékek oktatása két főrészt oszlik: előkészítő és rendes elemi oktatásra. Ezenkívül az egyéni oktatás szempontjából mindegyik rész a növendékek képességeinek megfelelő osztályra van felosztva. Az 1898/99. tanévben 1 előkészítő és 5 elemi osztályban, tehát 6 csoportban tanultak a növendékek. Az intézettel kapcsolatosan externátusi alapon még egy kisegítő osztály áll fenn gyengetehetségű gyermekek számára.

A tanítás minden fokán részletesen kidolgozott és a növendékek alacsony szellemi képességeihez mért tanmenet az irányadó. Az előkészítő fokon főszó a játékokra s az oly gyakorlatokra van fektetve, a melyek az érzékszervek gyakorlására a szunnyadó lelki erők felébresztésére, a kedélyi élet elevenítésére alkalmasak. Az elemi oktatás tárgyai: vallásoktatás, beszéd- és értelemgyakorlat, olvasás, írás, nyelvtan és fogalmazás, számolás, szépirás, rajzolás, ének, tornászati, kézügyességi oktatás, női kézimunka.

A kézügyességi oktatás a különféle Fröbel foglalkoztató gyakorlatokon kívül agyagmunkákra, gyékényfonásra, kefé- és kosárkötésre terjed ki; a női kézimunka pedig kivarrásra, *füzésre, borsómunkákra*, varrás- és foltozásra, rongyszőnyeg-készítésre, végül himzésre.

Séták, kirándulások, szabad időben különféle szórakoztatások nagy haszonnal járó kiegészítő részei az oktatásnak.

Az intézet minden lehetőit elkövet az igazi és észszerű testi ápolás és nevelés tekintetében is. Az orvosi tudomány a paedagógiával kapcsolatosan haladva, úgy a testi nevelés, mint egészségügyi tekintetben előnyösen érvényesül. Szóval az intézet úgy szervezeténél, valamint berendezésénél fogva hasonnmű intézetek között előkelő helyet foglal el s minden tekintetben bírja azon garantiákat, a melyek a feladat megoldásához szükségesek.

„Szeretet“ országos egyesület.

A »Szeretet« egyesület csak 1894-ben alakult azon czélzattal, hogy a magyarországi siketnémák nevelés és oktatás-ügyét előmozdítsa. Alakuló ülésén elnökökül választotta: Gróf Batthyány Gézánt és Rakovszky Istvánt, a kiknek közbenjárására sikerült védnökül Vaszary Kolos bibornok hercegeket megnyerni.

Az egyesület mindjárt kezdetben kettős irányban fejtett ki tevékenységet: a tanítás általánosítása illetőleg, a siketnémák ügyének népszerűsítése és a segélyre szorultak gyámolítása tekintetében.

Az általánosítás érdekében a közoktatásügyi kormánynál alkalmas tanítók képzése iránt kérvényezett, a melynek meg is volt a kívánt eredménye, a mennyiben a képző-tanfolyam az 1895/96. évben fel is állíttatott. A népszerűsítés végett az egyesület a hazai nagyobb városokban felolvasásokat tartott s tart jelenleg is, melyek nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy új intézetek létesüljenek.

Ez a tevékenység felhívta a közoktatásügyi kormány figyelmét, a mely 1896-ban az egyesület vezetését arra kérte fel, hogy a siketnémák ügyén kívül a vakok és hülyék ügyét is tegye gondoskodása tárgyává.

Az egyesület közgyűlése e felhívás kapcsán alapszabályait bővítette és azóta, — hogy mind a háromféle szerencsétlen fogyatékosok ügyét eredményesen felkarolhassa — az igazgatóságát három szakosztályra osztotta, melyek közül az egyik a siketnémák, a másik a vakok, a harmadik a hülyék ügyével foglalkozik.

1896. év november 1-én létesítette az iskolába járó s a főváros külterületén, vagy vidéken lakó siketnémák számára az »Asylumot«, melyben hét siketnémát részesített lakás- és ellátásban. Jelenleg az elhelyezettek száma tíz.

1898-ban Hollán Ernőné és Kléh István szakosztályi elnökök buzgólkodása folytán a belügyi kormány támogatásával »Hü-

lyék menházát» létesített, melyet 1899. évi február 1-jével nyitott meg. E menházban alig fél év alatt 15 hülye egyén nyert elhelyezést.

Az egyesület nem arra törekedett, hogy tőkét gyűjtsön, hanem hogy lehetőleg segélyt nyújtson. Alaptőkéje ezért jelenleg csak 10.000 frt.

Az egyesület vezetősége jelenleg fáradozik azon, hogy a vakok és siketnémák számára foglalkoztató műhelyt állítson fel, valamint letegye alapját az elaggott és munkaképtelen siketnémák és vakok menhelyének.

II.

GYERMEKKÓRHÁZAK.

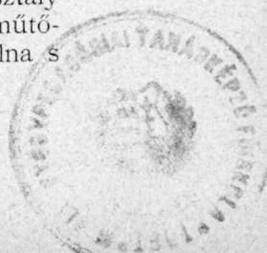
Stefánia gyermekkórház.

A budapesti »Stefánia« szegény-gyermekekórház, mely Stefánia özvegy trónörökösné főhercegeasszony, ő császári és királyi Fensége védnöksége alatt áll, hatvan éves múlta tekinthet vissza. Schoepf-Merei Ágoston volt az, kinek 1837-ben támadt a gyermekkórház létesítésének eszméje, oly korban, midőn egész Európában csak a párisi »Hôpital des enfants malades«, a szentpétervári »Nicolai gyermekkórház« és az ugyancsak 1837-ben Bécsben Mauthner hazánkfia által alapított »Szent-Anna« gyermekkórház léteztek. Schoepf néhány tehetősebb emberbaráttal szövetkezve, 1839. február havában megalakította a pesti szegény gyermekkórház-egyletet, mely augusztus 16-án az Ôtpacsirta-utczában, bérházban 12 betegágygyal megkezdte működését.

Az első három évben 4364 gyermek részesült ingyenes orvoslásban az intézetben, s 263 benn fekvő beteg kezeltetett, a nagyobbodó forgalom az intézet ágyainak 12-ről 19-re való felszaporítását tette szükségessé. 1845-ben a kórház az Ôsz-utczában épült saját házába helyeztetett át. A következő években az intézet pénzügyi helyzete a közönség érdeklődésének csökkenése folytán mindinkább rosszabbodott, úgy hogy a kiadások csökkentésére a fekvő beteglétszám leszállítása 30-ról 12-re volt szükséges, e mellett is azonban többször állott a kórház sorsa azon ponton, hogy legalább ideiglenesen bezárassék, míg 1852-ben az intézetnek újjászervezése történt, mely időtől fogva a nehéz anyagi küzdelmek megszűntek és az emigrált Schoepf dr. helyére, mint helyettes igazgató kinevezett id. Bókai János 1852-ben igazgató-főorvossá választott. Ezen időtől kezdve a kórház anyagi viszonyai egy rövid visszaeséstől eltekintve, mindinkább megszilárdultak. 1872-ben Deák

Ferencz, hazánk bölcse a képviselőházban a gyermekkórháznak állami segély megszavazását eszközölte ki. Ez tette lehetővé az egyesületnek az ágyak számának már rég kívánatos szaporítását s a közönségnek fokozott bizalma az intézethez arra indította Bókai igazgatót, hogy a különböző szakokra külön rendelő főorvosok működését vegye igénybe. Ekkor létesültek külön fülgyógyászati, gégészeti, szemészeti és sebészeti rendelő főorvosi állások. Ezen időre esik Bókai igazgatónak egyetemi rendes tanárrá való kinevezése is, miáltal a kórház egyetemi jelleget nyert, anélkül, hogy függetlensége ezáltal bármi tekintetben csorbát szenvedett volna. Ez volt egyébként az első gyermekgyógyászati rendes tanszék az egész kontinensen. A növekedő betegforgalom mellett a kórházi helyiségek száma csakhamar kevésnek bizonyult, s a fertőző betegek nem lévén kellőleg elkülöníthetők, új gyermekkórház építésének szüksége merült fel. 1878-ban ezen célra 2046 □⁰ telket vásároltak meg, mely megfelelt azon követelményeknek, hogy az egyetemi kóródák és a városi közkórház közelségében legyen. Az új kórház építésének előmunkálatait 1879-ben, az építést magát 1881-ben az építési költségek fedezésére gyűjtő-ívek kibocsátása után kezdték meg. Az egyesület részesítése az 1883-iki államsorsjáték nyereségében s az ősz-utczai ház eladása képesítették az együletet a gólya-utczai kórházi telep létesítésére, mely 1883-ban elkészült s ez év szeptemberében a gyermekkórház az Ősz-utczából mai helyére költözött át. Ugyanekkor sikerült az egyesületnek az új kórház védnökéül Stefánia trónörökösnet megnyernie, kinek nevét az új épület homlokzatán viseli.

A gyermekkórház leírása. Az Üllői-útra, a Gólya- és Tömő-utczákra tekintő 2046 □⁰-nyi teleken fekszik a négy épületből álló kórház, csinos kerttől környezve. Az egy emeletes főépületnek homlokzata a Gólya-utczába tekint, ez utczából van a bejárat is. A bejáratától mindkét oldalt a folyosóba nyílnak a betegek várótermei, jobboldalt vannak a rendelő szobák a szembetegeknek és sebészi bántalmakban szenvedőknek, hol a rendelés a délelőtti órákban történik, míg baloldalt úgy délelőtt, mint délután az általános rendelés folyik. A baloldali rendelő szoba mellett fekszik a felvételi iroda, valamint az elkülönítő helyiség a fertőző kórokban szenvedők részére. A főépület két oldalán földszint fekszik a sebészeti és szemészeti osztály, míg azok mellett kisebb külön szobák állanak rendelkezésre, hova gyermekek anyjukkal, vagy csecsemők dadájukkal helyezhetők el. Úgy a sebészi, mint a szemészeti osztályon 25—25 ágy van elhelyezve, míg az első emeleten fekvő belgyógyászati osztály 50 ágy felett rendelkezik. A főépületben vannak még a műtőszoba, a kötőszoba, öt bennlakó orvos szobája, a kápolna s

a testvérek lakásai, az emeleten van továbbá a gyűlésterem és a nagy tanterem. A souterrainben van a konyha, éléskamra, mosó-konyha és mángorló-helyiség, a ruhatár, az irattár, a központi fűtőhelyiség, a gépész és szolgaszemélyzet lakásai. A mosó-konyha mellé nyílik a fertőtlenítő helyiség, oly módon, hogy a fertőzött ruha- és ágyneműek bevitele a dezinfekcióhoz egyedül a kert felőli külön bejáraton át eszközölhető, míg a már fertőtlenített tárgyak egyenesen a mosókonyhába kerülnek. A műtőterem, a belgyógyászati osztály, valamint a kertben fekvő fertőző pavillonok kórtermei olajfestéssel mázolt lemosható falakkal bírnak, a padló úgy a kórtermekben, mint a tág összekötő folyosókon mozaik, illetve terrazzo s szintén jól fertőtleníthető, illetve mosható. Mindegyik kórteremben 10—10 ágyra 347 köbméter levegő jut; két-két kórterem között fekszik a játszó-szoba, alacsony porcellán mosdókkal, ezek képezik a fenjáró üdülő betegek nappali tartózkodó helyét, míg szép időben a gyermekeket a verandára, avagy a kertbe vezetik. A főépületen kívül elkülönített kertben fekszik a difteria-pavillon és az egy épületben, de külön bejáratú biró kanyaró- és vörhenyosztály pavillonja, utóbbiak földszintes, pincze nélküli épületek.

A kert végén fekszik a hullaház, ebben talál helyet a bonczterem és bonczteni muzeumon kívül a górcsővi és bakteriologiai vizsgálatokra berendezett laboratórium is.

*

A pesti szegény-gyermekkorház célja: szegény és szűkölködő szülék beteg gyermekeit születési hely és valláskülönbség nélkül orvosi ápolásban és ellátásban részesíteni; továbbá a gyermekgyógyászat fejlesztése tekintetéből e szakbeli elméleti és gyakorlati előadások által a kezdő orvosoknak önképzésre alkalmat szolgáltatni.

Hogy a budapesti Stefánia gyermekkorház ezen maga elé tűzött nemes célnak minden tekintetben megfelelt, bizonyítják a következő statisztikai adatok, melyek működését megvilágítják.

A fennállása óta hatvan évet magában foglaló időszakban 457.290 beteg gyermek nyert kezelést az intézetben, míg a kórházzal kapcsolatos s ugyanitt elhelyezett magyar kir. országos központi védhímlőoltó-intézetben 29.759 gyermeknél végeztetett hímlőellenes védoltás. Az 1898-ik évben összesen 17.557 beteg gyermek gyógykezeltetett, ezek közül 16.233 beteg, mint ambulans látogatta az ingyenes rendelőt, míg az intézet 148 ágyán 1324 beteg, mint bent fekvő részesült orvosi segélyben. A 16.233 ambulans beteg látogatásainak összes száma ez éven át 44.927-et tett ki, mely számból 14.952 orvossebészi esetre,

9798 látogatás az 1236 szembetegre, 2783 rendelés 405 fül-betegre esett és így a kórházban átlag egy napra 123 ambulans beteg jutott. Az intézetben kórházilag orvosolt és ápolott gyermekek száma 1898-ban 1324 volt, kik közül az ingyenes osztályon ápoltatott 902, az első fizetési osztályon napi 70 krajczárnyi ápolási díj mellett 172, a második fizetési osztályon 50 krajczár ápolási napidíj mellett 250 gyermek.

Az elmúlt év folyamán úgy, mint más években is, a kerületi előljáróságok és kerületi orvosok, valamint a rendőrség, s nagyobb számmal a főváros jótékony intézetei küldték beteg gyermekeiket az intézetbe, kik mindig készséggel vették fel s az ingyenes osztályon ápolattak. A kórházi kiadások az elmúlt évben 28.780 forintot tesznek ki, ezekből 20% esik a 16.233 ambulans betegre és 23.024 frt 43 kr. pedig a kórházban 38.654 napon ápolott 1.324 beteg gyermek gyógykezelésére és ellátására fordított. Ezek szerint egy beteg ellátása és gyógykezelése átlag 17 frt 39 krt igényelt, melyből egy ápolási napra 59 $\frac{1}{2}$ kr. esik.

A Stefánia-gyermekekórházban hetenként kétszer rendszeres gyermekgyógyászati előadások tartatnak s az intézetet látogató orvosok és orvostanhallgatók Bókay tanár és tanársegéde által gyakorlatilag is oktattattak. Az előadásokat az elmúlt évben 125 orvosnövendék látogatta, a nyilvános orvosrendeléseken pedig 78 szigorló orvos vett részt az év folyamán.

A pesti izr. hitközség Bródy Adél gyermekkórháza.

A pesti izr. hitközség Bródy Adél-gyermekekórháza azon nagylelkű alapítványnak köszöni létrejöttét, a melyet *Bródy Zsigmond*, a főrendiház tagja 1893. évi január hó 13-án elhunyt hitvestársa *Bródy Adél* emlékére a pesti izr. hitközségnél ugyanezen év április havában létesített.

Székes fővárosunk és hazánk nagy gyermekhalandósága, a fertőző betegségek nagymérvű elterjedettsége, különösen a főváros fejlődésével folytonosan növekedő szegény népesség gyermekei között, képezték azon okokat, a melyek *Bródy Zsigmond*ot fővárosunk ezen második gyermekkórházának megalapítására indították.

A nemeslelkű alapító 1893. április havában 250.000 forintnyi alapítványi tőkét bocsájtott a pesti izr. hitközség rendelkezésére, a melyet az építés teljes befejezésére 1896-ban még 70.000 forinttal megtoldott.

Ezen gyermekkórház létesítésére igen jelentékeny támogatást nyújtott székesfővárosunk közönsége, a mennyiben 1894. évi július 7-én a törvényhatósági bizottság közgyűlésén a tulajdonát képező 3200 □ölnyi telket a VI. kerületben, az izr. kórház tőszomszédságában e kórház céljaira örök időkre átengedte.

Az építés *Freund Vilmos* műépítész tervei szerint, az orvosi szakbizottság építési programja alapján 1895 tavaszán véte-tett foganatba és 1896 nyarán teljesen befejeztetett.

A kórház építésénél, berendezésénél és felszerelésénél a legmesszebbmenő hygienikus vívmányok használtattak fel, tehát az teljesen az orvosi tudomány mai színvonalán áll. Az építési költségek 334.774 forintot, a berendezési és felszerelési költségek pedig 40.246 forintot tettek ki. Az alapítványi tőkéből csak 220.000 forint fordított az építésre; 100.000 forintnyi tőke pedig a kórház főtartási költségeinek fedezésére különítettett el. Az építési és berendezési költségek fedezésére fordítottat továbbá számos ágyalapítvány és adomány, a melyek 1898 végéig összesen 158.771 frt 41 krt tettek ki. Nagyobb alapítványként szerepel a néhai Taub Salamoné, a ki 60.392 frt 34 krt hagyományozott a kórháznak.

A kórház 1897. április havában kezdte meg működését; 1897. május 9-én volt az ünnepélyes záróköletétele és felavatása a magas kormány, a székesfővárosi hatóság legfőbb képviselőinek, hazánk társadalmi és tudományos élete vezérfőriainak jelenlétében.

* * *

A pesti izr. hitközség Bródy Adél-gyermekekórháza a VI. kerületben a Szabolcs-, Aba- s Vágány-utczák közötti 3200 négyszögölnyi telken pavillon-rendszerben épült és a következő hat épületből áll: 1. felvételi, 2. főépület, 3. diphtheria-, 4. vörheny-pavillon, 5. gazdasági épület és 6. hullaház és fertőtlenítő. Az egyes épületeket csinos kert környezi, a fertőző pavillontakat azonkívül egymástól és a többi épülettől is külön kerítés választja el.

A *felvételi épületben*, mely földszintes, van a portás fülkéje és lakása; a felülvilágítással ellátott nagy előcsarnok, melyben a néhai Bródy Adél úrnőnek Tilgner által carrarai márványból készített szobra foglal helyet; a várószobák és két rendelő helyiség (az egyik a belgyógyászati, a másik a sebészeti és szembeteg osztályé); a behozott ragályos betegek számára külön várószobák állanak rendelkezésre; valamely ragályos bajra gyanus betegek számára való észlelő állomás (quarantaine), a mely három betegszobából áll, a szükséges mellék-helyiségekkel; felvételi hivatal.

A főépületet a felvételi épülettel vastetejű, oldalt nyitott folyosó köti össze. A |—| alakú főépület magas földszintjének és I. emeletének két szárnyában vannak a kórtermek elhelyezve és két-két kórterem között egy-egy erkélyes nappali szoba; az összekötő részben vannak a különszobák, a hol a gyermek mellett felnőtt hozzátartozója is lakhatik; segédorvosi szobák, teakonyhák, fürdőszobák és closethelyiségek.

Az I. emeleten a két szárnyat összekötő rész közepén, a lépcsővel szemben van a félköralakú, ötablakos műtőterem, két mellékhelyiséggel az instrumentarium és a kötőszerek számára; alatta a földszinten egy szintén félköralakú terem négy ágyra.

A pinczében van a központi fűtőhelyiség, a gépész és a szolgaszemélyzet lakása. A fűtés alacsony nyomású gőzfűtés (Körting-féle rendszer).

A gazdasági épület kétemeletes, pinczével; az utóbbiban van a mosókonyha és mellékhelyiségei.

A magas földszinten van a főzőkonyha és mellékhelyiségei külön tálalóval a főépülethez és a fertőző osztályokhoz.

Az I. emeleten van a gondnok lakása és a ruhatár, a II. emeleten az ápolónők és a konyhaszemélyzet lakása.

A diphtheria- és a vörheny-pavillon barakkszerű épületek. Mindegyik pavillonban két-két kórterem és a két kórterem között egy nappali szoba van. A kórtermek előtti folyosóra nyílik a teakonyha, fürdőszoba, closethelyiség, különszobák, orvosi szoba és az ápolónők lakása, a diphtheria-osztályon azonkívül még műtőszoba is van. A fertőző osztályok fehérenműje még mielőtt a desinfectornak a további kezelésre átadatnék, a closethelyiségekben elhelyezett porcellántechnikákban valamely desinficiáló folyadékban áztattatik. A fűtés kívülről történik a falba helyezett Meidinger-kályhák segítségével.

Az egész kórházban összesen 13 kórterem van és pedig kilencz a főépületben (ezek mindegyike, a négyszobás kórtermet kivéve, 338 köbméter), kettő a diphtheria- és kettő a vörheny-osztályon (egyenként 379 köbméter). Különszoba 13 van összesen: hat a főépületben, négy a diphtheria- és három a vörhenyosztályon.

A falak a főépületben embermagasságnyira, a fertőző osztályokon teljesen olajfestékekkel vannak mázolva; a műtőterem pedig porcellán-zománczfestékekkel van bevonva. A padló mindenütt terazzo. A különszobákban porcellán-mosdók vannak, hideg- és melegvíz-csappal. A berendezési tárgyak nagyrészt vasból és üvegből készültek, a fatárgyak festettek és fényezettek. A műtőterem teljes felszerelése fém és üveg.

A hullaházban van a hullakamra, bonczolóhelyiség és a vegyi, szövettani és bacteriologiai czélokra berendezett laboratorium.

A fertőtlenítő helyiség fal által két részre van osztva, külön-külön bejáráttal. A falban van elhelyezve egy gőzsterilizátor a felsőruhák, matrácok stb. számára és egy nagy rézüst, melyben a fertőzött fehérmű lugos vízben kifőzetik, mielőtt a mosókonyhába kerül. Van itt azonkívül egy fürdőkád is a desinfector és esetleg olyan felnőttek számára, a kik valamely fertőző beteggel jöttek be a kórházba.

* * *

A Bródy Adél-gyermekekórház három osztálylyal rendelkezik: 1. *belgyógyászati osztály* (vezetője: *dr. Grósz Gyula*, kórházi főorvos), ehhez tartozik a főépületben elhelyezett belgyógyászati osztályon kívül az *észlelő állomás*, a *diphtheria*- és a *vörheny-osztály*; 2. *sebészeti osztály* (vezetője: *dr. Alapy Henrik*, egyet. magántanár, osztályos rendelő orvos) és 3. *szembeteg osztály* (vezetője: *dr. Mohr Mihály*, osztályos rendelő orvos).

A kórház berendezése csak az elmúlt évben fejeztetett be teljesen és ágyaink száma jelenleg 117. A főépületben van összesen 74 ágy és pedig nyolcz kórteremben nyolcz-nyolcz ágy, egy kórteremben négy ágy és a hat különszobában egy-egy ágy. A földszinten van a belgyógyászati osztály, a melynek 36 ágy áll rendelkezésére, az emeleten van a sebészeti osztály 16 és a szembeteg-osztály nyolcz ágygyal, a többi 12 ágy és a hat különszoba szükség szerint vétetik használatba. Az észlelő állomás mindegyik szobájában egy-egy ágy, tehát összesen 3 ágy van. A diphtheria-osztályon összesen 20 ágy van, 16 a két kórteremben és a négy különszobában egy-egy; ugyancsak 20 ágy van a vörhenyosztályon is és pedig 16 a kórtermekben, két különszobában egy-egy és egy különszobában két ágy.

A kórház orvosi teendőit a főorvosokon kívül egy alorvos, két segédorvos és két gyakornok végzi, a kik a kórházban laknak és teljes ellátásban részesülnek. A kórház gazdasági ügykezelését a kórház gondnoka látja el, a ki szintén a kórházban lakik.

* * *

A Bródy Adél-gyermekekórház a pesti izr. hitközség kizárólagos tulajdonát képezvén, az gondoskodik a kórház fentartásáról és mint teljesen önálló, független intézetet kezeli. A betegek felvételét illetőleg azonban sem a vallás, sem a származás, vagy illetőség nem befolyásolja, a mint azt az alábbi adatok élénken bizonyítják. A gyermekekórház ezen humanitarius cél szemmeltartásán kívül még tudományos működést is fejt ki, a mennyiben kezdőorvosok a főorvosok vezetése mellett a gyermekgyógyászatban, úgy a belorvos-

lásban, mint a gyermekkori sebészeti és szembajok orvoslásában, elméleti és gyakorlati kiképzetést nyernek.

A kórház rendes évi kiadásai a következőképen fedeztetnek: a Bródy Zsigmond-alap évi kamata: 4000 frt; a székes főváros segélye 5000 frt; a pesti izr. Szt.-Egylet járuléka: 5000 frt; azonkívül az alapítványok kamatai, az adományok, ápolási díjak stb. A fedezetlen összeget a pesti izr. hitközség pótolja: 1897-ben 5188 frt 93 krt, 1898-ban 13.674 frt 77 krt.

* * *

1897. április hó 20-tól 1898. december 31-ig összesen 13.220 gyermek nyert kezelést az intézetben, ezek közül 11.686 beteg mint ambulans látogatta az ingyenes rendelést, 330 gyermek himlőellenes védőoltásban részesült és 1204 mint fekvő beteg ápoltatott a kórházban. A 11.686 ambulans beteg közül a belgyógyászati rendelésre járt 7833, a sebészeti rendelésre 2094, a szemorvosi rendelésre pedig 1759 beteg. Ezen betegeknel végzett rendelések száma a következő volt: belgyógyászati rendelés 14.132, sebészeti 13.297, szemorvosi 14.155, összesen 41.584 rendelés, a melyből átlag egy napra 1897-ben 47, 1898-ban 81 rendelés esik. Az 1204 fekvő beteg közül 822 a belgyógyászati és fertőző osztályokon, 239 a sebészeti osztályokon, 143 szembeteg-osztályon ápoltatott és volt köztük 928 ingyenes (436 izr., 492 más vallású) és 276 fizető (170 izr., 106 más vallású). A kerületi előljáróságok és orvosok, a székes főváros és a hitközség jótékony intézetei mindakét évben többször küldtek beteg gyermekeket a kórházba, kik mindig készséggel vétettek fel és ingyenes ápolásban részesültek. A kórházban kezelt összesen 13.220 beteg közül volt 10.929 helybeli és 2291 vidéki az ország különböző részeiből; vallásra nézve pedig 4651 izr., 8569 más vallású. A kórház összes kiadásai — beleértve a bejáró betegek kezelésénél felmerült költségeket is — 1897-ben 22.322 frtot, 1898-ban 37.261 frtot tettek ki, a mely összeget a kórházban kezelt betegek számával elosztva, egy betegre 1897-ben 57 frt 18 kr., 1898-ban 45 frt 50 kr., egy ápolási napra 1897-ben 2 frt 20 kr., 1898-ban 1 frt 70 kr. esik.

A fentebb felsorolt adatok kétségtelen bizonyítékát nyújtják azon ténynek, hogy ezen gyermekkórház jótékony művét *felekezeti különbség nélkül* teljesíti és hogy tekintettel a segélykeresők illetőségére, nem korlátozza működését székes fővárosunk lakosaira, hanem tágabb értelemben véve *országunk egészségügyének* is szolgál.

III.

LELENCZHÁZAK ÉS GYERMEK- MENHELYEK.

A Fehér Kereszt Országos Lelenczház-Egyesület.

Nevének megfelelőleg az ország elhagyatott gyermekeinek megmentésével és gondozásával foglalkozik. Tevékenységének számai ma már az ország legkülönbözőbb és legmesszebbre eső részeire ágazódnak ki, áldásos működése ma már az ország minden egyes elhagyatott kisdédét karolja fel.

Az egyesület 14 év óta működik és 14 éves rövid fennállása alatt hazánk legnagyobb szerű jótékony intézetévé nőtte ki magát. 1885. június végén tartotta meg az egyesület alakuló közgyűlését s midőn 1886. július 1-én működését megkezdette, volt 423 tagja, 2500 frt jövedelme és 10.000 frt vagyona. Kezdetben az intézet bérelt lakásokban fejtette ki működését, a negyedik évben azonban, a mikor az intézet vagyona s egyúttal szükséglete is fokozódott mértékben növekedett, az intézet egyemeletes saját házat vett magának, melyet 1890-ben megnyitott. Az egyemeletes ház azonban később ugyancsak kicsinynek bizonyult s miután egy nagylelkű hölgy, özv. *Thurn Jánosné* terjedelmes telket adományozott az egyesületnek, szép nagy, kétemeletes új intézetet emelt, melynek alapkövét *Stefánia özvegy trónörökösné* 1896. június 9-én tette le s mely a *király ő Felsége* jelenlétében 1897. szeptember 23-án avatott fel.

Ez időtől fogva a »Fehér Kereszt« a lelenczügy megoldásának igen jelentős tényezője lett. 1898-ban 1357 szülönőt és gyermeket vett fel; 1899. első négy havában már is 592-öt.

A pénztári forgalom 1897-ben 202.713 frt volt, 1898-ban 181.923 frt 51 kr. Az egyesület vagyona az 1897. év végén 249.733 frt, az 1898. év végén 300.486 frt 51 kr. volt.

Az 1899. év az intézet életének igen jelentős mozzanatát hozta meg, a mennyiben a magyar belügyi kormány a beteg-

ápolási alapból fenmaradt azon összeget, melyet elhagyatott gyermekek gondozására akart fordítani, részben a »Fehér Kereszt« útján juttatja a kitűzött célhoz s ez által alkalma van az egyesületnek az egész ország lelenczügyét rendezni.

Az egyesület központi intézete Budapesten a IX. Tűzoltó-utca 9. szám alatt van s — mint már fent említettett — az egy kétemeletes ház 13 kórteremmel, 80 nagy és 80 kis ágygyal. A központi intézetben tartózkodnak a felvett lelen-czek anyjukkal együtt addig, míg annyira meg nem erősöd-nek (míg 3500—4000 gr. súlyt érnek el), hogy minden vesze-delem nélkül lehet őket idegen dajkaságra bízni. Ekkor az így megerősödött, egészséges csecsemőt kiadják az intézet telepeire, a hol maradnak mindaddig, míg az egyesület gon-dozása alá tartoznak (14 éves korig). A központi intézetbe hozzák azonkívül a telepeken megbetegedett gyermekeket, hogy itt a kellő ápolásban részesüljenek.

Az egyesületnek 85 telepe van. Ezek nagyobbára a Pest-megyében és a szomszédos megyékben lévő helységeken vannak. A telep élén áll a helység orvosa, ki a tápanyákat (szoptató, vagy száraz dajkák) kiválasztja, megvizsgálja és beküldi az intézetbe. Szoptatásra csak olyan asszonynak adhat engedélyt, ki saját gyermekét már elválasztotta s egy-általán csak jobb módú parasztasszonyoknak adhat dajkasági engedélyt. Az orvos feladata még havonta többször a gyer-meket megvizsgálni, a gondos ápolást ellenőrizni és a beteg gyermeket — ha nem tartja szükségesnek a központi inté-zetbe való beküldését — gyógykezelni.

A tökéletesebb ellenőrzés szempontjából az egyesület éven-kint többször *központi ellenőrző orvosát* küldi ki telepeire; ez minden gyermeket a tápanya lakásán felkeres, hogy szemé-lyesen győződjék meg az ápolás szigorú gondosságáról; ott, a hol rossz ápolást, vagy egészségtelen lakásviszonyokat tapasztal, azonnal intézkedik, hogy a gyermek más, jobb asz-szonyhoz kerüljön.

Az egyesület szigorúan szem előtt tartja azt, hogy a csecsemők csak anyatejet kapjanak s ezért ott, a hol a gyermeket ide-gen dajkára bízni nem tanácsos, sőt veszélyes, pl. veleszüle-tett bujakórban, vagy veleszületett gyengeségben szenvedő gyermekeknél, kötelezi az anyát, hogy ő maga szoptassa ki gyermekét s ezeket azután azon anyákkal, kik önszántukból — gyermekeik iránti szeretetből — óhajtják maguk szop-tatni gyermekeiket, külön telepekre küldi, hol parasztházak-ban elhelyezi őket s gondoskodik az anya fentartásáról is.

Ilyen intézkedések mellett érhet-e el csak az egyesület, hogy a gyermekhalandóságot a minimumra szállította le s a régente oly rettentő mérvben pusztító angyalcsinálás mester-ségéről a népet leszoktatta.

Mária Valéria főherczegnő Ő Fensége védnökkése alatt álló budapesti Országos Első Gyermek-Menedékhely-Egyesület.

I. Az egyesület célja: Magyarország bármely részéből származó, valamint az ország területén kitéve talált közápolásra szorult gyermekeket gondozásba venni, az életnek megmenteni és a haza hasznos polgáraivá felnevelni.

Ehhez képest az egyesület Budapesten és az ország különböző pontjain intézeteket és fióktelepeket állít fel és ezekbe felveszi:

- a) a kitéve talált gyermekeket;
- b) a betegen fekvő, vagy elhalt szegény szülők elhagyatott, illetve árva gyermekeit;
- c) fogságba került szülők gyermekeit a szülők fogságának tartamára;
- d) oly gyermekeket, kiket szülőik önfentartásuk veszélyeztetése nélkül magok nem gondozhatnak;
- e) a közigazgatási hatóságok által esetről-esetre az egyesület intézeteibe küldött, vagy általános határozataikkal az egyesület gondozásába utalt gyermekeket;
- f) az egyesület elsőrendű alapító tagjainak pártfogoltjait;
- g) oly kisdedeket, kiknek szüleik bizonyos életkörülményeik miatt maguktól ideiglenesen távoltartani kénytelenek, végre:
- h) szülők és jötevők költségén mindazokat a gyermekeket is, kik a felvételi szabályzat korlátain belül az egyesület gondozását igényelhetik.

II. Székhelye: Budapest.

III. A gyermekek gondozása. Az egyesület a felvett gyermekek közül a csecsemőket megbízható dajkáknál helyezi el, egyrészt Budapesten, nagyobbára azonban a vidéken, a hol ezek felügyeletére külön bizottságok vannak szervezve s a központból is időnként szigorúan lesznek ellenőrizve.

Az 1—6 éves gyermekek részint a központi intézetben, részint a vidéken fióktelepeken lesznek nevelve.

A hat éven felüli gyermekek nevelésére az egyesület 1882-ben István-telken egy nagy intézetet emelt. A telket, 116 magyar holdat az egyesületnek gróf Károlyi Sándor úr ajándékozta. Az építkezés és berendezés mintegy 200.000 forintba került az egyesületnek. Az intézet 100—120 gyermekre van berendezve, A növendékek hat éves korukban kerülnek ide s 18 éves korukig maradnak itt.

Az intézet célja lévén vallásos, józan, munkás és értelmes kertészek, illetve iparosok képzése, ezért egész szervezete erre irányul.

A növendékek oktatására az intézetben szervezve van:

a) egy hat osztályú elemi népiskola; és

b) egy négy évi tanfolyamú kertészképző iskola, hol a növendékek a kertészet minden ágában elméleti és gyakorlati oktatást nyernek. Az egyesületnek nem lévén szándéka növendékeit csak egy bizonyos életpályára szorítani, miért is azok részére, kik kertészetre hajlammal nem birnak, vagy kik bizonyos fogvatkozások miatt erre alkalmatlanok, az intézetben iparoktatást is szervezett. Ezen oktatás már egészen szakszerű s képzett mesterek által eszközöltetik.

Az egyesületet 1870. április 12-én gróf Károlyi Sándorné alapította.

Az egyesület gondozása alatt állott alapításától kezdve 1898. év végéig: 3213 fiú, 3026 leány, összesen 6239 gyermek; ezekből lelcenz volt 896. Kor szerint egy éven aluli 4140; 1—2 évig 565, két éven felül 1334. Örökbe fogadtatott összesen 213 gyermek.

Az egyesület tiszta vagyona 342.225 ft.

Az egyesület elnöke: gróf Károlyi Sándorné, szül. Korniss Klarissa grófnő; alelnöke: Adler Bancalari Hedvig; titoknok: Novák Lajos; pénztárnok: Kurtz Vilmos; főorvos: dr. Vámos Gyula; másodorvos: dr. Fábry Ágost; ügyész: dr. Vajda Adolf.

A pesti első Bölcsőde-Egyesület.

Célja: Szegény, lakáson kívül dolgozó szülők kisdedeit a negyedik évig fölvenni s őket nélkülözés, baj és betegségtől gondos felügyelet és ápolás által megóvni.

A gyermekek ápolás végett felvétetnek az intézetbe naponkint, vásár- és ünnepnapokat kivéve, nyáron reggel 5 órától esti 7 óráig, télen reggel 6 órától esti 6 óráig.

A gyermek a bölcsődében teljes ellátásban részesül.

Az egyesület 1852-ben alapított.

Alapítói voltak: dr. Majer István áldozópap s iskolai igazgató, később nagyprépost s vál. püspök, dr. Tormay Károly főorvos és Rozmanith Antal községi tanácsos.

Az egyesület két intézetet tart fenn; egyet a VIII. kerületben Nagytemplom-utczában és egyet az I. kerületben Hadnagy-utczában. E két intézetben naponként 200—250 gyermek nyer gondozást.

Az egyesületnek van összesen 81 ágyalapítványa s alapítókéje 104.000 frtot, ezenfelül bir még két saját házzal, melyek értéke 200.000 frtot tesz ki.

Az egyesület elnöke: gróf Károlyi Sándorné, szül. Korniss Klarissa grófnő; pénztárnok: Adler Bancalari Hedvig; igazgató-helyettes: Novák Lajos; ügyvéd: dr. Vajda Adolf; orvosok: dr. Vámos Gyula és dr. Kertész Aba.

IV.

ÁRVAHÁZAK.

Baranyamegyei árvaház Pécssett.

Az árvaház száz gyermek számára a megyei gyámpénztári tartalékalapból alapított 1890. évi április 7-én, Kardos Kálmán főispánnak elnöklete alatt tartott közgyűlésen, nagyszigeti Szily László alispán indítványára, a vármegye közönsége által e célra megszavazott majdnem negyedmillió forintnyi összegben. Az épületet Stankovits György állami mérnök tervezte, mely a felszereléssel együtt 54 ezer forintba került és 1893. évi szeptember 4-én adta át nemes rendeltetésének.

A telek a Mecsek-hegység déli oldalán fekvő 40 ezernyi lakossal bíró Pécs szab. kir. városnak északnyugati szélén csinos villákkal bíró szőlők közt, a cs. és kir. csapatkórház közelében a városnál sokkal magasabb gyönyörű helyen egy 4381 □-ölnyi s majdnem négyzet alakú sík területet képez; mely három irányban erős faléc-, vagy fakerítéssel, a déli főbejárat oldalán pedig csinos vasrácsosattal van bekerítve. Ez utóbbin belépve egy elég jól befásított, bár még nem eléggé árnyékos térre érünk, melyen belül 40 lépésnyire a rácskaputól a már messziről látható egyszerű, de csinos egyemeletes főépülethez jutunk.

A főépület egy 55⁴⁸ méter hosszú és 17⁷⁸ méter széles tömböt képez, melynek három gyenge kiszökelés által díszített délre néző homlokzatán a földszinten a kaputól jobbra és balra 7—7, az emeleten összesen 18 ablak van. Ugy a földszint, mint az emelet hossz tengelyét egy 2⁵ méter széles folyosó képezi.

A földszinten — melyre a kaputól hat lépcső vezet — balra van a látogatók fogadására szánt (társalgó) szobácska, mellette a nővérek háló- és munkaszobája, továbbá az 560 köbm. ürtartalmú ebédlő kilencz ablakkal és jól működő szel-

lőztető készülékkel, melynek négy felső és négy alsó szellőző csatornája 700 □-centiméterre szabályozható nyílással bír. Az ebédlőből az ételek kiosztására szolgáló kisebb szobán keresztül az épületnek már északi oldalán levő konyhába és éléskamrába juthatunk. Ugyan az északi oldalon vannak még: a cselédszoba, a lépcsőház és ettől jobbra s balra a földszinti árnyékszékek, a négy káddal ellátott tágas fürdőszoba, mosókonyha, mángorló helyiség és egy fehérnemű raktár. A déli oldalnak a kaputól jobbra eső részében van a kapuszinbe nyíló kis betegszoba, mely, mivel az épület belsejébe nem nyílik, a ragályos kórban szenvedők ideiglenes elkülönítésére igen alkalmas. Mellette van a 205 köbm. ürtartalmú, három ablakkal bíró leány-munkaterem s e mellett egy nagyobb ruharaktár, végül az épület sarkán a csinos kis kápolna.

Az emeletnek keleti és nyugati végét a két nagy hálóterem foglalja el, melyek mindegyike 56¹/₂ köbm. ürtartalmú, kilencz ablakkal bír, különben a földszinten levő ebédlővel alakra megegyez, ép úgy 4—4 szellőző csatornával is bír. A terem egyik sarkában egy ablakkal áttört deszkafal által bekerített helyen az éjjeli felügyeletet gyakorló nővérnek ágya van. A hálótermeket éjjel világítják. A hálóterem mindegyike a 12 mosdómedenczével felszerelt elég tágas mosakodó szobába és két ablakkal északra néző 163 köbm. kiterjedésű kisebb hálósobába nyílik. A gyermekek ágyai vasból vannak szalmazsákkal, egy alsó és felső paplannal, pokrócczal és egy lőszőrpárnával. Az emeletnek déli oldalán a két hálóterem közt vannak: a 142 köbm. ürtartalmú és két ablakkal bíró fiú-tanulószoza, két tanterem, egyik a két alsó, másik a két felső osztály fiú- és leánytanulói számára (fiúk és leányok külön csoportokban ülnek). Ezen tanterem mindegyike 224 köbm. ürtartalmú, három ablakkal, két felső és két alsó szellőző nyílással bír. A padok három és négy ülésesek, mindkét oldalról hozzáférhetők és a gyermekek nagyságával arányosan hátrafelé nagyobbodók, az ülés és támlány a gyermek testéhez illően domborodó, az asztalkák minus distantia hátra húzható kissé lejtős lappal bírnak. Az ablakok az ülő gyermekektől balra vannak s az ablaknyílások nagysága együttvéve a padlóhoz úgy viszonylik, mint 1 a 6-hoz. A két tanterem közt van a négy ablakkal bíró nagy díszterem. Ezen kívül ugyan e sorban a két ablakú betegszoba, melynek ágyaiban vassodronybetét és lőszőr-alj van. Az emelet északi oldalán az említett kisebb hálósobák közt még egy fiú-ruharaktár és a lépcsők által ketté osztva, az emeleti árnyékszékek vannak.

Az intézet összes szobái és termei keményfapadlóval burkoltattak, melyet olajfestékkel festenek, a falak szürke és barna

színi mintázottak, a függönyök fehérítetlen vászonból vannak, a folyosók czeментlapokkal vannak burkolva, az emeleti lépcsőzetnek 33 darab 14 cm. magas, széles márvány foka van, a lépcsőház igen világos.

Az épület alatt több tágas souterrain és egy pincze van; ugyanott van a kenyérsütő konyha is elhelyezve.

Az árnyékszékek a pőczegődör-rendszerre vannak alapítva és az eredeti terv szerint vízzel való öblögetésre voltak berendezve; de minthogy a szükséges vízmennyiség nem áll rendelkezésre, ezért a pőczegődörből fölemelkedő gázok az uralgó északi légáramlat által elősegítve, néha a folyosóra jutnak. Ennek megszüntetése a legrövidebb idő alatt meg fog történni, még pedig oly módon, hogy az összes árnyékszékek az épület északi oldalához toldandó kis szárnyépületben nyrendenek elhelyezést.

A szobák és termek fűtése Meidinger-féle köpenyeges vas-kályhakkal történik, melyek alá légcsatornákon küllevegő vezetetik, fűtőanyagul fa és szén szolgál, mely utóbbit a Pécs város határában levő kőszénbányákból elég jutányosan szerez be az intézet. Világításra az intézetnek a gázgyártól való nagy távolsága és a villamos világításnak még aránylag magas ára miatt ez idő szerint kőolaj használtatik.

Az intézetnek vízzel való ellátása Pécs szab. kir. város közös vízvezetékéből történik, melyet a város költségén (vascsöveken) vezettek ide. A víz — Tettye forrás vize — valamivel erősebb mésztartalom mellett igen kevés szerves anyagot tartalmaz s úgy minőségileg, mint mennyiségileg megfelel; habár mint említve volt, az árnyékszékeknek öblögető rendszerre való berendezésére nem elegendő; a mi azonban érezhető hiányt nem képez, ha tekintetbe vétetik, hogy az ürülékek elvezetésére csatornát e helyen úgy sem lehetne építeni és az öblögető rendszer mellett a pőczegődörnek — mely czeментbe mártott téglákból épült s így vízáthatlan, gyors megtelése óriási költségeket okozna. Így is annak kiürítése évente 170—180 forintba kerül.

A gyermekek ételmezése áll: reggel egy negyedliter tej és egy zsemléből, ebédre leves és főzeléken kívül hetenkint négyszer hús elegendő mennyiségben, háromszor pedig tészta, ozsonnára kenyér és hetenkint többször gyümölcs, vacsorára egy tál étel: főzelék, tészta, burgonya vagy eféle. Vasár- és ünnepnapokon reggelihez kávé és ebédre egy tál étellel többet kapnak. A húst a pécsi piacon szerzik be azon árkedvezményvel, hogy drágulás esetén sem számítják magasabban (jelenleg 50 kr.). Zöldséget, nyári főzelékeket s gyümölcsöt a házi kertben termelnek. A tejet az intézet tulajdonát képező hat tehén szolgáltatja, melyeket baranyavármegyei nemes szíví földbirtokosok ajándékoztak az intézetnek. Az istálló a

telek északi részén levő gazdasági épületben van, hol a kertész is lakik, ki családjával együtt évi 300 forint fizetésért, — melyet az alapból fizetnek — a kertet és gyümölcsöst, melyek a teleknek egy-egy harmadrészét képezik, művelni s egyzersmind a fiúkat a kertészetben oktatni tartozik.

A vármegyei árvaház iskolája mindkét termében úgy paedagogiai, mint hygieniai szempontból jól van berendezve s felszerelve és két év óta nyilvánossági jelleggel van felruházva. A tanítást az intézet igazgató-főnöknője végzi, ki a tanítónői képesítésen kívül sok évi tapasztalattal bir, mellette ez időben még egy nővér működik, ki a tanítói vizsgára készül. A hitoktatást ez időben egy kirendelt áldozár teljesíti, ki az intézetnek lelkésze. Nem katolikus vallású gyermekek (jelenleg egy református fiú és két leány) hitoktatásra lelkészükhöz az intézetből kijárnak. A kertészetben kívül a gyermekek a szünidőkben a kosárfonásban és gyékénykötésben is oktattnak, a leányok pedig az egyszerű kézimunkákban és házi teendőkben nyernek alapos tanítást. A gyermekek testi fejlődésének elősegítésére a szabadban egyszerűbb szerkezetű tornaeszközök (mászó-rúd, karika, hinta) vannak felállítva. Ezen kívül egy nagyobb külön játszótér is van.

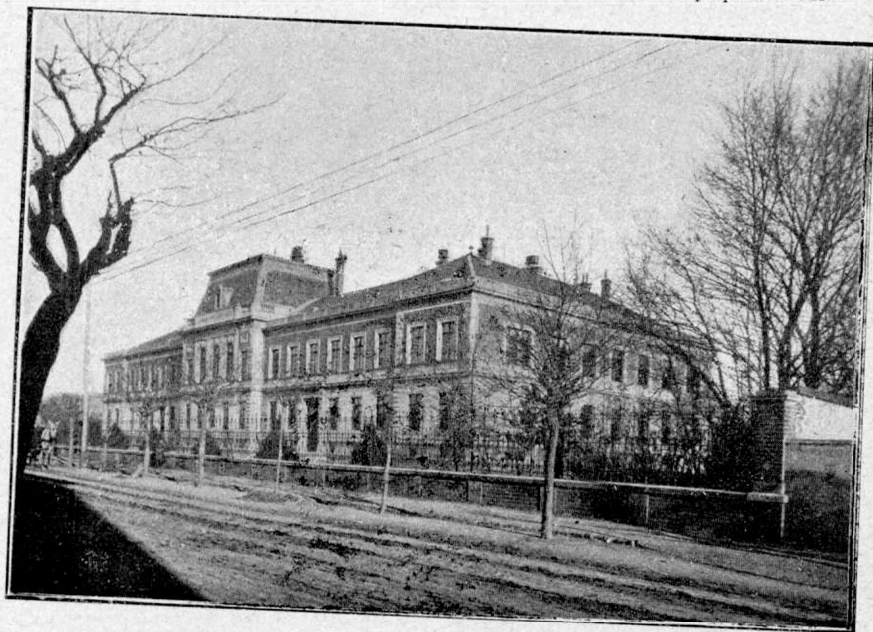
Az intézet vezetését és gondozását irgalmas nővérekre bízta a vármegye, kikért személyenkint az alap a szerzetnek évente 210 forintot fizet; ilyen a főnöknővel együtt ez idő szerint négy van alkalmazva, kik mind magyar születésűek. Ezeknek segítségére még két nővér van jelenleg az intézetben, kikért azonban a szerzet nem kap fizetést. Az intézet személyzetét kiegészítő két cseléd és tehenes a szerzet költségén tartatnak. Az árvaházi alap a szerzetnek minden gyermek után évente 120 forintot fizet, melyért a tanítás, nevelés és teljes ellátáson kívül ruházás szolgáltatik.

Az 50 árváért járó összes kiadások 8000 forintra tehetők.

Az intézetet fennállása óta 17 növendék hagyta el az alapszabályok szerinti idő kitöltése után: a tiz fiú közül két kereskedő, öt iparos, két földműves lett és egy középiskolai tanuimányokat folytat. Ezeknek magaviseletéről és értelmiségéről munkaadóik és főnökeik a legkedvezőbben nyilatkoznak, kevésbé jó eredményt lehetett a hét leánynyal elérni, kik mint szobaleányok, vagy kis gyermekek mellett, mint dajkák, tartják fenn magukat.

Vas vármegye árvaháza Szombathelyen.

Alapítását 1874-ben Ernuszt Kelemen, Vas vármegye akkori főispánja, jelenleg főrendiházi tag, indítványozta az árvaszéki tartalékalap feleslegének térére. Indítványozó örökké tartó dicsfényt vont neve körül a magasztos célú in.ézet létrehozása által, mely 1878. évi december 1-én nyitott meg. Az alaptőke, melyhez felsőbüki Nagy Sándor 43, hg. Montenuovo Vilmosné 27, Wocher Lajosné 18, gr. Erdődy Sándor 15, Góry Antal apátkanonok, Szombathely város 6—6, a szombathelyi püspök, a »Szombathelyi Takarékpénztár« és özvegy Stefanek Somogyi Julia 3—3, s végül a Muraszombati Tanítói Kör egyezer forinttal járultak, ma már igen jelentékeny, több mint háromszázezer forint készpénzben és értékpapirokban.

Az árvaház tágas park közepén áll, egyemeletes épület, kilencz teremmel és számos apróbb helyiséggel. Az árvaház kötelékébe jelenleg összesen 81 növendék tartozik és pedig: 52 fiú és 29 leány. Ezek közül belkötelékbe tartozik 31 fiú és 21 leány, kik nagyobb részt az *intézeti elemi iskolákban* tanulnak; kihelyezve neveltetik és gondoztatik 21 fiú (nagyobbrészt iparos-tanoncz) és 8 leány. Az intézetből fennállása óta összesen 151 növendék helyezettett ki, kik közül ma már több pap, tanító, tanítónő, óvónő, postamesternő, gazdatiszt, hivatalnok,

iparos, kereskedő stb. önálló kereső van. Az árvaház igazgatója, a gondnok, 1884 óta *Gerlits Sándor*, ki ezen elsőrangú emberbaráti intézet vezetése mellett buzgó tevékenységet fejt ki még az árvanevelésügy irodalma terén is; saját intézete történetét is már két vaskos kötetben írta meg. Mellette működik a gondnoknő, mint árva-anya, ki egyszersmind a leánynövendékek tanítónője. A gyermekeket a rendes oktatáson kívül különbözőképen foglalkoztatják, minők: háztartás, kertészet, méhészet, könyvkötés, szalma- és nádfonás stb. Házi-ipari kiállításukkal a *vasmegyei iparkiállításon ezüst érmet, az 1896-iki ezredévi kiállításon — »ültető munkáért« — kiállítási érmet nyertek*. Az intézet évi kiadása 10–12 ezer forint, úgy, hogy egy benlakó növendék 200 forintba kerül, mely összegben azonban befoglaltatik már a különövendékek neveltetésére és segélyezésére fordított pénz is. Vasvármegye Árvaházának egyik legbecsesebb vívmánya, hogy növendékei a kihelyezés után is tagjai maradnak azon nagy családnak, mely önállóságukig — sőt azon is túl — őket anyagilag és erkölcsileg támogatja. A magyarosítás terén is üdvösen működik az árvaház; növendékeinek 40⁰/₀-a német, horvát, vend, kik szépen megtanulnak itt magyarul imádkozni, beszélni és magyarul érezni.

Van az intézetben vízvezeték, villanyvilágítás, nagy játszótér és korcsolyatér stb. A növendékek helyes testi nevelését és jó gondozását leginkább jellemzi azon körülmény, hogy az 1898. évben Szombathelyen dühöngött nagy kanyaró-járvány alkalmával, a mikor a 2000-et megközelítette a városban a megbetegedések száma, az árvaházban egyetlen egy eset sem fordult elő. Az intézet hazafias nevelési irányát hirdetik az 1896-ban »az ezredév emlékére« ültetett 1000 darab fenyű- és az 1898-ban dícsőült királynénk emlékezetére elhelyezett »Erzsébet-fák«.

Zólyommegye árvaháza Radványban.

Zólyom vármegye az árva- és lelencz-gyermekek érdekében a 80-as évek elején közadakozásokból alapot teremtett s létesített egy »gyermekmenhely«-et, mely 1895 óta »Zólyom vármegye árvaháza« nevet viseli. Az intézet az első időben mindössze pár gyermek istápolására szoritkozott s anyagi képessége elégtelen voltánál fogva nem is tarthatott külön helyiséget, hanem a jótékonyására szoruló gyermekeket magánházaknál helyezte el és neveltette. 1887-ben már bérházat volt képes berendezni, hogy ott a felvett árvákat megfelelően gondoztassa s 1889. évi október elsején megnyílt az intézet négyosztályú elemi iskolával. Később az anyagi gyarapodás mind örvedetesebb mérveket öltött, úgy, hogy az

intézet képes volt 1894-ben megfelelő épületet vásárolni, mely épületnek telkét azóta folytonosan bővít kisebb területek vásárlásával, hogy idővel az intézetet még tovább fejleszthesse.

Jelenleg az árvaházban 30 növendék számára van hely; s a növendékek 14 éves korukig ápoltnak, neveltetnek az intézetben; de onnan való kilépésük s önálló életpályához történt segítettetésük után is egész nagykorúságuk eléréséig maradnak az intézet felügyelete alatt.

Fennállása egész ideje alatt az árvaházba összesen 89 növendék vétetett föl, vallás, nem és nemzetiségi különbség nélkül; ezek közül az intézet jelenlegi létszámát képezi 30, a szükséges kor elérése után kihelyezett 59, a kik közül a túlnyomó többség mint kitanult iparos, gyári munkás, cseléd és altiszt keresi kenyerét, melyhez az intézet gondoskodása juttatta őket.

Az intézet a vármegye közönsége által választott s az alispán elnöksége alatt működő 24 tagú igazgató-választmány felügyelete alatt áll; a költségvetések a törvényhatósági közgyűlésnek terjesztetnek elő jóváhagyás végett. Az intézet alapjának vagyonát a vármegyei pénztár, mint külön alapot kezeli s az árvaház összes vagyona ez idő szerint pénzügyi betétekben, értékpapirokban, kötvényekben és ingatlanokban felülmúlja az 50.000 forintot s a vagyon folytonos gyarapodásban van, a mennyiben a vármegye közönsége részéről a nemes célra megszavazott 1%-os vármegyei pótdadó a vármegyei házipénztár és gyámpénztári tartalékalap évenkénti megtakarításainak egy része, továbbá a belépti díjakkal rendezett táncmulatságok után fizetendő engedélydíjak évről-évre tetemesen gyarapítják a vagyont, úgy, hogy pár év múlva el fog érkezni az idő, midőn az intézet áldásos gondoskodása a jelenleg nevelt 30 gyermekről legalább 50-re lesz kiterjeszthető.

A Háromszékmegyei árvafiú-szeretetház.

Háromszékmegye közönsége, hogy az elzúllásnak kitétt árvákat, de különösen a szomszéd Oláhországba bevándorolt székely családok gyermekeit megmentse, Pótsa József főispán kezdeményezésére létesítette Seps-Szent-Györgyön az árvafiú-szeretetházat s azt 1893. október 3-án 17 árva fiúval megnyitotta. Hogy az intézetet létesíthesse, önmagát adóztatta meg, 1%-os pótdadó befizetésére kötelezván magát. Ezen 1%-os pótdadó képezi az intézet főfenntartási alapját, melyből 8000 korona évi jövedelme van.

A megyei árvaszék 30.000, a Háromszéki takarékpénztár 20.000 korona alapítvánnyal, egyes nemeskeblű emberbarátok 25.000 korona alapítvány nyaljárultak öt év alatt az intézet fentartásához, a vallás- és közoktatásügyi ministerium az 1898. évtől 2000 koronával segíyezi évenként.

Öt év alatt az árvák létszáma 60-ra emeltetett.

Az alapvagyon értékét 6000 koronával meghaladó építkezési és beruházási teher nehezült az intézetre a megnyitáskor s mi példátlan a szegénynevelés történetében, öt év alatt nemcsak a létszámot emelte 60-ra, a személyzettel együtt 70-re, hanem ma 200.000 korona értékkel rendelkezik.

A növendékek 6 éves kortól 12—15 éves korig neveltetnek az intézetben. A kiváló tehetségűek iskoláztatásáról gondoskodva van, a többség iparos-pályára adatik, de gondoskodva van, hogy gazdasági cselédek, mezőgazdasági munkások is legyenek.

Az I. és II. osztályos növendékek beltanításban részesülnek, a további elemi osztályokat az állami népiskolában végzik.

Az intézet 13 katasztrális hold kerttel, szép állattenyésztéssel van felszerelve.

Az intézeti kötelességeket, gazdasági és kertészeti foglalkozásokat, sőt a városi park és sétányok tisztántartását is a növendékek végzik.

A gazdasági és kertészeti foglalkozásokkal érhető csak el, hogy a termények felhasználásával egy személy napi élelmezése — ideértve a nevelő-személyzetet is — 18—20 fillér s egy növendék fentartása a ruházattal s a nevelőszemélyzet fizetése felfizetésével is 140—150 korona.

Az állattenyésztésből, a fel nem használt kerti terményekből 800—1000 korona bevétel is van.

Foglalkozások alatt kiváló gond van fordítva a foglalkoztató tanmód érvényesülésére; munka alatt énekelnek, kedélyesen társalognak. Minden növendéknek van külön kis terület adva, melyben epret, hagymát, sárgarépát, retket stb. termel.

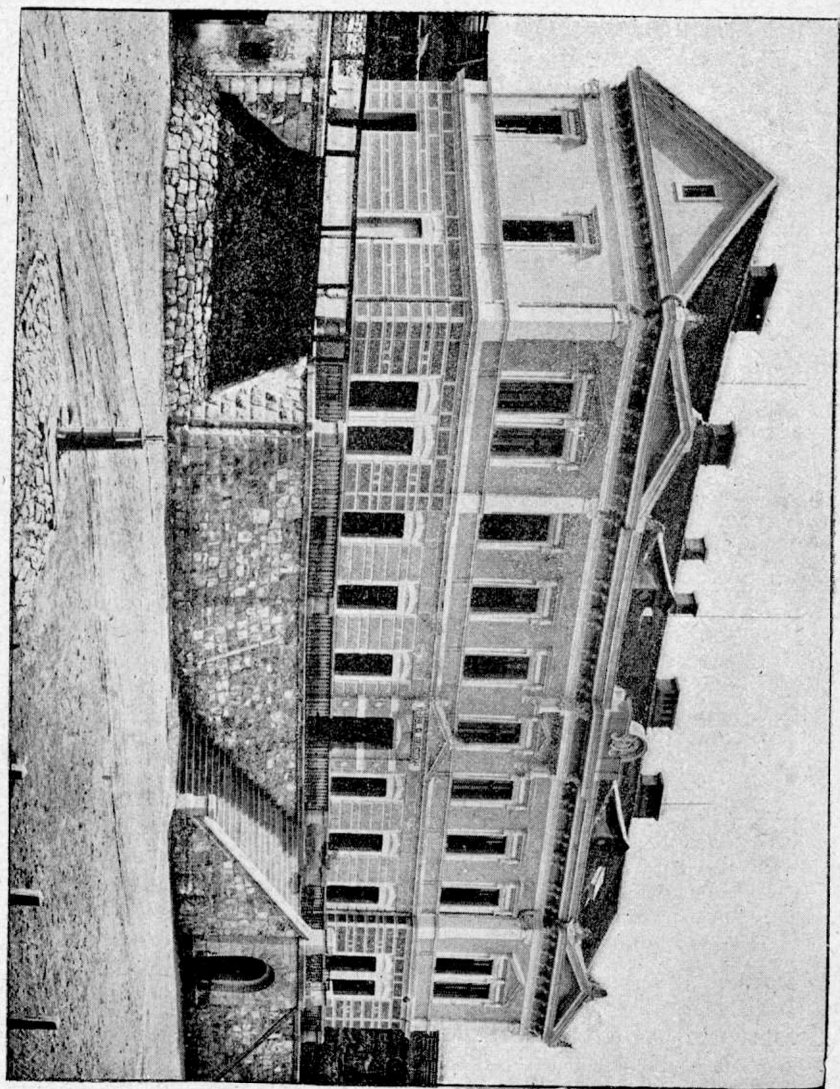
Kisebb gazdasági eszközök készítésére, a kézügyességi oktatásra most vannak folyamatban a berendezések.

Az intézet vezetését a megye törvényhatósága által három évről három évre választott igazgató-választmány intézi, a választott tagokon kívül tagjai a választmánynak, kik 2000 korona alapítványt tesznek.

A választmány minden hónapban ülést tart, hol az igazgatónak jelentést kell tenni az intézet belételeiről, folyóügyeiről.

A nevelőtestület áll: igazgató, árva-anya és két családtanítóból.

A családtanítók felváltva a gyermekek jó és rossz magaviseletéről, végzett és elmulasztott kötelességeikről napi feljegyzéseket tesznek.

Háromszékmegyei árvaház-szeretetház.

Étkezés közös teremben a nevelőtestülettel együtt.

Az élelmi cikkek naponként az ételmezési naplóban könyveltnek el.

Reggeli előtt és lefekvéskor közös ima, az imát megelőzőleg vallásos ének, harmonium-kíséret mellett.

Mikor templomba nem mehetnek, gyermek isteni tisztelet van biblia-magyarázatokkal.

A nevelési és oktatási eljárásokat, a házi, kerti és gazdasági foglalkozásokat a nevelőtestület üléseiben állapítja meg.

»Gizella« munkás-árvaház Zólyom-Lipcsén.

Az árvaház országgyűlési határozat folytán, Kerkápolyi Károly pénzügyminister kezdeményezésére 1873-ban alapított, a midőn Gizella főhercegnő férjhez ment, élő emléket akarván állítani az ország ez alkalomból. Király ő Felsége 1000 forinttal vetette meg az alapját a most már — többnyire az állami sorsjátékok tisztajövedelméből — felszaporodott 511.000 forintnyi alaptőkének, a mely az állami pénztárban van és annak kamatjaiból tartatik fenn ezen intézet.

A »Gizella« munkás-árvaház felnevelt eddig 235 árva fiút, kik nagy részben bánya-, vaskohó- és erdészeti altisztek, továbbá munkások, tanítók és iparosok. Jelenleg nevel az intézet 100 árva fiút. Ezen fiúk államkincstári (bánya-, kohó-, erdő- és vasmű-) munkások és altisztek árvái. Az intézet kebelében van kitünő, hat osztályból álló, elemi és sokkal magasabb képzettséget nyújtó, mint a melyet az 1868-ik évi 38-ik törvénycikk rendel, ismétlő-iskola. Felső elemi iskoláját 1879-ik évben beszüntették, mivel az intézet az elemi iskola hat osztályára, hova különféle nyelvű (tót, német, oláh és ruthén) árva fiúk érkeznek, nagyobb figyelmet fordítani óhajtott, ott összpontosította a tanerők nagy részét. Az intézet rendelkezik a kézügyesítés céljából négy műhelylyel, t. i. fa-munkák, mű-, kis kézi kosárfonási, könyvkötészeti és a szalmakalap-fonásával. Működik az árvaházban egy vonós hangszerű, 10—12 tagból álló zenekar is. Van az intézetnek tehéngazdászata (állomány nyolcz tehén és 1—2 üsző), sertés-nevelője, kertészete és mezőgazdasága, hogy elsőrendű élelmi cikkekkel rendelkezessék s hogy a növendékek foglalkozást nyerjenek ezen hasznos ágakban is. Ez a foglalkozás nagyszélesen előmozdítja a fiúk testi és szellemi fejlődését. Az egész intézet egy magas dombon fekvő régi, de teljesen jókarban levő várban van.

A »Gizella« munkás-árvaház a pénzügyministerium bányaiügyi osztályának pártfogása és igazgatása alatt, szám-

viteli ellenőrzés céljából pedig a selmeczbányai m. kir. bányagazgatóság, illetve annak számvevősége alatt áll. A pénzügyministerium gyakorolja hatóságát és főfelügyeletét egy időközönként kiküldendő közege és egy általa választott felügyelő-bizottság által.

Protestáns országos árvaház Budapesten.

Az 1857—58. években a németországi evangélikusok élénk mozgalmat indítottak Luthernek Wormsban emelendő emlékszobrára ügyében és e mozgalmat kiterjesztették Magyarországra is, adakozásra felszólítván itteni hitsorsosait. Ennek ellenében nálunk azt hangoztatták, hogy élő emléket kellene létesíteni. Bauhofer György budai ev. lelkész megragadta e kedvező alkalmat s élő emlék gyanánt egy árvaháznak létesítését ajánlotta. A szép és nemes eszme hódított; az ország minden részéből érkeztek adományok az eszme mielőbbi megvalósítására, a mi csakhamar megtörtént. Az 1859. évi május hó 17-én hitbuzgó protestáns férfiak megalakultnak nyilvánították az »Evangyéliumi árvaápolóegylet Pesten« című egyesületet és nyomban elhatározták 10 árvának felvételét; a kiknek elhelyezésére egy három szobából álló lakást béreltek és nevelésükkel megbíztak egy német származású kegyeshitű rézművest. Ezzel megvetették alapját a protestáns orsz. árvaháznak, mely mai virágzó állapotában a magyar protestánsok büszkesége.

Az egyesület megalakulása után a vezérlő férfiak — élükön dr. Székács Józseffel, pesti evang. lelkésszel — derekasán, nagy buzgalommal küzdöttek a kezdet nehézségeivel. A fejlődő intézetet Ő Felsége I. Ferencz József magyar király 1865-ben meglátogatta. Fennállása tizedik évében már saját háza volt 48 árvával. E házban érte az intézetet az a nagy szerencse, hogy Erzsébet magyar királyné 1870-ben márczius 21-én látogatásával megtisztelte. 1873. óta dr. Ballagi Mór elnök indítványára az egyesület a »Budapesti protestáns orsz. árvaegyesület« címet vette fel.

1874-ben báró Kochmeister Frigyes választatván meg elnöknek, 18 évig tartott vezetése idején az egyesület és annak árvaháza virágzása korát élte. Báró Kochmeister három év alatt 60.483 forintot gyűjtött egy új és a czélnak megfelelő árvaház építésére és azt 1877-ben a VII. kerületi Szegényháztérén a székes főváros ajándékozta telken ünnepélyesen átadták rendeltetésének. Ekkor 62 növendéke volt az intézetnek. 1889-ben dr. Wágner János hírneves egyetemi orvostanár 167.239 forintot hagyván végrendeletileg az egyesületnek, e

nagyszerű alapítvány lehetővé tette az árvák számának fokozatos növelését, künlakó árvák pénzzel való segítségét és az intézeti nevelés értékének minél magasabb színvonalra való emelését. E célból új tanítói állások szerveztettek, az intézet négyosztályú népiskoláját hatosztályúvá bővítették; az árvák egészsége érdekében életbeléptették a nyaralási intézményt és azóta az árvák az iskolai nagy szünidőt egészséges fekvésű vidéken töltik. Hogy a növendékek ne csak elméleti, hanem technikai képzést is nyerjenek, meghonosították a fiúk részére az iskolai kézi munkát (slöjdöt), a leányokat pedig varrásra és szabásra tanítják. Újabban a szellemi tehetséggel kiválóan megáldott növendékek az egyesület erkölcsi és anyagi támogatásával tovább képeztetnek, míg önerejükkel megélhetnek. A továbbképzésre alkalmas leányok az intézetben maradnak kiképzésük befejezéséig, a fiúk középiskolák internatusaiban helyeztetnek el.

Az egyesület, hogy a köznyomor enyhítésére az eddiginél nagyobb arányban közrehasson, Kovácsy Sándor elnök indítványára 150 árva befogadására alkalmas új árvaháznak építését határozta el és e célra Budán 4000 négyyszögöl nagyságú telket vett s míg az új árvaház felépül, oly árvákat, kiket helyszűke miatt jelenlegi intézetébe fel nem vehet, részint vidéki árvaházakban, részint megbízható családoknál helyezend el, tartásdíjt fizetvén értük, mely intézkedését már folyó évben életbelépteti.

Az 1898. évben elhunyt Blahunka Ferencz fővárosi ügyvéd az egyesületnek 80.000 forintot hagyván végrendeletileg, végső akaratához képest az egyesület ezután oly szegény s elhanyagolt fővárosi gyermekeket is fog gondozni, kiknek szülői élnek, de a kik egy vagy más okból kénytelenek gyermekeik nevelését elhanyagolni, vagyis kiknek gyermekeit az elzüllés veszélye fenyegeti.

Az árvaházban 1859 óta 565 árva talált menedéket, a növendékek jelenlegi száma 106, és pedig 60 fiú és 46 leány; pénz-segítségben részesül 48 künlakó árva. Az intézet élén 25 év óta Brocskó Lajos igazgató, a koronás arany érdemkereszt tulajdonosa áll, ki megírta az egyesület és árvaházának történetét.

Az egyesület vagyona: 449.917 frt.

A tiszai ág. hitv. evang. egyházkerület fiú- és leányárvaháza.

Rozsnyón (Gömör megye).

Czékus István püspök kezdeményezésére alakult 1881-ben, megnyílt 8288 forint tőkével, *Luther Márton* négyszázados születésének emlékünnepe: 1883. nov. 10-én, tíz árvával.

Az 1884. évben már 15-re emelkedett a fölvelt árvák száma; 1888-ban azonban, midőn a tőke 23.146 forint 90 krajczárra nőtt, 20-ra. Szép fejlődésében meggátolta Czékus halála. 1892. évben már 35.764 frt 36 krajczárra növekedett az árvaház tőkéje, minek folytán a 20 árva helyett 22 árva vétetett gondozás alá s e célra egy egészen elkülönített, 8 szobából álló, tágas udvarral és kerttel bíró telket szereztek meg 3756 forinton.

Zelenka püspök indítványára 20 ezer forinton új árvaház épült. Az épület hossza 34³² m., szélessége (a 2 m. folyosóval) 16⁴⁸ m.; beosztása pedig a méretekkel együtt a következő: a) a *souterrainban*: 1 ebédlő (49³³ m²), 1 konyha (29⁰⁴ m²), 1 éléstár (23⁷⁵ m²), 1 cselédszoba (24¹⁰ m²), 1 mosókonyha (32⁶³ m²), 1 fás és szenes pincze (26³⁵ m²), 1 zöldséges és burgonyás pincze (13²¹ m²); b) *földszinti helyiségek*: árvaatyai lakás, mely áll 3 szobából (területe 94 m²), iroda (15⁸⁰ m²), 1 hálószoba fiúk számára (73²⁰ m²), ehhez mosdó (15 m²), 1 hálószoba a leányok számára (73²⁰ m²), ehhez mosdó (15 m²), 1 nappali szoba a fiúk számára (45 m²), egy nappali szoba a leányok számára (30 m²), 1 betegszoba (15 m²) és 1 fürdőszoba (3¹⁷ m²). Az összes helyiségek villamos világításra vannak berendezve, 26 izzótesttel. Van árnyas játszótér, parkja, fásított udvara és konyhakertje. Negyvenezer forintot tevő alaptőkéje az építkezés után 20 ezer forintba fogyott le s e 20 ezer forint tőke mellett is az 1898. évben 29 árvát gondozott s ezekből ötöt magasabb iskoláztatásban részesített. Egy árva élelmezése került az 1898. évben 45 frt 70 krajczárt tevő átlagos összegbe, vagyis naponként 12 és fél krajczárba; egy növendékre eső összes költségek pedig 130 frt 55 krajczárt tevő összegre rugnak. Az eddig elbocsátott növendékek száma 56. Az árvák városi iskolába járnak, u. m.: az állami elemi iskolába, a polg. leányiskolába és a főgymnasiumba, mely tanintézetekben az árvaház növendékei tandíjmentességet élveznek. Csak a tiszai ág. hitv. ev. egyházkerületből vétetnek föl növendékek és csak olyanok, kik hat évnél nem fiatalabbak, tíz évnél pedig nem idősebbek s ág. hitv. ev. vallásúak.

Ez az egyediül árvaház az országban, mely ez idő szerint több árvát nevel és gondoz, mint a hány ezer forintból az alaptőkéje áll, a mit csak a protestáns hitűek áldozatkészsége tesz lehetővé.

Érseki leányárvaház Esztergomban.

Az árvaházat Simor János hercegprimás alapította és építette; ünnepélyesen megnyitott 1890. év október 4-én. Az alapítványul szolgáló 100.000 frt az esztergomi főkáptalannál van letéve; az intézet a gráci anyaházhoz tartozó irgalmas nővérek gondozására van bízva.

Fölvételnek ide az alapszabályok értelmében az esztergomi egyházmegye hiveinek árva gyermekei. Teljesen árvák, vagy félárvák, kiknek semmi vagyonuk nincs, vagy legalább nem annyi, hogy az fölneveltetésükre elég volna. Allandóan 26 árva van az intézetben elhelyezve, 6 éves kortól életök 14-ik évéig; azon túl csak kivételes engedély mellett maradhatnak bent.

A fölvétel a hercegprimásnak joga, széküresedés esetén pedig az esztergomi főkáptalan eszközli. Fölvételnél a tanítók árvái előnyben részesülnek. A fölvétel ideje minden évben a nyári szünidő.

Az intézet a városrész leánygyermekeinek számára népiskola és kisdédóvodával van egybekötve.

Az épületet földszinti, két hold terjedelmű kert veszi körül. Van a házban kilencz szoba, egy nappali terem, három háló- és egy ebédlő-terem az árvák számára, négy tanterem iskola és óvodának s a közepén csinos kis kápolna. Két tantermet 1896-ban Vaszary Kolos hercegprimás építtetett hozzá. A belső oldalon széles zárt folyosó húzódik végig. Az utcára 24 ablak nyílik a homlokzaton, a tantermek ablakai kertbe nyílnak. A ház előtt ültetett gömb-akácok mérséklék a nap hevét s díszítik az utcát. Nyári időben a tágas kertben tölthetik az árvák szabad idejüket s gyakran ott foglalkozhatnak kézimunkával is. Betegség esetén a közelben levő, szinte az irgalmas testvérek gondjaira bízott érseki kórházban nyernek az árvák ápolást és gyógyítást.

Az árvák az intézettől kapott egyforma ruhában járnak. Az intézethez csatolt népiskolában az előirt tantárgyakban, valamint a kézimunkában nyernek oktatást, melynek eredménye az évi nyilvános vizsgákon díszes közönség előtt lesz bemutatva.

Simor-árvaház Nagyszombatban.

Alapította néhai Simor János bíboros, Magyarország hercegprimása, esztergomi érsek 1886-ban, mely év szeptemberében az intézet tényleg megnyílt. Az alapítási összeg 150.000 frt, melyből az intézeti ház és hét hold nagyságú kert is vásároltatott és a ház átalakíttatott és berendeztetett. Ehhez járult néhai Publa Károly címzetes püspök és esztergomi kanonoknak 12.000 forintnyi adománya.

Felvételnek az intézetbe az esztergomi főegyházmegye területén született, teljesen vagy félig árva, kivált végkép elhagyott, hat évesnél nem fiatalabb katolikus gyermekek, számszerint 65-en és életük 14-ik évének betöltéséig szállás, koszt, ruházat, iskoláztatás s egyéb szükségességekkel is elláttatnak. A 65 alapítványos növendékeken kívül, mérsékelt fizetésért is felfogadtatnak fiúk az intézetbe. A növendékek összes száma 1899-ben 100.

Az intézet vezetése és a növendékek gondozása paulai szent Vinczéről nevezett irgalmas nővéreknek gráci congrégációjára van bízva, kik — számszerint kilenczen — a növendékeket gondozzák és ezeken felül két nővér vezeti a helybeli városi óvodát is.

Az árvaházban magában iskolák nincsenek, hanem a növendékek a különféle városi tanintézetekben (nép- és polgári iskolában s gymnasiumban) nyernek oktatást.

Az árvaházban 1886 óta mostanig összesen 1105 növendék ápoltatott.

Mayer Ferencz-fiú-árvaház Budapesten.

(I. ker., Városmajor-utca 31. szám.)

Nevét e jótékony intézet nagynevű megalapítójától: *Mayer Ferencz* volt cs. kir. tábornoktól nyerte, ki 1857-ben elhalván, végrendeletileg 184.995 frt 53 krt tett le volt Buda szab. kir. főváros hatóságánál, hogy e pénzen szegénységben hátrahagyott árva fiúk részére árvaházat létesítsen, melyben kizárólag budai származású árvák nyerhessenek felvételt valláskülönbség nélkül. Az árvaház 1885-ben fel is építtetett s 1886-ban megnyitott. Az intézetet, mely a Kis-Svábhegy tövében, az árnyas fákkal beültetett Városmajor tőszomszédságában épült fel, minden oldalról üde, jó levegő környezi, melyet a közelfekvő budai hegyek szolgáltatnak. Az alagsorral (sou-terrain), magas földszinttel bíró egyemeletes épület 695'88 m² területén épült fel 100.000 frton. Van tágas udvara s terjedelmes nagy kertje,

mely részben gyümölcsös, részben veteményes kertül szolgál. Bár az intézet az örökhagyó alapítványából épült fel s annak költségén is rendeztetett be, azért az alapítványi tőke ma is 194.727 frt 53 krt tesz ki, melynek kamatai az intézet fenntartására fodittatnak. Hálás kegyelete jeléül a főváros hatósága díszes síremléket állított az elhunyt jötevő sirja fölé a vízivárosi temetőben, az épület előtt pedig ércbe öntött mellszobrárt állította fel, márványtalapzaton, könyvtári helyiséget is a nemesszívú emberbarát olajfestményű arcképe díszíti. A székes főváros a Mayer Ferencz 194.727 frt 53 kros alapítványán kívül ezen intézet javára tett a következő nagyobb alapítványokat kezeli még: gróf Gyulay Albert 13.368 frt 87 kros, Pity Mihály 10.800 frtos, Serény József 4591 frt 50 kros, Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár 4364 frt 88 kros, Dreher Antal 2855 frt 29 kros, dr. Szénássy Sándor és Mellyes Magdolna 1000 frtos alapítványait. Az alapítványi tőke 1898. év végén 232.308 frt 07 krt tett ki.

Az árvaház célja a budapesti illetőségű, vagyontalan 6—10 év közt teljes vagy félárva (apátlan v. anyátlan) fiúgyermekeket egész a 14 éves kor eléréig, felekezeti különbség nélkül, teljes ellátás mellett ingyen felnevelni (fizető növendék az intézetbe fel nem vehető) értelmileg és valláserkölcösen kiképezni, őket munkára tanítani és szorgalomra szoktatva odahatni, hogy magukat serdülő koruk elérkeztével, becsületes keresetmód mellett, önerejükből tisztességesen fentarthassák s a társadalomnak lehetőleg hasznos tagjaivá váljanak.

Fővárosi közintézet lévén az árvaház, a felvételt a székes főváros tanácsa eszközli, az árvaházi bizottmány javaslata alapján. E bizottmány a köztörvényhatóság kebeléből választott 16 tagból áll; elnöke: *Horvát* János tanácsnok, a tanácsi IX. közjótékonysági ügyosztály vezetője, másodelnöke ez idő szerint: *Peringer* Ferencz székes-fővárosi biz. tag; hivatalból tagja a bizottmánynak az árvaház igazgatója is. Felvételt csak oly teljes vagy félárva nyerhet, kiről hatósági bizonylatokkal igazolva van, hogy budapesti illetőségű, 6. évét már betöltötte, de a 10. évét még túl nem haladta, vagyontalan, testileg és szellemileg egészséges; s ha félárva az illető, hogy: anyja szegény és munkaképtelen. Apával bíró anyátlan árvák csakis rendkívüli esetben vétetnek fel az intézetbe. Törvényes vagy törvénytelen ágyból származott árvák egyaránt felvehetők az árvaházba. Bármikor kihelyezhető az intézetből az az árva, kinek anyja újból férjhez ment, vagy ha az árva örökség, nyereség, ajándék vagy más úton oly vagyon birtokába jutott, melynek jövedelméből eltartása és neveltetése lehetséges; kihelyezhető az árva akkor is, ha gyógyíthatlan betegségben szenved, avagy rakoncátlan magaviselete által a növendékek erkölcsi életét megmértelyezheti. Az árvák kihelye-

zését ily esetekben is a Tanács rendeli el az árvaházi bizottmány javaslatára.

A »Mayer-árvaház« 75 növendék ellátására van berendezve. E szám az intézet keletkezésének első éveiben alig emelkedett 50-re. A lakosság szaporodásával s különösen a szegényebb néposztály elhalálózásával a felvételre jogosult árvák száma egyre szaporodott, úgy hogy az intézet lassankint benépesült árva gyermekekkel.

Az intézet fennállása óta összesen 200 árva vétetett fel az intézetbe s ezek közül 125 helyeztetett ki. A kihelyezések rendszeren az iskolai év befejeztével a nagy szünetben történnek. A felvett árvák közt teljesen árva volt: 43, félárva 149, lelencz 8. Vallás tekintetben r. k. volt 184, ev. ref. 11, ág. ev. 2, izr. 3. Anyanyelvre nézve: magyar 118, német 82.

A »Mayer-árvaház« három utcára néző épületének emeleti részén 3 nagy hálóterem (közben külön-külön a két tanító hálószozája) 2 mosdószoba, 1 betegszoba négy ágygyal könnyebb betegek részére (ragályos bajban szenvedők a közkórházban ápoltnak), 1 fürdőszoba (az árvák havonként egyszer, a szükséghez képest azonban kétszer is fürödnek), 1 kisebb szoba a gazdasszony részére és 3 closet áll az intézet rendelkezésére.

A földszinten az igazgatónak 3 szobából, konyha- és előszobából álló lakásán kívül van: 1 tanterem, 2 nappali (dolgozó) terem, 1 iroda, 1 könyvtárszoba, 1 mosdó és 1 fürdőszoba s szintén 3 closet. Az alagsorban (sou-terrain) van, 1 konyha, 2 éléskamara, 1 ebédlő, 1 cselédszoba (3 cseléd részére), 1 szobából és konyhából álló szolgálakás, 2 raktár, 1 mosókonyha, 1 vasalószoba, 1 fa- és szénraktár s 1 closet. A zöldség téli elrakására a vasalószobából való lejárattal egy kisebb pincze áll az intézet rendelkezésére. A 416 m² kiterjedésű udvar, melyen tornaszerek is vannak felállítva, játszó és testgyakorló térül, a magas kőfallal bekerített 3695·2 m² kiterjedésű kert munka- és üdülöhelyül szolgál. A kerti munka nagy részét felügyelet mellett az árvák végzik.

A nevelő-személyzet áll: 1 igazgatóból s 2 felügyelő tanítóból, ezek okleveles tanítók s a székesfővárosi Tanács által választatnak. Együttesen végzik a növendékek szellemi és erkölcsi nevelését s az egy tanteremmel bíró egyesített I—II. osztályban a tanítók részletes tanterv alapján félevenként felváltva végzik a tanítást. Az intézet beléletéről a következő kép nyújt tájékozást:

a) *Házi rend.* Az árvák nyáron 5, télen 1/26 órákor kelnek, felügyelet mellett öltözködnek, mosdanak, tisztogatnak; 6—7-ig tanulás (lecze ismétlés), 7—1/28-ig reggelizés, 1/28—8-ig iskolába menetel (a benntanuló kisebb növendékek játszanak), 8—11-ig tanulás az iskolában, 11—12-ig játék.

12—1-gig ebéd, 1— $\frac{1}{2}$ -ig játék, $\frac{1}{2}$ -kor iskolába menetel (a benntanulók játszanak), 2—4-gig tanulás az iskolában, 4—5-gig játék és ozsonnálás, 5—7-gig készülés a következő napi leczkére, 7— $\frac{1}{2}$ 8-gig vacsora, $\frac{1}{2}$ 8— $\frac{1}{2}$ 9-gig játék, $\frac{1}{2}$ 9—9-gig mosdás, ruha- és lábbeli-tisztítás és lefekvés, 9-től reggeli 5 vagy $\frac{1}{2}$ 6-gig alvás. Vasár-, ünnep- és szünnapokon a napirend annyiban változik, hogy ilyenkor az árvák fél órával később kelnek, délelőtt elkészülnek a következő napi leczkéjókra (vasár- és ünnepnapokon kisérlet mellett saját hitfelekezetük templomába mennek el), délután pedig kirándulásokat tesznek, avagy a főváros nevezetesebb középületeit s különböző tárait (muzeum, állatkert, műcsarnok, körkép, ipari, gazdasági kiállítások stb.) látogatják meg. A látottakról röviden beszámolnak.

b) *Élelmezés.* Az árvák reggelire forralt tejet (3 dcl.) s egy darab kenyert s egyszer hetenként köménymagos levest kapnak; ebédjük áll: marhahús levesből (ebben változtatva rizs, dara, tarhonya, árpagyöngy, főtt tészta), marhahusból, főzelékből (bab, borsó, burgonya, lencse, káposzta, laboda, kel, kalaráb, kása stb.) és kenyérből; ozsonnára rendszeren kenyeret s néha gyümölcsöt is kapnak; vacsorájok áll: húsleves-, üres főzelék- és kenyérből. Húst csakis pénteken nem esznek az árvák, ilyenkor hamis leves és főtt tészta (túróval, darával, lekvárral, káposztával, mazsolával) az ebédjük és vacsorájuk is. Főbb ünnepnapokon, valamint nagyobb nemzeti ünnepeken az árvák reggelire gyenge kávét zsemelével s ebédre pecsenyét avagy (felváltva) sült tésztát s a pecsenyéhez rendszeren 1—1 dcl. bort is kapnak. — Az intézet személyzete: 2 tanító, 1 gazdasszony és 3 cseléd, reggelire és ozsonnára rendszeren kávét kávéval, ebédre a leveses és marhahúson kívül még pecsenyét s vacsorára szintén pecsenyét kapnak, melyhez vasár- és ünnepnapokon sült tészta is járul. Bort a tanítók minden vasár- és ünnepnap, a cselédség csak nagyobb ünnepeken kap. Az intézet igazgatója és szolgálja, a mennyiben nősek, ill. családosak, saját költségükön külön háztartást vezetnek. Az ételek az intézetben állítatnak elő s azokat időnként a ker. hatósági orvos megvizsgálja.

c) *Ruházat.* Az árvák egyforma öltözetet viselnek. Minden árvának van két öltözet nyári és két öltözet téli ruhája, egyik hétköznapi, másik ünnepölő; lábbelijöket csizma, fővegöket sapka képezi. Fehérneműből minden egyes árvának van 4 váltó inge, 4 lábravalója, 4 zsebkendője, 4 pár kapczája, 2 hálóiinge s 1 uszógatyája. Ágyneműiket egy levarrott kemény szalmazsak (mely fölé szőrpokrócz terítették), lepedő, lőszórpárna és paplan képezi, mely fölé takaróul finomabb szövétű színes pokrócz van terítve. El van látva minden árva 1—1 fogkefe, haj- és ruhakefével, továbbá 1—1 sár-, kenő- és fényesítőkefével. Mosdáshoz és fürdéshez közönséges szappant használnak. Kihelyezés alkalmával minden egyes árva 1 öltöny nyári, 1 öltöny téli ruhát, 1 pár lábbelit, 3 pár fehérneműt s a tisztálkodáshoz szükséges kefeit viszi magával. Az árvák szakadozott ruháit az intézeti szolgálja, ki egyúttal szabó is, javíttatja külön díjazás nélkül. A fehérneműek mosása, vasalása és javítása az intézetben eszközöltetik napszám mellett.

d) *Iskolázás.* Az árvák a székes főváros közönsége által fentartott s az intézethez közel levő községi elemi népiskolában nyerik értelmi kiképeztetésüket, benn az intézetben csak a 6—8 éves korban levő árvák tanulnak. Bár az intézet egyesített I—II. osztályból álló iskolája is nyilvános és községi jellegű, az árvákon kívül más tanköteles ide azért fel nem vehető. Az iskolai oktatás felett a felügyeletet a »Krisztinavárosi iskolaszéke« gyakorolja. Az elemi iskola III. osztályától felfelé az árvák az intézettől alig 10 percnyire eső I. ker., Attila-utczai községi elemi népiskolába járnak, a jelesebb tehetségű tanulók a II. ker. medve-utczai községi polgári fiúiskolát látogatják. Kereskedők szívesebben fogadnak fel oly árvát tanulónak, ki polgári iskolából került ki, mint a ki csak hat elemi osztályt végzett.

Három polgári iskolába járó árva ösztöndíjban is részesítették, egyik 82 frt 88 krt (Pindlmayer Teréz-féle), a másik 80 frt (Szilágyi István-féle), a harmadik 50 frt (Onderkő-féle) ösztöndíjat kapott; ez összeg részökre

takarékpénztárilag kezeltetik. Egy árva ezüst éremmel lett kitüntetve. A nevelő személyzet kiváló gondot fordít arra, hogy leczkéljére minden árva alaposan elkészüljön s feladványait tisztán, rendesen és a mennyire lehet hibátlanul készítse el. E végből naponként kikérdezik az árvákat s különös gonddal segítik a gyengébb tehetségűeket. Ugyanezt teszik — megbízásra — az érettebb eszű árvák gyengébb testvéreikkel (társ) szemben. A rest vagy rakoncátlan magaviseletű árva nem vehet részt a közös játékban, s ha ismételten hibázik, bizonyos időre vásár- és ünnepnapokon a nevelőszemélyzet elvonja tőle a harmadik tál ételt; két tál ételből annyit ehetik, a mennyit természete megkíván. Az éheztetés és a testi fenyíték az intézetből ki van zárva.

Az árvaház első igazgatója *Szőke István* okl. tanító volt (1886—1893.), ki tanácsi intézkedés folytán egyik nagyobb fővárosi községi elemi iskola igazgatásával bízván meg, helyét 1894-től kezdve *Somlyay József* szintén okl. tanító tölti be. A lefolyt 12 év alatt 16 felügyelő tanító működött az intézetben; egy pár kivételével 2—3 évi működés után ezek a főváros községi elemi iskoláinál nyertek alkalmazást. Az 1898/9. tanévben *Kovács Jakab* és *Schwarz Ágost* okl. tanítók teljesítették a felügyelő-tanítói teendőket; ez utóbbi 15 éves koráig árvaházunknak volt növendéke.

Évenként a következő egyházi és nemzeti ünnepet szokta kiemelkedőbben megülni az intézet: 1. A szabadság feltámadásának ünnepét márczius 15-én. 2. Az 1848-i törvények szentesítésének évforduló napját április 11-én. 3. A koronázás évfordulóját június 8-án. 4. Az iskola évzáró ünnepét június végén, mely egész napi kirándulással (majális) van egybekötve. 5. Halottak napját november 1-én, a mikor gyászlobogó alatt vonulnak ki az árvák nagy jótevőjük: Mayer Ferencz sírjához, koszorút helyezvén a feldiszitott és kivilágított sirra. 6. Karácsony napját december 24, a mikor a főváros bőkezűségéből s a közönség adakozásából beszerzett ajándékok osztatnak ki az árvák közt. A magyar nemzet életében előforduló öröm- vagy gyászeseeményeket az árvaház rendesen megünnepeli.

Az 1898. évi költség 21.396 fittal volt előirányozva, erre felmerült 20.340 frt kiadás, mely kerek összegben a következőleg oszlik meg: a) Személyzet illetményei 3390 frt. b) Segélyek (karácsonykor az intézet személyzete közt leendő kiosztásra 200 frt. c) Tanszerek és könyvtári berendezésekre 990 frt. d) Ruházat 3980 frt. e) Ruhamosás 200 frt. f) Elelmezés 6200 frt. g) Gyógyszerek 30 frt. h) Termesztmények, anyagok 150 frt. i) Tüzelőanyagok 1200 frt. j) Világítás 500 frt. k) Bútorok és szerek 1000 frt. l) Épületfentartás 1800 frt. m) Vizfogyasztás 100 frt. n) Kertművelés 200 frt. o) Különfélék 400 frt. A költségvetést az árvaházi bizottság állítja össze az igazgató indokolt előterjesztésére s a Tanács hozzájárulásával a köztörvényhatósági bizottság állapítja meg, melyhez még a belügyminister jóváhagyása szükséges. A na-

gyobb beszerzések (ruházat, élelmezés, bútorzat, épületjavítás stb.) vállalkozók által eszközöltetnek s ezekre pályázat útján ajánlatok kéretnek be. Házilag semmi sem készítettik. Évenként legalább kétszer a Tanács vizsgálatot tart az intézetben, mely alkalommal különösen a közel 10.000 frt értékű vagyoneleltár és a pénztár vétetik tüzetes vizsgálat alá. E helyen említjük meg, hogy az igazgató évi törzsfizetése 1400 frt (ehhez öt évenként 10⁰/o-os korpótlékok jönnek) és lakás, a tanítók fizetése egyenként évi 300 frt, élelmezés és lakás, a szolga évi fizetése 480 frt és lakás, a gazdasszony havi bére 25 frt, élelmezés és lakás, a három cseléd közül a konyha-leány havi bére 10 frt, a többi kettőé egyenként 9—9 frt, élelmezés és lakás. Az igazgató, tanítók és szolga nyugdíjjogosultsággal bírnak.

A 14 éves korukat betöltött árvák az iskolai év befejeztével a nagy szünidőben (július, augusztus) helyeztetnek ki tetszés szerint választandó ipari vagy kereskedői pályára. Választott életpályáján a legtöbb árva megmarad.

Minden árvának van néhány forint megtakarított pénze az intézetben, az összeg 20—30 frt közt váltakozik a szerint, a mint valaki hosszabb vagy rövidebb ideig volt az intézetben. E pénz adományokból, főképp pedig a karácsonyfára eszközölt gyűjtésekből kerül ki. Az árvák megtakarított pénze az 1898. év végén 1204 frt 74 kr. volt. Pénzét rendszerint felszabadulása alkalmával kapja ki az árva, ehhez azonban a tanács engedélye szükséges. A 12 év alatt kihelyezett 125 árva közül kettő elhalván, a 123 árva foglalkozás szerint így oszlott meg: tanító 3, hivatalnok 2, katona 1, iparos 44, kereskedő 20, kertész 6, gazdasági alkalmazott 2, anyjának visszaadatott 17, tovább tanul 19, más intézetbe ment 7, illetőségi helyére vitetett 2, összesen 123. Rossz útra kettő tévedt; az egyik (esztergályos segéd) pályája kezdetén agyonlőtte magát, a másik (kőfaragó segéd) pár forintért egyik nőrokonát ölte meg, 15 évi fegyházat kapott. Az élet iskolája nem javított, de rontott rajtok.

Az intézet látogatása érdeklődőknek bármikor meg van engedve; az árvák hozzátartozói azonban havonként csak egyszer: a hó első vasárnapján látogathatják meg az árvákat; szintúgy az árváknak is meg van engedve, hogy a hó harmadik vasárnapján hozzátartozóikat meglátogathassák. Nagy szünidőben felelősség mellett hosszabb időre is kiadatnak az árvák a családhoz tartozóknak.

Temesvár-városi Gizella-árvaház.

Eleinte évtizedek során át az itt helyt árván visszamaradt és elhagyott gyermekek, kik kegyeletből senki által fel nem fogadtattak, hanem a város terhére estek, erre ajánlkozott szegény családokhoz adattak s városunk fizette az ápolási és tartási összeget.

A városi törvényhatóság 1872. évi október hó 15-én tartott közgyűlésében egy árvaháznak létesítését elhatározta, valamint berendezésére és helyreállítására 10,000 frtot szavazott meg és ő cs. és kir. fensége Gizella főhercegnő Lipót bajor kir. herczeggel leendő egybekelési örvendetes ünnepélyének megörökítése ötletéből Gizella-árvaházának nevezte el.

Az árvaház ezen közgyűlési határozat alapján a városnak tulajdonát képező gyárkűlvárosi »rokkantak háza« név alatt ismeretes volt bérházában a szükségesnek mutatkozott átalakítási munkálatok bevégezése után 40 árvagyermek felvételére megfelelően berendeztetvén, 1877. évi márczius hó 20-án a hivatalos körök és számos polgár jelenlétében ünnepélyesen megnyitattott, miután ezen ünnepélyt megelőzőleg és pedig 1877. évi február hó 19-én a felvett növendékek az árvaházba elhelyeztettek és ez a növendékek használatára bocsájtattott.

A városi árvaház tényleges életbeléptetéséig javára folyton jótékony adakozások folytak be, úgy hogy 1877. évben az épület átalakítására és az árvaház berendezésére felhasznált 10.000 frt után az árvaházi törzsvagyon 2.229 frt 50 krnyi adományokból és a 3.010 frt 85 krt kitevő régebbről származó »Erzsébet árvaalap«-ból állott, mely törzsvagyon folytonosan szaporodván, 1891. év végével már is 28.433 frt 07 krt tett ki.

Ehhez 1892. év elején hozzácsatoltatott még a Temesvár városi gyámpénztári tartalékalapból egy új árvaház építésére az árvaházi alapba áthelyeztetni engedélyezett 80.000 frt, mi által az árvaházi törzsvagyon 1893. év végéig 112.377 frt 49 kr-ra felszaporodott; és miután a városi törvényhatósági bizottság 1895. évben ujabban elhatározta, hogy a gyámpénztári tartalékalapból további 35.000 frt az árvaházi alaphoz csatoltassék, később 1896. évben pedig engedélyeztetett, hogy 15,000 frt a tartalékalapból az új árvaház részére szükséges telek megvételére használtassék fel, az árvaházi alap 1898. év végével a fenti hozzájárulások folytán és az időközben felszaporodott kamatok hozzászámításával 150 042 frt 36 krt tett ki. Nagyobb alapítványokat tettek: b. Scudier Antal tábornagy 2.000 frt, gr. Karácsonyi Guido 1,050 frt.

Az árvaház vezetése eleinte egy árva anyára volt bízva, ki az árvákat fejenként fizetett járulék fejében élmezte. Az árva-

anya mellett egy felügyelőnő is működött. Az ételmezés azonban az árvaház felügyelő bizottságának igényeit ki nem elégítvén, 1891. év október 1-je óta az árvagyermek ételmezése megállapított étkezési rend mellett házi kezelésbe vétetett.

Időközben a vezetésben is változás történt, miután a gyermekeknek az iskolai tantárgyakban ki nem elégítő előmenetelük folytán az árvaanya helyett ideiglenesen egy tanító és neje alkalmaztatott, ideiglenesen azért, miután legközelebb új árvaház célbavett felépítésével egyúttal a személyzet szervezése is újból szabályoztatni fog. Azonkívül az árvaházban egy felügyelőnő mellett egy cseléd van alkalmazva és két az árvaházban nevelkedett leány havi bér mellett kisebb házi munkát teljesít.

Az árvaházba való felvétel tekintetében szabályul áll, hogy csak oly gyermekek vétetnek fel, kik 5-ik életévüket meghaladták, egészségesek és helybeli illetőségűek; kivételesen idegenek is felvétetnek az illetőségük megállapításáig és községük terhére.

A növendékek tanítása leginkább házon kívül történik, miután a nyilvános községi népiskolákat látogatják, a növendékek egy része pedig ipariskolába jár. Azonkívül házioktatásban is részesíttetnek az iskolai és tanórákon kívül és nyáron még kerti munkálatokkal is foglalkoznak. Nagy gond fordítatik arra is, hogy a gyermekek a szorosan vett házi teendőket minden ágában megfelelő jártasságot szerezzenek.

Az árvaházból való elbocsájtás nincs évhez kötve, hanem a gyermek testi fejlődésétől és a szükséges kiképzés és oktatás befejezésétől függ; többnyire 13—14 év körül történik.

Az elbocsájtott finövendékek túlnyomóan mesterségre adótnak, a leányok szolgálatba, de a felügyelet lehetőleg folytatatik és az iparos inasok segélyben is részesülnek, mely 2—3 éven át évente 60—120 frtra rúg.

Az 1899. évre előírányzott kiadás 5.644 frt 42 krt térszen és egy növendék ételmezésére 133 frt 20 kr. kerül.

A városi törvényhatóság az árvaház közvetlen ellenőrzésére egy gondnokot rendelt ki, a felügyeletet pedig az árvaházi bizottság gyakorolja, mely az árvaszéki elnökből, hat bizottsági tagból, gondnokból és jegyzőből áll. Az egészségügyi állapotra egy kerületi orvos ügyel.

A városi árvaházban eddig 183 növendék neveltetett. Jelenleg 31 növendék van az árvaházban, köztük csekély a leányok száma, mivel magánosok által a leányok inkább felkaroltatnak és mert Temesvárott a városi árvaházon kívül még egy róm. kath. püspöki leányárvaház is működik.

A hódmező-vásárhelyi állami »Tanítói Árvaház«.

Alapításának éve: 1892. (október.)

Az árvaházat 3—6 éves kisdedek részére a vallás- és közoktatásügyi miniszterium állami alapon létesítette, kizárólag tanítók vagyontalan árvái részére s azt egyuttal szerves összeköttetésbe hozta az azzal egyidejűleg megnyílt óvónőképző-intézettel, melynek azóta mintegy állandó paedagogiai klinikája gyanánt szolgál. A kis árvák ugyanis a mintaóvók törzsnépességét teszik, ott töltvén a nappal legnagyobb részét. A rendes foglalkoztatási időközön kívül pedig a kisdedek ápoló dajkája mellett a növendékek, illetve óvónőjelöltek főlváltva örködnek s tényleges részt vesznek a gyermekek testi ápolásában s szellemi gondozásában.

Az árvaháznak ezidő szerint még külön törzsvagyona nincs, alapítványi helyekkel nem rendelkezik.

Az 1894—95-ik tanév tartamára, illetőleg 1894. szeptember 1-től 1895. augusztus végéig terjedő időre az állam részéről összesen 1436 frt lett utalványozva az árvaház fönntartására, mely összegből az árvák élelmezésére (fejenként és havonként 6 frt számítva) 996 frt; mosatásra 40 frt; fűtés és világításra 40 frt; gyógyszerek és betegápolásra 40 frt; ruhá- neműekre 350 frt; vegyes kiadásokra 30 frt esett. Az 1895—96-ik évre (12 hónapi időtartamra) már 2488 frtnyi költségvetés-előirányzat lett megállapítva a magas miniszterium részéről 18 kis árva létszám mellett.

Az árvaház csupán egyetlen-egy zárt helyiséggel rendelkezik, mely ebédlő és hálóterem is egyszersmind. Azonkívül az óvónőképezdei internátussal együtt még közösen egy betegszoba áll rendelkezésre. Az épület négy szárnya által körülzárva, egy szép tágas, befásított udvar terül el, hol a gyermekek szabadon játszanak, mozognak kora tavasztól őszig, a míg csak az időjárás megengedi s a nap legnagyobb részét ott töltik. Időnként azonban a dajka és a soros óvónőjelölt kíséretében s felügyelete mellett a házon kívül is tesznek sétát, pl. a népkertbe.

Az első télen át (1892) csak hat árvánk volt. Az árvákat árvaházi dajka (tanító özvegye) gondozza. Ő alszik velők, öltözteti, mosdatja, fürösztli, eteti, s minden ténykedésökben ellenőrzi, ápolja őket. Az árvaházi dajka mellett — hetenként váltakozva — az óvónőképző-intézeti növendékek segítkeznek. Főfelügyeletet úgy a dajka működésére, mint az árvaház összes szükségleteire, valamint az árvák napi beosztására és ellátására nézve a képző internátust vezető tanítónője gyakorol.

Az árvák napirendje a következő: Reggel 6-kor kelnek, 7-kor $\frac{1}{4}$ liter tej és egy kifliből álló reggelijüket elköltik,

azután bemennek az óvodába, hol a rendes foglalkozás megkezdéséig a napos növendékek és az óvodai dajka ügyelnek rájuk. Az óvodai órák után — jó időben — az udvaron játszatnak az árvák, szeles vagy esős napon pedig a zárt folyosón. Nagy baj az, hogy az árvaház egyetlen helyiségből áll s így az étkezés, öltözködés, alvás, szóval a gyermek egész ténykedése egy szobába van szorítva s így a legjobb igyekezet mellett sem tudjuk keresztülvinni, hogy az árvák mindig kellőképen szellőztetett, tisztalevegőjű helyiségben legyenek.

A kicsinyek ebédje három fogásból áll: leves, sült hús körítve és tészta; vagy pedig leves, főtt hús mártással és főzelék feltéttel. Ozsonna $\frac{1}{4}$ liter tej és kifli, vacsora sült hús, tojás vagy tejbefőtt étel.

7 órakor megmosdatják, megfésülük az árvákat, azután közös ima s öt percz mulva alszik valamennyi.

Árváink egészségi állapota kielégítő. Szépen fejlődnek, gyarapodnak. Sokszor megesis, hogy egyiknek-másiknak rokona néhány hónap lefolyása mulva már alig ismer a gyermekre úgy megnőtt s meghizott alatta. Kedélyök is olyan, a milyennek lennie kell: vidám, eleven, az egész kis sereg örökké nyüzsgő, mozog, futkos, játszik, csacsog szünetlenül valamennyi.

Jelenleg 7 leány és 4 fiú van az intézetben, a legkisebb alig három éves, a legnagyobb 6 elmúlt. Az iskoláskorú árvánkat áthelyezi a magas minisztérium. Mióta az árvaház megnyílt, 3 halálozási eset fordult benne elő.

A pesti izr. hitközségi fiárvaház története.

1869—1899-ig.

A pesti izr. hitközségi fiárvaháznak alapját 1869-ben egy névtelen jótévő (Fochs Antal) vetette meg. A pesti izr. hitközségnek ajándékozván egy házat s azon kötelezettséget róva rá, hogy mindörökké 24 árva tartassék el benne. Az intézet működését a mondott év október havában kezdte meg 12 árvával. Az érdeklődés megnyilatkozván 1875-ben (Deutsch Jakab elnöklété alatt), 40 árvát tarthatott el, 1880-ban pedig 50 árva eltartásáról lehetett gondoskodni. 1881-ben épült fel egy, a modern paedagógia és hygienia követelményeinek mindenben megfelelő alkalmas árvaház 100 növendék számára 1000 □-öl nagyságú területen a városliget közvetlen közelében Epreskert-utca 7. sz. a. 1890-ben az intézet ismét kibővítettett 3000 □-öl területtel s megfelelő épületekkel, úgy, hogy növendékeinek számát 130-ra szaporíthatta. 1896-ban

szünidei telepet vásárolt a Budapesttől 30 km.-nyire fekvő hegyes Tahiban, közvetlen a Duna mellett 15 holdnyi területben, egészséges épületekkel, uszodával, gyümölcsösssel; a teljesen berendezett telep 150 növendék céljaira van számítva. 1899-ben egy új árvaház építése vétetett célba, mely a jelenlegi épület közelében 1200 □-önyi területen még ez év folyamán épül fel 150 árva céljaira alkalmas helyiséggel önálló elemi és polgári iskolával, betegszobákkal stb. A pesti izr. hitközségi fiárvaház célja első sorban Budapesten született volt hitközségi tagoknak árváit iskolaköteles koruktól kezdve mindaddig, míg kenyérkeresetre képessé nem tételnek, testi és szellemi nevelésben részesíteni; a legkülönbözőbb alapok azonban vidéki, sőt más vallású árvák felvételét is lehetségessé teszik. 2. Olyan növendékeket, kik akár testi, akár szellemi fogyatkozás, nemkülönben a megfelelő kor hiánya, avagy túllépése folytán nem vehetők fel, nevelési pótlék nyújtása által segíeyezni. A mondottuk cél elérésére az árvaház eszközei a következők: Egyszerű tápláló étkezés, mely a téli hónapokban reggel rántott leves s kenyérből; nyári hónapokban reggel tej és kenyérből áll. Délelőtti uzsonnára mindig zsemlye, ebédre kenyér, leves, marhahús és főzelék van. A délutáni uzsonna kenyérből, a vacsora háromszor hetenkint tejbefőtt; kétszer hetenkint levestől s egy pár kolbászból áll; a többi napokon pedig főzelék, esetleg vajas, vagy turós kenyér van. A nyári hónapokban túlnyomó a friss zöld főzelék, a téli hónapokban a hüvelyes vetemények. Uzsonnára nyáron gyakorta gyümölcs, télen pedig kakaó süteménnyel van. Ünnepeken rendszerint pecsenye és tészta. A gyengébb testi szervezetűek az orvos rendelete szerint külön ellátásban részesülnek.

Különös gondot fordít az intézet a test edzésére. Kemény ágy, mérsékelt hőmérséklet, hideg mosakodás (évenként átlag 70 egész, 30 láb- és 30 fejfürdés), egy téli és egy nyári tornaterem, valamint az említettük nyári telep azon segédeszközök, melyekkel e célt elérni iparkodunk. A növendékek szellemi nevelésére következő eszközök állanak e perczben rendelkezésünkre: A belépő növendékek az intézetben fennálló hat osztályú népiskolát látogatják, mely iskolában intelligens jobb családok gyermekei is nyerne felvételt. Kiváló jobb növendékeink az elemi negyedik osztály bevégeztése után középiskolába kerülnek, a többiek a népiskola hat osztályát bevégezvén, a polgári iskola harmadik osztályát látogatják. Az intézet elvül tűzte ki magának, hogy mindegyik növendéke, a mennyire lehetséges, a polgári iskola negyedik osztályát is bevégezze. A pályaválasztás a növendék testi és szellemi erejének, nemkülönben hajlamainak mérlegelése után történik s azért természetes, hogy intézetünk a társadalom minden

rétégenek nevel egyedeket. Az intézet szellemi eszközei sorában kiváló helyet foglalnak el a külön alapok, melyek azon czélra szolgálnak, hogy gyümölcseiből a jó magaviselet, szorgalom, iparkodás nyerjenek jutalmat. Ezen külön alapok egyrészt arra szolgálnak, hogy az intézeti növendékekben az ambíciót érleljék s kilépésük után biztossítsák az intézetnek befolyását. Vannak külön alapok, melyeknek kamataival tudományos és művészi pályán levőket segítelyezünk. Külön alapok, melyeknek kamatait intézeti növendékek nyerik s csak akkor kapják kézhez, midőn akár mint mesterek, akár mint kereskedők önállósítják magukat. Végre olyan külön alapok, melyeknek kamataival szorgalmas és becsületes iparos tanoncokat segítelyezünk. Az intézetben el nem tartható iparos és kereskedő-tanoncokat megbízható helyekre adjuk és az érettük járó eltartási díjat fizetjük. A kilépett növendékek együtvé tartozását előmozdítja egy egyesület, mely a jelenlegi elnöknek Deutsch Jakabnak nevét viseli és mely arra szolgál, hogy egymást kölcsönösen gyámolítsák s a baráti érzelmeket ápolják. Az intézet vezérlete s anyagi ügyeinek gondozása a vezérő bizottságon nyugszik. E bizottság feje az elnök, melléje vannak rendelve pénztárnok és ellenőr, az *iskolaszék tagjai*, az intézeti főorvos és 12 bizottsági tag. Az intézeti szellemi ügyek vezetése az igazgatóra és paedagógiailag képzett nevelőkre van bízva. Átlag véve husz növendékre esik egy nevelő. A háztartási teendőket a gondnoknő végzi. Az intézetet fennállása óta a mai napig 310 növendék hagyta el. Ezek közül tudományos pályán (orvos, ügyvéd, tanár, mérnök stb.) van 9, közhivatalnok 16, önálló kereskedő 21, magánhivatalnok (kereskedőknél, bankároknál, ipari vállalatoknál, biztosító társaságoknál) 61, önálló iparos 38, iparos és kereskedői segédek 112, munkások és szolgálati viszonyban állók 32, főiskolába járók, iparos és kereskedői tanoncok 21. Az intézet vagyona egymillió forint, beleértve az intézet ingatlanait és külön alapokat; évi szükséglet 35.000 forint.

Pesti izr. leányárvaház.

Ez intézet a pesti izr. nőegylet által alapított 1867-ben *teljesen elárvult* (apátlan és anyátlan) leányok részére.

Megnyitáskor csak 12 árvaleánynak nyújthatott hajlékot. Az 1868. és 1869. évben az elhelyezett árvák száma négy-négygyel szaporított és 1869-ben már 20 leányka neveléséről történhetett gondoskodás. Alapítványok, hagyományok és adományok, továbbá egy hatóságilag engedélyezett sorsjáték

folytán lehetővé vált ez intézetben már a következő évben 40 szegény leánykát elhelyezni.

1878. évben *Hirsch Mór báró* nagyszabású adományával egyfelől lehetővé tette az árvaházi épület kibővítését, másfelől 10 árvaleány felvételére szolgáló alapítványt létesített.

Ez utóbbi körülménynek volt köszönhető, hogy ez intézet immár 60 növendék befogadására vált alkalmassá. *Hirsch Mór báró* úr nemesszivű özvegye később az intézet fejlesztésére 115.000 forintot adományozott. Ennek folytán az új árvaház céljaira szolgáló telek a VII. Jókai-utca 5. sz. és Róna-utca 10. sz. alatt megvásároltatott s a mai igényeknek teljesen megfelelő és 120 árvaleány elhelyezésére alkalmas új árvaház felépítése már folyamatban van.

Az intézet vagyona jelenleg 554.972 frt 41 kr. A legutolsó év költségvetése 16.120 frt 26 krt tett. Egy árvának átlagos eltartási és neveltetési költsége mintegy 200 forintra rug.

Az intézetben hat osztályú elemi iskola tartatik fenn, mely alapításakor csak négy osztálylyal birt, később azonban hat osztályúvá bővítettett.

Az árvaházban elhelyezett növendékek kora 6—16 év között váltakozik, minthogy az árva gyermekek felvételénél szabályzati feltétel, hogy 6 évesnél ifjabb és 10 évesnél idősebb nem lehet, valamint hogy az intézetben a 16. életév betöltéseig marad. Vallásra nézve valamennyien zsidók, magyarországi születésű és illetőségűek s magyar ajkúak, megjegyezvén, hogy az előadások is kizárólag magyar nyelven és nemzeti szellemben tartatnak s hogy a társalgási nyelv is tisztán a magyar.

Az intézet személyzete 1 igazgatónő, 2 nevelőnő, kik tanító-női oklevéllel bírnak és a megfelelő szolgaszemélyzet. A tan-személyzetet még 2 rendkívüli tanerő, a hittan- és énektanító egészíti ki, kik hetenkint 2—3 órán át oktatnak tárgyaikban. Az intézet egészségügyi vezetését az intézeti orvos látja el, ki e célból hetenkint kétszer tesz ott látogatást.

Áttérve az árvaházi növendékek gyámolítására, a következőket emeljük ki: Az intézetben elhelyezett összes növendékek teljes ellátást, ruházatot, nevelést és oktatást nyernek díjmentesen. Az intézetből kilépett gyermekek kilépésüket megelőzőleg hajlamaik és tehetségeiknek megfelelő életpályára készíttetnek elő és az intézeti elnökség, illetve az előjárók közbenjárásával alkalmazást, illetve elhelyezést nyernek. Férjhezmenetelükig minden kilépett növendék egy-egy erre kijelölt választmányi tag állandó felügyelete és védelme alatt áll, ki esetleg tanácsaival is támogatja. Férjhezmenetelük alkalmával pedig az intézetből kilépett növendékek egy e célra létesített alapból kiházatisítási segélyt kapnak, megjegyezvén, hogy az intézetből való kilépéskor teljes fehérnemű-kelengyével láttatnak el.

Tekintetbe véve, hogy ez intézetnek kezdetben csak 12 növendéke volt, jelenleg pedig 55 benlakó növendéke van, továbbá, hogy ez intézetet fennállása óta már 155 árva leány hagyta el, összesen tehát 210 árvaleány mentetett meg ilykép az esetleges erkölcsi elzülléstől, kik itt nyertek nevelést és képezettek hajlamaiknak megfelelő kereseti ágra: kétségtelen, hogy az emberszeretet e műve a főváros jótékony célú intézményei sorában jelentős helyet foglal el.

Báró Hirsch árvaleány-menhely Budapesten.

Alapította a pesti izr. nőegylet 1875-ben *félíg elárvult* (apátlan vagy anyátlan) leányok részére. E célra kezdetben egy bérházban rendeztetett be egy erre alkalmas lakás, melyben 10 gyermek nyert elhelyezést. Hogy mily hiányt pótoltt ez intézmény, az már az annak megnyitása alkalmával beérkezett, felvétel iránt esedező szerencsétlen özvegyek számos kérvényeiből megbirálható volt. 1880-ban a növendékek száma 15-re emelkedett. Ez intézet további fejlesztéséről azonban — bármily szükséges volt is az — megfelelő alap hiányában szó nem lehetett. Végre az 1884. évben teljesülhetett azon remény, hogy ez intézet céljainak megfelelő épület emeltessék, a meny nyiben ez egylet legnagyobb jóltevője *Hirsch Mór báró* fejedelmi adományával ezt lehetővé tette és ezen jelenleg is fennálló épület 1886. július 15-én adatott át rendeltetésének. Az így 50 leány befogadására alkalmas intézet azonban nem rendelkezett alaptőkével s midőn indokolt kérelmünkkel ez iránt is *Hirsch Mór báró* úrhoz fordultunk, készen nyilatkozott az ezen új intézet fentartásához szükségelt hiányzó összeget fedezni, illetve e célra évenként 12.000 forintnyi szubvencziót az egylet rendelkezésére bocsátani. Ezen nagylelkű szubvencziót a báró elhunytáig élveztük, halála után azonban boldog emlékü özvegye is teljességében folyóvá tette azt. A nemes báróné közvetlenül halála előtt gondoskodott a férje nevére elnevezett »báró Hirsch árvaleány-menhely« fennállásának mindenkorra való biztosításáról, a mennyiben e célra a vallás- és közoktatásügyi magy. kir. ministerium kezelése alatt 700.000 korona értékű alapítványt létesített, melynek kamatai ezen intézet fentartására fordítandók.

E páratlan nagylelkűség folytán pótolttak az eddigi hiányok s a következő évben már 50 félárva gyermek nyert felvételt, az intézetben pedig külön négy osztályú elemi iskola létesített, mely később hat osztályúvá bővítettett ki.

A legutolsó év költségvetése 14.738 frt 93 krt tett.

Egy gyermek fentartása szintén mintegy 200 forintba kerül.

Az intézeti iskola — miként az egylet árvaházának iskolája — a fő- és székvárosi kir. tanfelügyelő, illetve a VII. ker. iskolaszék felügyelete alatt áll.

A felveendő gyermekeknek legalább 6 évesnek kell lennie s addig marad ez intézetben, míg valamely kenyérkereseti ágra képesítve nincsen, rendszerint azonban legalább 14-ik életévük eléréséig.

A gyermekek anyanyelve és társalgási nyelve kizárólag a magyar. Az oktatás szigorúan a népiskolákra érvényes tanterv szerint történik.

Az intézet személyzete az igazgatónő, két okleveles tanítónő és a megfelelő szolgaszemélyzet, továbbá a rendkívüli tan-személyzet, nevezetesen hittan- és énektanító.

Az árvamenhely növendékei, mint az árvaházban, úgy itt is ingyenes ellátást, ruházatot, nevelést és oktatást nyernek kilépésükig, a midőn hasonlóan az árvaházbeli növendékekhez, ruha- és fehérnemű szükséglettel láttatnak el.

Az intézetből kilépett gyermekeknek az intézethez való viszonyát illetőleg meg kell jegyeznünk, hogy azok, miután életben lévő atyjuk, vagy anyjuknak adatnak vissza, utóbbiakra, mint természetes gyámukra háramlík a további gondoskodás és felügyelet. Fennállása óta már 104 gyermek lépett ki innen, kiket ily úton a társadalom hasznos tagjává sikerült neveltetni.

A munkácsi árvaház.

Riesenberger Raimundné kezdeményezésére Munkácson nőegylet alakult árvaház berendezésére, kezdetben egyes árvákat segélyezve. 1884. július 17-én már saját házában nyitotta meg árvaházát.

Ide az árvát öt éves korában veszik fel s 13 éves koráig nemcsak eltartásban, de ruházatban, nevelésben, sőt a kórházban ingyen orvosi kezelésben is részesül. Tanköteles korukban nyilvános iskolába járnak, az árvaházban pedig, egy egyedül álló árvaanya és egy szolganő, illetve szakácsné nemcsak a házi teendőket látja el, de ellenőrzi az árvák iskolai tanulását, házi és kézi munkákra oktatja őket és különös gondot fordít vallásos nevelésükre. Mivel az intézet felekezetnélküli, a védenczek egy negyedét képező izr. árvák külön konyhából élelmeztetnek és vallásuk ügyét saját felekezetük gondozza. Tizenhárom éves korukban valamely egyesületi tag veszi házi szolgálatba, de felügyelet tekintetében 17 éves korukig az intézet házi fegyelme alá tartoznak, melyet esetről-esetre tett jelentés és közvetlen tapasztalat után az egyesület elnöknője gyakorol. A mint az intézetet elhagyta,

nemcsak tartásukról gondoskodnak asszonyaik, de a házi teendők összes ágaiba is kötelesek benevelni, azonkívül hogy havi fizetést is kapnak, mit nagykorúságukig asszonyuk takarékbetétként kamatoztat. Ez úton az egyesület nemcsak hogy sok árvát mentett meg az elzülléstől, de szorgalmas, takarékos házi cselédek is képzett a közönségnek.

Az egyesület vagyona jelenleg 12.000 forint, részben ház, betétkönyvek és értékpapírokban. Évenként átlag 2000 forintot áldoz céljaira s fennállása óta több mint 50.000 forintot áldozott a humanizmus oltárára.

A marosvásárhelyi Klotild leányárvaház.

A marosvásárhelyi Klotild főhercegnő védnöksége alatt álló székelyföldi leányárvaház és nevelő-intézet 1872-ben keletkezett *gróf Toldalagi Viktorné* szül. báró Bánffy Anna elnök buzgó kezdeményezése folytán kezdettől fogva 1897-ig, haláláig ezen intézetnek elnöke volt. Ünnepelesen 1874. június 24-én nyitott meg, kezdetben bérházban, jelenleg saját telken van. Legmagasabb patronusa, József főherceg, is több ízben meglátogatta ezen intézetet. Már kezdetben 600 forint évi államsegélyben részesült, a mit jelenleg is élvez. Az intézet többi jövedelmét az évenként rendezendő mulatságokból és tagsági díjakból nyeri. *Évi kiadása* 2500—3000 forintot teszen, a *bevétele* ugyanannyi. Az árvák létszáma 17. Árvákat felekezetre való tekintet nélkül hat éves kortól vesz fel, hatévi nevelés után cselédlánnyokul adja ki, vagy örökbe is szokta kiadni. Évenként két-három árvát bocsát szárnyára. Az árvák városi, megyei, vagy idegen helyekről pályázók is lehetnek. Izraelita vallású növendékek is voltak és vannak felvéve. Az intézetben internátus és hatosztályú iskola is van. A kertészeti, szövészeti, gazdaszonykodási ágak is kultiválódnak rendesen. Az intézet belügyét egy 25 tagból álló választmány intézi. Anyagi erő miatt terjeszkedni még ez ideig nem tudott, holott árvát mindig kétannyit is lehetne kapni. Az intézet jelenlegi elnöke *Z. Knöpsler Elekné* szül. Máriaffi Mária, az egylet titkára 1886-tól *Bartók László*. Az egylet vagyona egy 10.000 forintos ház, négyezer forint készpénz és felszerelés.

A sárosvármegyei jótékony nőegylet árvaháza Eperjesen.

Az 1844-től 1861-ig fennállott eperjesi jótékony nőegylet utódját, a »Sárosvármegyei jótékony nőegylet«-et Szinnyi Jekelfalussy Valéria alapította 1861. márczius 23-án, őt választották az egylet elnökévé, míg védnökké gróf Andrássy Györgyné, született Königsegg Aulendorf grófnőt, másodelnökké Honner-Matheidesz Saroltát, titkárrá Kubinyi Aurélt, pénztárossá Tahy Lászlót választották. Az egylet az árvák ellátására, megmentésére és ápolására irányuló nemes célját eredetileg olyképen igyekezett megvalósítani, hogy a felvett árvákat szegény sorsú családoknál helyezte el, minden ilyen árva számára külön-külön egy-egy egyleti tagot rendelve ki felügyelőnőnek, a ki eszközölt látogatásaival az árvának állapotát figyelemmel kísérte s a kinek utalványozására fizette ki az egylet pénztára az árva ellátásáért járó havi összeget.

Az egylet kiváló buzgalommal és odaadással tett meg mindent arra nézve, hogy anyagi erőit lehetőleg fokozva, célját mindjobban elérhesse s minél több árvát menthessen meg a hazának és a társadalomnak. Erre a célra nemcsak a nagy buzgalommal eszközölt gyűjtések szolgáltak, hanem a műkedvelő előadások, hangversenyek és tánczmulatságok rendezése is, a melyek egyre növelték az egylet anyagi erőit. 1864-ben már oda fejlődtek a viszonyok, hogy külön árvaházi helyiséget haszonbérelhettek ki s ebben ápolhatták a gondozásra felvett árvákat. Ugyanebben az évben alelnökké Kubinyi Albert-nét szül. Csupka Zsófiát választották.

Buzgó, odaadó, lelkes munkálkodásban folytak azután az évek s az egylet viszonyai egyre gyarapodtak, javultak.

1879-ben nagy veszteség érte az egyletet, mikor változott viszonyai s különösen családi gyásza miatt Szinnyi Jekelfalussy Valéria elnöknő állásáról lemondott, ekkor az elnöki teendőket egy ideig Bánó Jeszenszky Riza bárónő, majd Berzeviczy Tivadarné vitték. Egyideig nagy buzgalmú védnöke volt az egyletnek gróf Dessewffy Gyuláné, szül. báró Sennyey Anna is. Az egylet titkári állásában Kovács Gyula, Hörk József és dr. Horváth Ödön következtek, míg a pénztárnoki teendőket később Kósch Árpád vállalta át, elnökké pedig Kubinyi Csupka Zsófia, alelnökké pedig Krayzell Aurélné választották. 1885-ben revidálták az alapszabályokat, miket a m. kir. belügy-miniszter a bemutatási záradékkal ellátott. Időközben Eperjes város árok-utcájában egy kedvező fekvésű telket s azon egy igénytelen épületet vásároltak, a melyet árvaháznak rendeztek be. 1890-ben az egylet védnökévé Dessewffy Marianna grófnőt választották.

1893-ban nagy lelkesedéssel mondotta ki az egylet azt, hogy az országos ezredéves ünnepek alkalmából új árvaházat építtet s ebből a célból kikéri és igénybe veszi Sáros vármegye támogatását. Tervét a legnagyobb mértékben megkönnyítette az a kiváló buzgalom, a mely Sáros vármegye akkori alispánjának, az egyleti alapító elnöknő fiának: Szinyei Merse Istvánnak részéről ez ügy előmozdítása körül tapasztalható volt. Kimondotta egyszersmind az egylet azt is, hogy a millennium alkalmával megiratja az egylet történetét s erre a feladatra dr. Horváth Ödön jogkari dékán egyetemi magán tanárt, egyleti titkárt kérte fel. A kérdéses mű igen diszes kiállításban 1897-ben 432 lapon meg is jelent s fontos monografiáját képezi Sáros vármegye újabb emberbaráti ügyei fejlődésének. A millenniumi ünnepélyek alkalmával Sáros vármegye közönsége 20.000 korona alapítványt tett az egyletnél, a melynek ellenében az egylet állandóan tiz alapítványi helyet biztosított a vármegye számára, úgy, hogy erre a felleveendő árvák kijelölési jogát mindenkor a vármegye, az alispán útján gyakorolja. Eperjes sz. kir. város közönsége pedig nagy értéket képviselő építési anyaggal támogatta az egyletet abban, hogy előbbi árvaháza helyén egy, a modern követelményeknek teljesen megfelelő árvaházat emelhessen. Ezt az árvaházat 1897-ben fényes, hazafias ünneppel nyitotta meg az egylet, melyen a vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministeriumot Szinyei Merse István főispán képviselte. Erzsébet királyné halála alkalmából elhatározta az egyesület, hogy árvaházát »Erzsébet árvaház«-nak nevezi el. Sáros vármegye közönsége pedig a millennium alkalmával tett alapítványát 30.000 koronára emelvén fel, azt »Erzsébet-alapítvány«-nak s az ennek megfelelően biztosított 15 árvahelyet: »Erzsébet-alapítványihely«-nek nevezte el. A nagysárosi múmalom részvénytársulat 1899-ben 2.000 koronás alapítvánnyal szintén egy árvahelyet biztosított az egyletnél. 1897-ben az egyleti alapszabályok újabb módosítás alá kerültek s azt a m. kir. belügyministerium a bemutatási záradékkal ellátta.

Az egylet árvaházában, mely 40 árva befogadására és el látására van berendezve, egy férfi és egy nő eszközli az árvák felett a felügyeletet, a megfelelő szolgaszemélyzet segítségével. Az árvák az eperjesi kisdédóvókba és illetve elemi iskolákba járnak s 12—15 éves korukban mesterségekre, illetve szolgálatra adatnak. Az árvaházi kezelés összes ügyeit a 36 tagú igazgató-választmány gyakorolja, a melynek tagjai ezenkívül betűrendben felváltva hetenként és naponként megsejmlélik az árvaházi életet s az élelmi szerek kiadását is eszközlik, tapasztalataikat az igazgató-választmánynak jelentvén.

Az egyleti jelenlegi tisztviselői: gróf Dessewffy Marianna védnök, Kubinyi Albertné elnök, Krayzell Aurelné alelnök, Kubinyi Aurél jogtanácsos, dr. Horváth Ödön titkár, Kósch Árpád pénztáros, Radvány Kálmán. Thrór Gyula számvizsgálók, dr. Lakner Árpád, dr. Földi Manó orvosok. Az egyesület vagyona 64.000 korona; egy árva évi eltartása átlag 160—170 koronába kerül.

A Nagypénteki Református társaság Budapesten.

A társaság 1893-ik év Nagypéntekén alakult.

Célul tűzte ki a vallásos élet emelését és másrészt oly társadalmi működés kifejtését, melylyel *a züllésnek indult, elárvult 6—10 éves gyermekek sorsa javíttassék, biztosíttassék*, de nem pillanatnyi segély-nyújtással, nem egyszerű felruházás, eltartás által; de oly intézetekben, hol czélszerű felügyelet mellett *a javító nevelés elvei szerint* tisztességes emberré, a társadalom hasznos tagjaivá neveltessenek. Az intézetből azután — hol őket az egyszerűséghez, munkához, jó erkölcsökhöz szoktatták — *mint cselédek, mosónők, kertészek, munkások* bocsájtatnak szárnyukra.

A jó és nemes szándék kiviteléhez nagy erélylyel fogott hozzá a kicsiny — csirájában csak *nyolcz egyénből álló* — társaság és már 1893. áprilisában 1834 □-ölnyi telket vett Budán a Hantos-uton; május havában már megerősítették alapszabályai és júniusban már az első közgyűlését is megtartotta — 1893. év végén már 117 tagja volt 6000 frtnyi vagyonnal, — míg ma már 547 tagja és 96.000 frtot érő vagyona van.

Hogy ezen páratlan gyors emelkedése a társaságnak megtörténhetett, abban az oroszlánrész azon nemeslelkű hölgyeket illeti, a kik magas társadalmi állásuk daczára fáradságot nem ismervé 1895. évtől kezdve buzgólkodtak és buzgólkodnak ma is a nemes emberbaráti és hazafias cél megvalósításában.

Hogy mennyire szükséges egy ily nevelő-, javító-, mentő-intézet, azt bizonyítani nem kell; a sajtó a legutóbbi időben is sokat foglalkozik vele, sőt országgyűlésünk is tárgyalta e kérdést. De ennek az ügynek először a társadalom keblében kell propagandát csinálni s ha az eszme széles körökben ismeretessé vált s képviselőkre talált, csak akkor lehet azután az ügy végleges megoldására országos intézkedést provokálni.

Célunkat kegyes adományaikkal támogatták első sorban ő Felsége a király és királyné, József királyi herczeg ő Fensége és sokan a főnemességből pedig tagjaink közé sorakoz-

tak. Alapítványokat tettek Wohl Janka 760 frt, Jókai Mór 1000 frt, Hirsch Klára bárónő 5000 frt, Karácsonyi Jenő gróf 4000 frt, özv. Thurn Jánosné 4000 frtot. A tagok egy része eddigelé 600 frtot adott össze felejtethetlen »Erzsébet királynénk koszorú« alapjára, mely gyűjtést addig folytat, míg az a nagy alapítvány összegét, azaz 4000 frtot el nem éri; azonfelül a tagok »kedves elhunytjaik emlékére« is gyűjtenek egy alapítványt, mely ez idő szerint még csak 34 frtot ért el.

Ő Felsége kegyessége folytán 8113 frtot kapott társaságunk a mult évi jótékonycélú állami sorsjátékból s a magas kormány erkölcsi és anyagi támogatását is szerencsés volt társaságunk megnyerni; a református egyházak legtöbbje adakozott e célra filléreivel eddigelé 2758 frtot, a székesfőváros hat év alatti részletekben fizetendő egyelőre 15.000 frt építkezési segílyt szavazott meg, melyből csak az első részletet, 2500 frtot vettük fel máig és alig van megyéje a hazának, a honnan tagunk ne volna.

Igy kezd a kis mustármag terebélyes fává növekedni és ma ott áll társaságunk, hogy a magas kormánytól az állami kamaraerdőből igen előnyös árban vásárolhatott 14.900 □-öl területet, s e területen még ez évben megkezdí a társaság az első nevelő-intézet építését s a szőlő- és gyümölcsöskert létesítését, s így — ha a jó Isten is úgy akarja — már a jövő évben 40—50 gyermekkel megindíthatja áldásos munkásságát!

V.

SZERETETHÁZAK.

A Budapest Székes-Fővárosi Községi Szeretetház.

(II. ker. Nagy-Rókus-utca 36. sz.)

Budapest székesfőváros törvényhatósági közgyűlése 1881. év február hó 27-én tartott ülésében határozatilag kimondotta, hogy a főváros kezelése alatt álló dologház, — mely a büntető-törvények intézkedései következtében amugy is elveszítette eddigi jelentőségét — »helybeli lakosok mindkét nembeli, 16 éven aluli munkakerülő, csavargó gyermekei javítóintézetévé« alakítandó át.

A jótékonyági ügyosztály előterjesztése 1883. márczius hó 10-én készült el.

Az 1883. év december hó 27-én tartott tanácsülés a javító-intézet helyett nálunk annyira jó hangzású, teljesen helyes és czélszerű »Szeretetház« czímet fogadta el.

A »Szeretetház« alapszabályait a városi közgyűlés 1884. év június 25-én állapította meg s a belügyminister 1884. év július hó 17-én 39.041. sz. a. jóváhagyta. Az intézet működését csak 1888. május hó 8-án kezdette meg, a mely napon ugyanis a főváros elhanyagolt nevelésű, rossz magaviseletű gyermekei közül a megmentésre bizottakat mentő karjaiba kezdte fogadni.

Megelőzőleg a főváros tanácsa 1887. év szeptember havában dr. Dégen Gusztáv orsz. képviselőnek a főváros budai részén a II. ker. Nagy-Rókus-utca 36. sz. a. fekvő kétemeletes házát az intézet céljaira bérbevette s később 1892. év október havában 70.000 forintot megvásárolta. Az intézet 9.602 □-ölnyi területen fekszik s négy egymástól különálló épülettel bir. A főépület előtt nagy árnyas udvar terül el,

melynek folytatása észak felé a gyümölcsös, dél felé a virágos kert. Az épületek mögött elterülő nagyobb terület alsó része konyhakert, felső, emelkedettebb része pedig részben szőlővel van beültetve.

A kétemeletes főépületben földszint az igazgatói lakást és irodát, két raktárt, fürdőszobát, kapus-lakást találjuk. Az I. emeleten az első csoporti növendékek helyiségei: nappali szoba, hálóterem, mosdószoba, tanterem, tanítói szoba, kórszoba és árnyékszék vannak. A feljárat ide egy szép tágas, üveges folyosóra vezet, innenső végében egy kis kórszoba van két ágygyal, hol a gyengélkedő gyermekek ápolatnak; a komolyabb betegek a közellevő Szent János-kórházba lesznek szállítva. A kórszoba mellett van a nappali szoba. Ebben három nagy asztal, az asztalok mellett 2—2 pad, három ruhaszekrény és egy közös szekrény van. A nappali szobát kevés intézetnél lehet feltalálni, de mi ezt fontos helyiségnek tartjuk, mivel ez a tulajdonképeni otthonuk a gyermekeknek.

Itt végzik apró-cseprő bajaikat, itt készülnek iskolai feladataikra s végre itt pihenik ki munka utáni fáradalmaikat. Ez az a hely, hol a nevelőnek száz és száz alkalmja nyílik közvetlenül a gyermek egyéniségére hatni s az ő lelkiületét megnyerve irányítani, nem vezényszóval és parancsosztással, hanem lelke meleg szeretetével s önérzetes puritán jellemének varázsával.

E szoba rendes tisztasága a család tükre. Az együvé tartozás érzetétől áthatott kölcsönös szeretet melegségének édes fészke.

A ruhaszekrények kétrekeszűek s minden ilyen rekeszben 4—4 gyermeknek a felső ruhája, sapkája s négy ruhakefe van. Az asztalokban osztályokban 8 fiók van, melyekben a növendékek tanszközeiket tartják.

A nappali szobából a tanterembe lépünk, melyben 14 »Feiwei—Gönczy«-féle vaspad van 28 gyermek számára s egy üveges tanszerszekrény. Az iskolát csak egy ajtó választja el a tanítói szobától, melyből a tágas, világos és jól szellőzött hálóterembe érünk, mely 25 gyermek számára van berendezve 25 ágygyal. A hálósobából a kis mosdóba jutunk, melyben a szép mosdó-asztalt, — 13 fordítható mosdótállal — két törülköző-tartót és a fogkefe-tartót látjuk. Innen ismét a tágas, fedett, üveges folyosóra jutunk.

A II-ik emeleten levő II-ik csoport ugyanoly beosztású és berendezésű, mint az I-ső csoport lakosztálya, azzal a különbséggel, hogy itt a kórszoba helyett egy kis tisztogatószoba van a növendékek csizmái számára.

A főépület mellett van egyfelől a mosókonyha, másfelől egy pavillon, mely a konyhát, éléstárt, gazdasszonyi szobát,

mángorlót, cselédszobát, ebédlőt, egy asztalos és egy slöjdműhelyt foglalja magában. A Nagy-Rókus-utca felől levő földszintes épületben egy butorraktár, a szolga kertész lakása és más mellékhelyiségek vannak.

Az intézet célja vagyontalan, elhagyatott, kóborló fiúgyermekeket nemesítő módon oktatni, nevelni, munkára tanítani, hogy a társadalom részére megmentessenek s annak lehetőleg hasznos tagjaivá tétethessenek.

A növendékek felvételét az intézeti igazgató és felügyelőbizottmány meghallgatásával a székesfővárosi tanács eszközli. Az intézetbe felvétetnek helybeli lakosok azon fiúgyermekei, kik hat éves korukat betöltötték s a 16 éves kort még túl nem haladták.

Az intézetbe belépő növendéket mindenekelőtt külsőleg rendbehozzák, megnyirják, megfürösztik, tisztába öltöztetik s csak akkor mehet a többi növendékek közé, az igazgató utasítása szerint az I-ső vagy II-ik csoportba.

Nevelési rendszerünk a folytonosan tartó elfoglaláson alapszik. Ez a leghathatósabb gyógyszer a csavargás, kóborlás és munkakerüléshez szokott s ebből kifolyólag a rossz magaviseletű s gonoszságra hajló, kicsapongásban sanyalódó beteg gyermeknek. E gyógyszert azonban nem kényszer és vezényszó útján, hanem egyedül a példaadás által szolgáltatjuk növendékeinknek. Tanulásban, mindenféle házkörűli, kerti és ipari munkában munkásságával előljár az igazgató és a csoport-nevelő-tanító, úgyszintén a képzett műhelyvezető.

A növendékek rendes létszáma 50. (Határozaton alapszik a létszám 100-ra való felemelése.) A jelenlegi növendékek 8—17 éves kor közöttiek, kik közül nyelvre nézve magyar 41, német 9. Vallásra nézve: r. k. 40, ev. ref. 3, ág. ev. 3, izr. 4.

Korszerinti elkülönítésben két csoportra vannak osztva, 6—12 évesek az I-ső, 12 éven felüliek a II-ik csoportba tartoznak s nevelőjükkal együtt képezik a csoportot.

A nevelő, ki egyúttal tanító is, növendékeinek él, őket gondozza, ápolja, tanítja, a jóra inti s szeretetteljes, gyöngéd bánásmóddal rászoktatja a helyesre, szépre és illedelmes magaviseletre s végez bármiféle munkát s közvetlen hálósobájuk mellett pihen éjjel. A tanítók és növendékek e folytonos együttéléséből bizonyos léleknevelő melegség áramlik az elhagyatottság következtében eldurvult keblekbe s ez, az avatatlan szemek előtt láthatatlan kapocscsá válik a növendék és nevelő között s összefűzi őket jobban bármely törvény vagy zár erejénél, otthonias szellemet teremt, háladatosságot fakaszt, a szívbe gyökeret ver, onnan táplálkozik s örökké tart, míg a kényszer a ház elhagyásával véget ér.

Az intézetben hatosztályu elemi népiskola van 3—3 osztálylival egy tanteremben. A törvény által előírt tantárgyakat az igazgató és a csoporttanítók tanítják a megállapított óraterv szerint. A hitoktatást a növendékek saját vallásfelekezeti papjaiktól nyerik. A rendes tanításon kívül a növendékek különféle munkákkal vannak elfoglalva. Minden házkörűli munkát ők végeznek, tisztogatják a szobákat, folyosót, lépcsőt, söpörnek az udvaron, utakon, végeznek mindenféle kerti munkát, ezen kívül a nagyobbak a kefekötést, a kisebbek a szalmafonást is tanulják. Az idősebb növendékek közül azok, kik önként vállalkoznak, az asztalosműhelyben dolgoznak, hol az esztergályozást és faragást is elsajátítják. A slöjdműhelyben szintén 12 növendék nyer szakavatott oktatást.

A növendékek napi teendőit a következőleg szabja meg a házirend:

5¹/₂ (télien 6) órakor felkelés.

5¹/₂—7 óráig: öltözködés, ágyvetés, mosakodás, tisztogatás a szobákban és a ház körül.

7—8 » ima, reggeli, tanulás.

8—12 » iskolai tanítás és ipar.

12—12³/₄ » ebéd.

12³/₄—1³/₄ » evőeszközök tisztítása, tisztogatás a szobákban, szabad idő (játék).

1³/₄—2 » előkészület az iskolába.

2—4 » iskolai tanítás, ipar.

4—4¹/₂ » ozsonna.

4¹/₂—6 » kerti munka, ipar.

6—7 » tanulás.

7—7¹/₂ » vacsora.

7¹/₂—8¹/₂ » evőeszközök rendbehozása, csizmatisztogatás, tanulás, társalgás, játék vagy ének.

8¹/₂—9 » esti ima.

9 » lefekvés.

Egyszerű, de jó és tápláló eledellel táplálkoznak. A négy-órai ozsonnán kívül 3-szor étkeznek. A reggeli felváltva tej, vagy rántott leves, az ebéd leves, hús (hetenként 5-ször egy adag 125 gr., sültnek 180 gr.) és főzelék, a vacsora szintén főzelékből áll, naponként 0⁵⁵ kg. kenyeret kapnak. A zöldségféléket magunk termeljük.

Ruházatuk egyforma, de nem egyenruha, nyáron vászon, télen posztó 2—2 rendből házi és kimenő ruhából áll. A fejen ernyős nyári és téli sapkát hordanak.

Hetenként kétszer váltanak fehérneműt.

Az egészségi állapot a rendes táplálkozás, gondos ápolás, a mérsékelt munka és játék mellett általában kitűnőnek mondható.

Kivétel nélkül minden növendéknek van takarékpénztári könyvecskéje, mit tanácsi engedélylyel önállóvá létekor kaphat ki, hogy ekkor a legszükségesebbeket belőle fedezhesse.

Az 1897. évi karácsonyi adományokból tanácsi engedélylyel egy oly alapot létesítettünk, melyből a kilépett tanoncok szükség esetén ruhával láthatók el.

Az intézet élén egy igazgató áll — kezdettől fogva Szóts András — fizetése 1600 frt és természetbeni lakás. Rajta kívül a tulajdonképeni nevelőszemélyzet még két tanító — az egyik 800 frt, a másik 600 frt fizetés és teljes ellátással — és egy műhelyvezetőből — 2.50 frt napi díjjal — áll. Az intézetben fennállása óta a következők voltak tanítókul alkalmazva: Borsay János, Szabó Dezső, Pál Albert, Nagy Sándor és Vizez Artur. Jelenleg Cavalloni Pál (1895. szept 1-étől) és Pusztai Károly (1896. október 1-étől) vannak tanítókul alkalmazva.

Az intézet többi alkalmazottja egy kapus, egy szolga egyenkint 420 frt fizetéssel.

Egy gazdaasszony havi 20 frt, egy szakácsnő havi 12 frt és egy szolgáló havi nyolcz forint fizetéssel díjazva.

Az 1898. évi vagyon zárszámadás-kimutatása szerint a községi szeretetházi alapnak 371.297 frtot tevő vagyona van.

A tisztán intézeti kiadások az 1897-ik évben a következők voltak:

1. Személyzet illetményei	5.458 frt.
2. Segélyek	300 »
3. Írószerek és könyvek	211 »
4. Növendékek ruházata és ágyneműi	2.342 »
5. Ruhamosás	179 »
6. Szolgaszemélyzet ruházata	59 »
7. Elelmezés	6.508 »
8. Termesztemények és anyagok	265 »
9. Világítás	496 »
10. Tüzelőszükséglet	860 »
11. Butorok és szerek	267 »
12. Épületfenntartás és tisztogatás	1.011 »
13. Vizvezeteki vízfogyasztás	232 »
14. Kertművelés és melegágyak	121 »
15. Különfélék	547 »
16. Az intézeti növendékek asztalosműhelyének rendkívüli szükséglete	45 »
Összesen	18.901 frt.

Az 1897. évben tehát az összes kiadás 18.901 frtot tett ki, így egy növendék eltartása, beleértve az intézet mindenféle kiadását, 378 frt 2 krba került.

Ha a növendék testileg és szellemileg korához képest eléggé kifejlett s erkölcsileg kifogás alá nem esik, rendesen valamely általa választott ipar megtanulására lesz kihelyezve.

Fennállása óta az intézet 120 növendéket adott át a társadalomnak.

Továbbnevelésük céljából részint más intézetbe helyeztetett, részint hozzátartozóiknak átadatott: 45. Iparospályára kihelyeztetett 75.

Klotild-szeretetház Budapesten.

A balatonfüredi szeretetház mintájára kezdeményezte néhány tanügy- és emberbarát 1876-ban a mai Klotild-szeretetházat a fővárosban a józsefvárosi körben külön egyesület alapítása által, melynek első vezetői Weisz Bernát Ferencz és Molnár Aladár voltak s melynek védnökségét 1884-ben fogadta el Klotild főhercegnő. Az egyesület által alapított intézet 1877. márczius 18-án az Üllői-út végén a mai szegénygyermek-kórház helyén nyílt meg Szöcs András vezetése alatt, kit 1888-ban a jelenlegi igazgató Magyar József követett. Az egyesület gr. Andrássy Gyuláné, br. Aczél Béla és Weisz Bernát buzgólkodása következtében az első évtizedben gyorsan megerősödött. Somogyi Károly kanonok 6000 forint alapítványt tett három szegedi árva javára, egy lovagiáték ugyanennyit, az 1882-iki Szent Istvánnapi népiünnep 30.000 forintot, Mária Dorottya és Margit főhercegnők saját himzésű párnáinak kisorsolása 20.000 forintot jövedelmezett, a József-egyesület 12.000 forintot, Röck Szilárd 20.000 forintot, gróf Karácsonyi Guidó 4000 forintot, Piti Mihály fővárosi polgár 10.000 forintot, gróf Andrássy Dénes 2000 forintot alapítványoztak. Az egyesület jelenlegi vagyona a 132.000 forintot felülhaladja, bár utóbbi időben a pénzgyűjtés nagyon hanyatlott s többször a tőkét is meg kellett támadni. A főváros 1400, az állam 1300 forint évi segélyt ad az átlag 15.000 forintnyi kiadások fedezéséhez; a múlt évben a XX jótékonycélú államsorsjáték jövedelméből 8113 forintot juttatott a kormány az egyesületnek.

Az intézet eredeti helyén csak egy évig volt, innen a Városmajor-utczába, fővárosi épületekbe költözött kétszer; az utóbbi hely, hol 1884 óta van, a Vaskovics-féle gyógyintézettel szemben, közel a fogaskerekű vasut pályaudvarához, elég tágas és jó levegőjű, azonban talaja nedves s az épületek nagyon rozzantak, úgy, hogy tatarozásra igen sokat kell költeni s a családi rendszert még sem lehet meghonosítani. Felszerelése

elég jó, czélszerű kerti helyisége s jó ifjúsági könyvtára van. Az egyesületnek megfelelő telek átengedése iránt a fővároshoz benyújtott kérelme még nem nyert elintéztet s ez akadályozza az egyesületet egy új és a modern igényeknek megfelelő intézet felépítésében.

Az intézetben az igazgatón kívül két (gyakran változó nő-
len) segédtanító, gazdasszony, állandó varrónő és két nőcseléd
lagnak. A növendékek száma időközben 17-ről fokozatosan
59-re emelkedett, kik közül 12 fizető, 12 alapítványélvező.
Rendszeren 6—14 éves korukig vannak itt s azután inasoknak
mennek egy-egy egyesületi tag gondnoksága alatt. Az inté-
zetben a házi dolgok nagy részét ők végzik, a benlevő három
csoportra osztott osztályban elemi tárgyakat tanulnak s némi
kertészeti és kézimunka-oktatásban részesülnek. Rendszeren van
egy-két tanuló, ki innen magasabb iskolákba jár. Kirándulá-
sokról s szórakozásokról kellően gondoskodnak, jutalmakat is
kapnak, melyet később, ha mesterlegények lesznek, takarékpénztári
könyvecskében vesznek ki. Egy növendék eltartása
évenként átlag 132 forintba kerül.

A közoktatásügyi minister újabban két 400 forintos ösztön-
díjat rendszeresített szeretetházi nevelőkül jelentkező tanító-
jelöltek számára, a kik gyakorlati kiképzésüket az egyesület
szeretetházában fogják nyerni.

Az egyesület elnöksége és tisztikara 1899-ben: Elnöknő:
gróf Andrássy Tivadarné. Elnök: *gróf Batthyány Lajos*.
Másodelnöknő: *Emich Gusztávné*. Másodelnök és ügyész:
dr. Münnich Aurél. Titkár: *Palmer Kálmán*. Pénztárnok:
lovag Falk Zsigmond. Ellenőr: *lovag Muchmayer Ferencz*.
Főorvos: *dr. Adler Zsigmond*. Gondnoknő: *Tirschel Jánosné*.

VI.

MÁS GYERMEKVÉDŐ INTÉZETEK.

„Országos Gyermekvédő-Egyesület.“

Célja: Az anyagi vagy erkölcsi romlás veszélyének kitett, 6—18 éves, mindkét nembeli gyermekeknek a társadalom hasznos tagjaivá való nevelése. E végből az egyesület különösen *oltalmába veszi:*

a) a szegénysorsú elhagyatott árvákat, azokat, a kik nyomorra jutott erkölcstelen életmódot folytató, vagy nevelésre képtelen szülők gyermekei, továbbá azokat a gyermekeket, kik a szülei házat odahagyva, koldulásra vagy csavargásra adták magukat és a biztos elzüllésnek vannak kitéve;

b) a rendőri hatóságok, továbbá a büntető bíróságok által szabadon bocsátott azon gyermekeket, kik anyagi és erkölcsi romlásuk megakadályozása végett támogatásra szorulnak.

Az egyesület az 1889. év elején alakult. Megalakítására indokul szolgált a nemes szívű emberbarátoknak, különösen a székesfővárosi rendőrség és büntető bíróság humanusan gondolkodó tagjainak az a tapasztalata, hogy a szabadságvesztés-büntetést szenvedő szülők gyermekei, valamint a csavargó és akár a rendőrség, akár a bíróság által már büntetett gyermekek sem a jótékony intézeteknél, sem a hatóságoknál vagy egyeseknél megfelelő támogatásra nem találnak s így kényszerítve vannak a teljes elzüllésre s a társadalmi renddel való meghasonlásra.

Működését kezdetben az egyesület úgy a csecsemőkorú, mint a felnőttbb gyermekek oltalomba fogadására terjesztette ki, de csak a főváros területén talált elhagyatott gyermekeket vette pártfogásába, a mely tevékenység azonban a mint egyrésről igen tág körű volt, másrésről, miután csak a főváros határain belül mozgott — kisebb területet ölelt fel.

A csecsemőkorú gyermekek gondozása megnehezítette az egyesület tevékenységét, a helyhez kötöttség pedig korlátot emelt a nagyobb szabású actió megindítása elé.

E miatt 1895. év tavaszán az egyesület módosította alap-szabályait abban az irányban, hogy a gondozásba veendő gyermekek életkorának határait szűkítette, másrészt a gyermekvédelemnek országosan való szervezését feladatául tűzte ki.

Ujabbán tehát a 6-ik életévüket betöltött gyermekeket vesz az egyesület pártfogásba s ezeket iskolaköteles koruk betöltéséig a VII. Jókai-út 12. szám alatt berendezett menedékházában nevelteti, az elemi iskolai tanulás bevégezése után pedig iparos tanoncokul esetleg gazdasági vagy gyári alkalmazottak gyanánt elhelyezi és kiváló súlyt fektet arra, hogy a vidékről a fővárosba szakadt szülők gyermekeit földmíves munkásokká kiképeztesse.

Az 1898. évben 56 gyermeket gondozott az egyesület s fennállása óta 225 gyermek élvezte pártfogását.

Az elhagyatott gyermekek megmentése ügyének országos szervezése vidéki választmányok alakítása által történik, a mely választmányok közvetítésével az egyesület a vidéken található gyermekeket gondoztatja s a fővárosból kitelepítendőket vidéki földmíves családoknál elhelyeztetti. Ez ideig a következő városokban tétetett kísérlet a vidéki választmányok megalakítása iránt, u. m.: Komárom, Győr, Pápa, Nagykanizsa, Kaposvár, Szolnok, Kecskemét, Kalocsa, Szeged, Zombor, Nagy-Kikinda, Hódmezővásárhely, Makó, Arad, Nagyvárad, Debreczen, Szatmár, Nyiregyháza és Kassa.

Az egyesület jövedelme adományokból, az alapítványok kamataiból s a rendes tagok évi járulékaiból áll.

A tagok:

- a) örökös alapítók, a kik 500 frtot vagy nagyobb összeget,
- b) alapítók, kik legalább 100 frtot,
- c) pártolók, kik legalább 25 frtot adományoznak egyszerre és
- d) rendesek, a kik három évi kötelezettséggel legalább 3 frt évi díj fizetésére kötelezik magukat.

A menedékház ez időszertint bérházban van; a folyó évben azonban a székes főváros 2000 négyszögölnyi területet adományozott az egyesületnek, a melyen az egyesület céljainak megfelelő épületek emelése az ősz folyamán már meg fog kezdetni.

Az egyesület *elnöke*: Rakovszky István, v. b. titkos tanácsos, az állami számvevőszék elnöke; *alelnökei*: Malcomes Jeromosné báróné, Neuschlosz Marczel, kir. tanácsos, a vaskorona rend lovagja, dr. Katona Béla, kir. főügyész helyettes; *igazgatója*: dr. Bakonyi Kálmán, kir. büntető törvényszéki bíró (VII. Csengery-utca 20. szám). Az igazgató készséggel szolgál az egyesületre vonatkozólag mindennemű felvilágosítással.

Az egyesület buzgó alelnöke Malcomes Jeromosné bárónő hívta meg az 1896-iki Firenzében tartott gyermekvédő kongresszust Budapestre.

Budapesti Szünidei Gyermektelep-Egyesület.

1881-ben magán jótékonyság, 1884-ben pedig a czímben nevezett nyilvános egyesület karolta fel azt az eszmét, hogy testileg gyenge, de nem beteg, 8—12 éves, iskolába járó, szegény fiú- és leánygyermekeket a nyári iskolai szünet idejében egészséges vidékre telepítsen és e levegő változás mellett okszerű táplálással egészségük fejlesztésében támogasson.

E cél elérésére tagjaitól évi díjakat szed, külön adományokat és alapítványokat fogad el, gyűjtéseket, vigalmakat stb. rendez. Az ily módon összegyűlt vagyon felhasználásával eleinte havi 15 frt átalányösszegeket fizetett egy-egy gyermek ellátásáért, azután házi kezelésbe vette az étellemezést s csupán a felügyeletért fizetett a telepvezető tanító uraknak tiszteletdíjakat, végre az utóbbi években ismét visszatért az eredeti átalányozására s most naponként és fejénként 45 krt fizet a gyermek étellemezéséért és felügyeletéért.

Eleintén két óra, majd hat hétre telepítette ki az egyesület a gyermekeket; az utóbbi években azonban, hogy mennél több gyermeket részesíthessen a nyári üdülés jótéteményében, csak egy-egy hónapra küldi ki őket.

Az üdülés eredményének mértékéül a súlyszaporodás számszerű kimutatásait tekinti az egyesület, ezeken kívül azonban fontos közegészségügyi és nevelési eredményeket lát az egyesület abban, hogy a telepek házirendje szoktatás által második természetűkké teszi a gyermekeknek a test tisztántartását és ápolását, az illedelmes és előzékeny magaviseletet.

Az egyesület eddigi működésének fontosabb adatait a következő tul oldalon levő táblázat tünteti fel:

E táblázat kiegészítésére szolgálhat még az, hogy a lefolyt 17 év alatt az egyesületnek következő helyeken voltak telepei:

1. Aszód 1884. 85.
2. Cirkvenica 1895.
3. Hegybánya (a Teleki-telepházban) 1892, 93, 94, 95, 96, 97, 98.
4. Körmöczbánya 1888, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98.
5. Lelle 1896, 97, 98.
6. Miksa-akna 1886, 87, 88, 89, 90, 91.
7. Munkács (Iványi-fürdő) 1895.
8. Pomáz 1892, 93.
9. Szélakna (jelenleg magyaritva Hegybánya)

}	az iskolában 1886, 87, 88, 89, 90, 91. a tanító lakásán 1891. a szt.-Vince zárdában 1890, 91, 94, 95.
---	---
10. Tata (Tóváros) 1893, 94, 95, 96, 97.

Mely évben ?	Kitelepített		Össze- sen	Súlyszaporodás		Egy gyermek ellátása		Bevétel		Kiadás		Vagyonszám az év végén		Tagok száma	
	fiúk	leányok		átlagos	maximális	egy napra	négy hetre	rendes	rend- kívüli	kezelés	tele- pítés	együttessen	az előbbiben külön alapok	alapi- tők	rendes tagok
száma				kilogramm		kr.	ft	forintokban	forintokban	forintokban	forintokban				
1882	20	—	20	2-3	—	80-3	22-50	—	900	—	900	—	—	—	—
1883	20	—	20	2-25	3-5	62-6	17-50	—	1035	—	700	335	—	22	234
1884	21	—	21	1-73	2-5	64-3	18-—	689	107	190	600	341	—	35	338
1885	52	—	52	2-—	5-1	93-6	26-20	1796	3838	551	1635	3751	—	67	606
1886	34	30	64	1-42	3-3	85-7	24-—	1230	1665	531	2126	3951	—	76	676
1887	58	31	89	1-53	3-5	95-7	26-8	1854	2849	874	3152	4827	—	89	687
1888	80	80	110	1-67	3-5	86-8	24-3	1624	3650	366	4138	6042	—	89	738
1889	141	60	202	1-54	3-45	83-2	23-3	2054	6228	404	6581	7738	—	100	770
1890	146	65	214	1-43	3-89	72-2	20-2	2222	7665	530	7354	11236	195	114	773
1891	234	146	380	1-33	3-8	74-6	20-9	3648	20590	697	8409	26557	3418	125	841
1892	366	178	544	1-40	4-3 3-4	59-0	16-5	3094	8749	1179	10393	27348	4308	125	866
1893	442	205	647	1-40	4-0	51-0	14-3	3772	13406	1498	10418	34094	5394	140	896
1894	302	233	595	1-77	6-3	52-5	14-7	4126	11645	3416	12549	36954	6343	147	954
1895	437	313	750	1-78	4	55-2	16-56	3481	18443	1438	16722	40557	6346	148	969
1896	324	208	532	1-55	5	45	13-5	3472	16913	943	10297	45775	17153	149	966
1897	449	373	822	1-66	8-5	58-6	17-58	3592	35613	1321	15579	64196	30463	158	992
1898	576	334	910	1-71	4-—	66-9	20-07	3081	19068	1149	19026	62288	33352	159	1017
Összesen	3762	2206	5972							11838	124531				

11. Trencsén 1887, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98.

12. Tura 1894, 95, 96.

13. Visegrád 1891, 92.

14. Zebegény 1890, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98.

A telepítések állandósága és a felszerelési tárgyak szállításának elkerülése céljából az egyesület már évek óta foglalkozik azzal, hogy mennél több olyan ingatlan birtokot szerezzen, a melyen saját különleges céljainak mindenben megfelelő épületekbe küldhesse a nyaraló gyermekeket; ez időszert Hontmegyében két helyen, nevezetesen Zebegényben és Hegybányán van az egyesületnek saját telepháza, a melyeknek látképeit és alaprajzait az alábbi ábrák tüntetik fel.

A legközelebbi jövőben a kitelepítendő gyermekek számának folytonos fokozása mellett arra törekszik az egyesület, hogy még egy nagyobb telepházat létesítsen a Balaton mellett.

A „Gyermekbarát”-egyesület ismertetése.

Az 1887. évi statisztikai kimutatások azon szomorú tényt hozták napvilágra, hogy a fővárosban körülbelül 3000 éhező iskolás gyermek szorul sürgősen segélyre! Már az első közlemények, melyek ezen ügyre vonatkozólag nyilvánosságra jutottak, azt eredményezték, hogy ezen ijesztő és eddig ismeretlen nyomor enyhítésére úgy a lakosság, valamint a fővárosi hatóság figyelme örömdetes módon felébresztetett.

Ezen szomorú állapotnak kielégítő és állandó javulása csak úgy volt remélhető, ha a mutatkozott érdeklődés ébrentartására, a befolyó könyöradományoknak összpontosítására, ilyeneknek rendszeres gyűjtésére és a gyűjtéseknek tervszerű felhasználására egyesület létesítettik, mely azon célú tűzné maga elé, hogy az éhező iskolás gyermekeknek táplálékot nyújtson és őket a mennyire a rendelkezésre álló pénzről engedné, a gondozás hiányából eredő káros befolyásoktól és a téltlenségtől elvonja.

Ilyen célú egyesület megalakítására 1887. november hó 6-án a főváros polgárai értekezletre hívtak meg.

Az értekezlet a kitűzött napon a főváros színe-javát képező közönség előtt tényleg megtartatott és egyhangúlag elhatározatott, hogy a fővárosi iskolás gyermekek gyámolítására egyesület létesítették. Az ez alkalommal bemutatott alapszabálytervezet elfogadtatott, az ideiglenes elnökség megválasztatott és az előmunkálatok végzése céljából bizottság küldetett ki. Az ideiglenes elnökség felhatalmaztatott, hogy deczember hó elsejétől a meglevő eszközökhöz mérten a szegény gyermekek étkezéséről gondoskodjék. Ennek folytán 1887. deczember

hóban már 258 gyermek kapott a »Gyermekbarát«-egyesület által minden iskolánapon meleg ebédet.

Az alapszabályok a magyar kir. belügyminister úr által jóváhagyatván, a »Gyermekbarát«-egyesület 1887. deczember hó 26-án véglegesen megalakult.

Az egyesület választmányának első intézkedése 1600 gyűjtőívnek szétküldése volt, az ez által elért eredmény tette lehetővé, hogy a pártfogásba fogadott gyermekek számát fokozatosan lehetett emelni és 1888. január hóban már 500 gyermek élvezte az egyesület által nyújtott kedvezményt.

A gyermekek egy része népkonyhákban evett, egy másik része a tejcsarnok által kedvezményes áron szállított tejet (fejenként $\frac{1}{2}$ liter tejet zsemlyével) kapott, míg egy harmadik csoport önkézelésben készített sült húst és kenyeret kapott ebédre. A »Gyermekbarát«-egyesület vezetősége az első évben nyert tapasztalatok folytán a tejjel való ebéldeltetéssel, mint ki nem elégítővel felhagyott. A »Gyermekbarát«-egyesület azon szerencsés helyzetben van, hogy Ő Felsége legkegyelmesebb Királyunk 1888. év óta évenként 1000 forinttal, a székes-főváros t. tanácsa pedig évente 2000 forinttal segélyezi. Az 1888/89-iki évadban a »Jószív«-egyesület 12.459 forint 58 krajczárral gyarapította a »Gyermekbarát«-egyesület alaptőkéjét és az 1893. évben a jótékony államsorsjáték tiszta jövedelmének $\frac{1}{10}$ -ed részében részesült, úgy, hogy az alaptőke kamatai évenként az 1000 forintot meghaladják.

Ezen segédeszközök, valamint a főváros jószívű emberei és nemesen gondolkodó társulatai oly helyzetbe juttatták az egyesületet, hogy évről-évre többet és többet gyámolíthatott és az utóbbi években már 2800—3000 gyermek kapott a télen át minden napon meleg ebédet, mely levesből, 6 dekagram húsból, 3 deciliter főzelékből és 120 gramm kenyérből állott.

Szomorúan tapasztalja azonban az egyesület vezetősége, hogy fokozottabb mérvben kifejtett tevékenysége daczára a nyomor állandóan és oly sürgetően kopogtat ajtaján s a jótékonyága iránt támasztott igények oly megdöbbentő mérvben torlódnak meg csekély anyagi erejével szemben, hogy a segélyre valóban rászoruló gyermekeknek ellátását még mindig csak részben bírja teljesíteni.

Sem rendes bevételei, sem pedig szünetlen tevékenysége által nyert emberbaráti adományok nem elégségesek még arra, hogy mindazoknak segítségére legyen, kik erre a kérlelhetetlen sors által utalva volnának!

Örömmel jelezhető azonban, hogy kitűzött célja megvalósításához mégis közelebb jut és habár azt teljes mértékben talán sohasem fogja elérni, megnyugvást nyújt neki azon körülmény, hogy a szeretet munkájában évről-évre sikeresebben működik és látható eredményeket tud felmutatni.

Országos Kisdedóvó-Egyesület.

(Budapest, VII., Szegényház-tér 7. sz. a.)

Az egyesület neve 1874. év előtt »A kisdedóvó intézeteket Magyarországon terjesztő egyesület« volt. Ekkor olvadt bele az 1873. évben alakult »Országos kisdedvédő egyesület« s ez alkalommal vette fel mostani nevét. Az anyaegyesület létesítője tulajdonkép korompai Brunswick Teréz grófnő, ki 1808 körül Pestalozzival és Wilderspinnel megismerkedve, apostola lesz a kisdedóvás ügyének. Az első nyilvános lépés 1828. február hó 12-én történt, mikor mint I. Ferencz császár és király születésének 60-ik évfordulóján egy — kisdedóvó intézeteket létesítő — egyesület alakítására aláírási íveket bocsátottak ki. A rendes tagok évenként 4 pengőforintot fizettek, de voltak 12, 16, 24, 40, 52 és 100 pfrtos alapító tagok is. Összes bevétele 1828—1830. június 30-ig 7474 pfrt volt, melyből az azon évek alatt létesített négy óvoda tartatott fenn. Az egykorú számadásokról szóló kimutatások aláírásai-ból az tűnik ki, hogy a zsenge egyesületnek gróf Brunswick Teréz mint elnök, gróf Károlyi György mint tag s Szentkirályi Móríc mint titkár voltak éltető lelkei. Az egyesülés első eredménye volt, hogy gr. Brunswick Teréz már ugyanazon — 1828 — év június hó 1-én megnyitotta Budán, édesanyja özv. gróf Brunswick Antalné házában (most Attila-utca 93. sz.) az első kisdedóvodát, a melyet Angyalkertnek nevezett. Ennek első vezetője Kern Máté volt, kit a grófnő Wagner egyetemi tanár ajánlatára Würzburgból hozott magával. Kern később — 1829. nov. 1-én — Besztercebányára s 1830-ban Bécsbe ment, hogy ott a Rennweg-utcában szintén a Brunswick grófnő közműködésével akkor létesített első óvodát vezesse. Ekkor hazánkban már hat óvoda volt.

Az egyesület tevékenysége az első évtized alatt igen szűk körben mozgott, de mégis aratott sikereket, mert József nádor és neje Mária Dorothea főhercegnő nagybecsű támogatását megnyerte. Különösen a főhercegnő érdeklődött melegen az ügy iránt s az egyesületnek adott rendes évi adományon kívül, még külön 52 pfrttal segélyezte a pesti, óvodát csupán azért, »mivel az magyarul vezéreltetett«.

Ezen előzmények után 1834. évi augusztus hó 2-án tétett meg az országos jellegű egyesület alakítására az első nyilvános lépés, mikor gróf Brunswick Teréz, gróf Festetich Leó, Szentkirályi Móríc s mások aláírásával aláírási ív bocsátatott ki.

A gróf Festetich Leó mint elnök által összehívott alakuló közgyűlés 1836. márczius 5-én tartatott meg a nemzeti kaszinó termében s az elnök által elmondott lelkesítő szép beszéd

hatása alatt és tett előterjesztések értelmében megalakult »A kiseddóvó intézeteket Magyarországon terjesztő egyesület« s alapszabályai is megalkottattak.

Elnök lett gróf Festetich Leó, alelnök: Szentkirályi Móricz, titkár: Kacs Kovics Lajos, pénztárnok: Antal Mihály s választott még kilencz választmányi tag, köztük Széchényi István, Kossuth Lajos és más nevezetességek. Igen jellemző, hogy noha a kezdeményező nő volt s az előmunkálatok és létesítés egész folyama alatt mindvégig az egyesület érdekében számos nő buzgólkodott, mégis a választmányba nem vették be, hanem csakis mint »tisztelési tagok« hívtak meg a nagyobb fontosságú gyűlésekre.

Az egyesület főcéljául tűzte ki alkalmas kiseddóvók képzését és alakuló óvodák gyámolítását.

Az intézetre nézve gróf Festetich Leó kisegítette az egyesületet oly módon, hogy az általa 1835. ápril 27-én Belaczon létesített óvodai helyiséget e célra felajánlotta, sőt az igazgató fizetésének részbeni fedezésére egy 4000 pfrtos alapítványt is tett. A képzőintézet azonban Belacz helyett, mint alkalmasabb központon Tolnán létesítettet ugyancsak a gróf által ajándékozott beltelken.

A választás 1837. május 30-án Wargha István kassai lakosra esett, a ki »jeles írói érdemei által ismeretes férfiú és a magyar tudományos akadémia tagja« volt. Illetményei 1837. június 1-től kezdődőleg 800 pfrt fizetésből, lakásból, elegendő tűzifából s fél mázsa viaszgyertyából állapítottak meg.

A képzőintézet, a milyen azon időben sehol sem volt, 1837. október 7-én nyitott meg, s érdekes, hogy tanszereit 1838-ban Londonból hozatták.

Már 1841—1842-ben érezhetővé vált a szüksége annak, hogy a képezde és mintaóvoda Pestre hozassék. Ideiglenes szállásul a Király-utczában levő Müller-féle 1021. szám alatti ház néhány szobája 360 pfrtnyi bér mellett kifogadtatván, 1843. október 15-én az intézet meg is nyitott. Ugyanezen időben a tolnai telek 2800 frtért eladatván, ebből 1600 pfrtért Pesten a Valeró-utczában 183 négyszögöl telek vétetett s arra Pollák August építész tervei szerint 8680 pfrtért ház építetett. Az alapkövet Mária Dorothea főhercegnő tette le. Ugyanekkor Bezerédj István kezdeményezésére az országgyűlés tagjai 3227 forintot gyűjtöttek az építés költségeire.

Azonban már az 1848/9-iki eseményeket előidézett körülmények nagy befolyással voltak az egyesület működésére. Lankadt a tevékenységi kedv. Maga a buzgó elnök gróf Festetich Leó 1847-ben lemondott s helye csak 1855-ben töltetett be Ürményi Józseffel.

A következő pár évtized alatt csak néhány lelkes buzgó-ságú tag vezette az egylet ügyeit s a körülmények folytán mondhatni főtényezőkké lettek az intézet igazgatói, kik saját és családjuk fenttarthatásáért is mindent elkövettek az egye-
sületi tevékenység ébrentartására.

A már 1844-ben leköszönt Wargha Istvánt Ney Ferencz jeles tanár, őt 1861-ben a tevékeny és mondhatni túlbuzgó-sággal működött Rapos József, ezt 1871-ben Szabó Endre és 1872-ben Szerdahelyi Adolf követték.

A növendékek száma, és pedig nemcsak a háborús idők miatt, szinte felettébb változott, néha alig volt egy pár. Már a negyvenes évek végén merült fel azon eszme, hogy nők is részesüljenek kiképzésben, de 1862-ig nők rendes növendékül nem vétettek fel, csupán 1858-ban látszik nyoma annak, hogy két nő gyakorlatszerzés végett néhány hétig járt a képezdébe. Egyik Pesten nyert alkalmazást s a másik magán-óvodát akart felállítani.

E tekintetben 1862. év után jelentékenyen megváltozott a helyzet. Nemcsak hogy vétettek fel nők (néha férj és nő egyszerre voltak a képezde növendékei), hanem lassankint mind több lett a nők száma s a férfiak kimaradtak és pedig nemcsak a rendes, hanem a magántanulók sorából is. Az utolsó eset, mikor férfi (mint magántanuló) képesítő vizsgát tett, 1891. évben volt.

Az 1871—1873. évek folyama alatt a kisdedovási érdekben ezen egyesületen kívül más oldalról is kezdett érdeklődés és tevékenység mutatkozni.

Legfigyelemreméltóbb volt a kisdedovási terjesztése körül szintén nagy érdemeket szerzett P. Szathmáry Károly kezdeményezése és buzgó fáradozása mellett 1873-ban alakult »Országos kisdedvédő-egylet«, melynek tagjai között a főváros társadalmi és politikai előkelőségei közül is nagyon sokan voltak. Ennek vezetői az ügy érdekében álló működés sikerének nagyobb biztosítása céljából egyesülést ajánlottak fel, mit a régi elfogadott s 1874. június 11-én az ujja alakulás »Országos Kisdedovási-Egyesület« név alatt nagy lelkesedéssel és a legszebb reményekkel megtörtént. Elnökökké Tisza Kálmánné s Ürményi József, titkárrá P. Szathmáry Károly választottak s a tisztségviselői kar és választmány is mind buzgó, lelkes tagokból alakítottatott. Ürményi 1875-ben főispánná nevezetvé ki, állásáról lemondott s azóta csak egy elnök van.

A kisdedovási-egylet ekkor már megszerezte volt a fővárostól a VII. Szegényháztér 6., 7. sz. a. levő telket, melyen a mostani épület régibb része felépült s 1877. január hó 21-én I. Ferencz József király és Erzsébet királyné Ő Felségeik legmagasabb jelenlétében megnyitvatván, rendeltetésének átadott.

Ebbe az épületbe jött át a Valeró-utczából a képezde, minta-óvoda, igazgatói lakás, képezdei növendékek internatusa (26 növendék részére kibővítve), továbbá a kisedvédő egyeslet által az 1873. évben dült kolera áldozatai után árván maradt szegény kis gyermekek felkarolása céljából létesített s addig a Király-utca 77. sz. a. bérelt helyiségben tartott árvaház, melyben 30, három és hat év közötti korban levő gyermek részére van hely s a mely a bejárókon kívül állandó keretét képezi a mintaóvodának.

A Valero-utczai telek eladatván, ára az újabb építkezések költségeinek fedezésére fordítatott.

Az egyesüléssel egészen más élet keletkezett, minden téren fellendülés s haladás mutatkozott s habár a közreműködők mindenike elismerésre méltóan kivette részét a nemes munkából, mégis külön kell említést tenni Tisza Kálmánné, Dégenfeld-Schomburg Ilona grófnőnek az egyesület érdekében kifejtett sikerdús tevékenységéről. Ő általa jutott az egyesület 1878-ban 17.000, 1888-ban 16.300 frtnyi segélyhez az állami jótékonyczélú sorsjáték jövedelméből, 1885-ben a Bujanovics-Koppi-féle alapítványból 12.000, 1888-ban a Jósziv sorsjegyek elárúsításából 50.000 frtos bevételekhez, illetve alapítványokhoz. Ezeken kívül éveken keresztül közvacsorák, hangversenyek, színi előadások, bazárok stb. rendezése által szintén jelentékeny összegekkel gyarapította az egyesület vagyonát.

Ily módon aránylag nem sok idő múlva lehetett az intézet megnagyobbitására gondolni. S miután a főváros a régi épület mellett levő sarok telket is nagylelkűen kegyes volt átengedni azon feltétellel, hogy az árvaházban a főváros tanácsa által megjelölt hét kis gyermek gondoztassék, az egyesület 79.000 forinttal újabb díszes épületet emeltetett, a mely 1887. november hó 20-án I. Ferencz József Ő Felsége s Clotild főhercege-asszony s Mária Dorothea és Margit főherczegnők legmagasabb jelenlétében ünnepélyesen megnyitattott s rendeltetésének átadatott.

A Pucher József építész tervei szerint létesített intézetben most már a tantermeken, mintaóvodai helyiségeken, dísztermen, szertáron, könyvtár-társalgó s tanácskozási és tornahelyiségeken kívül igazgatónő, tanári, tanítónői, mintaóvónői, gondnoki lakás, 75 képezdei növendék, 30 kis gyermek részére internatus a megfelelő étkező, fürdőhelyiségekkel, konyha, cselédszobák stb. vannak elhelyezve. Nem hiányzik természetesen egy udvar-kert s a gyermekek részére fedett játszóhely sem.

Nem hagyható említés nélkül a magas kormány kegyes pártfogása sem. 1875-től kezdve évenként rendes 10.000 frtnyi segély adatik s a 150.000 frtot meghaladó költségbe került épületek létesítése alkalmából felvett kölcsönök törlesztéséhez

1877-től kezdve 4000 frt segélylyel méltóztatik járulni. Ez azonban három év múlva megszűnik.

Mindezekkel szemben az egyesület is hivatkozhatik arra, hogy képzett annyi óvót és óvónőt, hogy a kormánynak nem volt, sőt tulajdonképen ma sincs szüksége állami óvóképezdéket állítani fel.

Ezen utolsó időszakban kiváló érdemeket szereztek még néhai Kralovánszky Istvánné s P. Szathmáry Károly, kik életük végeig legbuzgóbb tevékeny tagjai (osztályelnök, illetve titkár) voltak az egyesületnek.

Az intézet igazgatóságában 1880. év folyamán történt változás, mikor Szerdahelyi Adolf eltávozván, helyébe Dömötör Géza választott s ő is betegeskedése miatt 1893-ban lemondván, azóta Drescher Irma végzi úgy a képezdei, mint óvodai s árvaházi igazgatói teendőket. Mint rendes tanár alkalmazva van Péterffy Sándor királyi tanácsos, mint tanítónő Ferenczy Izabella, s mint gondnoknő özvegy Csepy Györgyné. Az intézet orvosa és egészségtani tanára dr. Schermann Adolf székesfővárosi tisztii főorvos már az alakulás — 1874 — óta működik.

Az évkönyvek szerint a rendes növendékek létszáma volt az 1837—1873. években 405; 1874, vagyis az újjáalakulás óta 1898/9. tanév végéig rendes növendék felvétel 1097. Ezeken kívül azonban voltak magántanulók is, kiknek száma csak 1874 óta 316 volt. Nem véve figyelembe az 1874. év előtt kiadott képesítési bizonyítványokat az 1874. év óta képesítő vizsgálatra jelentkezettek száma volt 960 rendes és 317 magántanuló, kik közül képesítő oklevelet nyert 948 rendes és 317 magántanuló. Az 1873—1898. évek alatt felvett kis árvák száma 331.

Az egyesület a bennlakó növendékek közül 45-öt, valamint az árvaházbeli kis gyermekeket teljes ellátásban részesíti, az utóbbiakat még ruhával is ellátja; 1875—1888 évek alatt a bennlakást nem nyert növendékek közül többnek — néha 10—15-nek is — havi 15 frtnyi ösztöndíjt adott: terjesztési célokra és segélyekre nem kevesebb mint 57.487 frtot osztott szét.

Mindennek dacára gondot fordított arra is, hogy az alapvagyon gyarapodjék. Az ez irányban kifejtett buzgó és lan-kadatlan fáradozásnak eredménye az, hogy míg az egyesülés idejében 1873/4-ben a két egyesület vagyona a következő volt:

a) a régi egyesületé 26.440 frt s a Valeró- utcai ház, mely később 16.000 frtért eladott, tehát összesen	42.440 frt,
b) a kisdédvő egyesületé (az új telken kívül)	13.700 »
vagyis együtt	56.140 frt

most 1898-ban az előbb jelzett áldozatok daczára, valamint hogy tandíjt s rendes növendékeiktől vizsgadíjat sem szed, az egyesületi alapvagyon értéke . . . . . 289.011 frt.

Az egyesület elnökségének tagjai ez idő szerint: elnök: Tisza Kálmánné szül. Degenfeld-Schomburg Ilona grófnő, másodelnökök: gróf Degenfeld Lajosné és dr. Berzeviczy Albert valóságos belső titkos tanácsos; osztályelnökök: a tanügyi osztálynál: Nagy Gáborné, Zsilinszky Mihály államtitkár, a terjesztő osztályé: Bonis Sámuelné, a gyűjtő osztályé: özvegy báró Bánffy Györgyné született Bethlen Margit grófnő, a vagyonkezelő osztályé: özvegy Apáthy Istvánné és lovag Falk Zsigmond királyi tanácsos; titkárok: Nagy Gábor ministeri tanácsos és dr. Hegedüs István egyetemi tanár; pénztárnok: Csávösy Béla országgyűlési képviselő és háznagy; jogtanácsos: dr. Darányi Gyula ügyvéd.

Az Országos Nőképző-Egyesület.

Mikor a magyar nemzet újra folytathatta azt a reformáló munkát, melyet az önkényuralom megakasztott, a nőnevelés terén is nagy mozgalom indult meg. A mozgalom élén Veres Pálné született Beniczky Hermin állott. E nagyműveltségű, nemes gondolkodású úri nő minden alkalmat felhasznált, hogy a társadalom s törvényhozás érdeklődését felébreszsze a nőnevelés iránt; újságcikkeiben, leveleiben, röpiratában, mindenütt hirdette, hogy a nők számára is meg kell adni a módot magasabb műveltség szerzésére. A lankadatlan küzdelemnek eredménye volt, hogy 1868. márczius 23-án megalakult a Nőképző-Egyesület.

Az egyesület részint társadalmi tevékenységet akart kifejtetni oly irányban, hogy szegényebb sorsú nők számára életpályák nyiljanak, másrészt czélul tűzte maga elé, hogy oly intézetet állít fel, melyben a magyar nő magasabb műveltséget s egyuttal tisztességes életpályák számára kellő készütséget nyerhet. E czél elérésére első lépés volt az intézetnek 1869-ben megnyílt első felsőbb osztálya, melyben kiváló budapesti tanárok, köztük Gyulai Pál igazgató-tanár vállalták magukra a tanítás munkáját. A kezdet nem volt valami fényes, a mennyiben csak 14 növendék jelentkezett s a kis csoport is a vizsgáig felére olvadt le, azonban sem az egyesület, sem a tanárok nem riadtak vissza a nehézségektől.

Az országszerte megindult gyűjtésekből, melyeket Teleki Sándorné grófné nagy kitartással s tapintattal vezetett, továbbá az alapítványokból nem sokára annyira megerősödött az egye-

sület, hogy néhány év múlva a két felső osztály mellé négy elemi osztályt és internátust állított fel, majd pedig polgári iskolát csatolt. Évek múlva a felső osztályok tanterve annyira megváltozott pedagógiai tárgyakkal, hogy az intézet növendékei könnyen megszerezhették magoknak a tanítónői oklevelet. Ujabbán a felső osztályok négyre szaporodtak s nyilvánossági joggal felruházott tanítónő-képzővé alakultak.

A mint az egyesület mind több és több eszközzel rendelkezett, annál inkább közelítette meg célját. Intézetében a leány komoly műveltséget nyert, de egyuttal megőrizte nőiességét is, úgy, hogy jó családayává fejlődött, kinek volt érzéke a társadalmi élet feladatai iránt is. A nemes, erkölcsös érzület s igazi nemzeti szellem, mely a tanítást s nevelést egyaránt áthatotta, megszerezte az egész ország becsülését, úgy, hogy a Nőképző-Egyesület 1880-ban már saját épületében helyezhette el 358 növendékét. Ekkor épült a Zöldfa-utczában célszerű berendezéssel, nemes ízléssel az a szép, téglaburkolatú, kétemeletes palota, melyben az ifjúság valódi otthonát találta meg.

Az általános elismeréssel együtt járt a kormány elismerése s támogatása is. Köznevelésiügyi ministereink kitüntető figyelemmel kísérték az egyesületnek áldásos működését. Leginkább magára vonta azonban az egyesület az egész ország figyelmét 1896-ban, mikor elhatározta, hogy a négy elemi osztály fölé oly középiskolát emel, mely a növendékeknek alapos általános műveltséget ad s egyszersmind a növendékek kiművelését az érettségi vizsga színvonaláig vezeti. E lépésre az egyesületet főképp annak tudata indította, hogy a nőnek évről-évre nehezebb társadalmi helyzettel kell megküzdenie, ép azért nagyobb műveltségre is van szüksége; másfelől bizalmat meritett az egyesület dr. Wlassics Gyula köznevelésiügyi miniszternek nemes törekvéseiből, ki a nőknek is megadta a jogot, hogy az egyetemi tanulmányokban résztvehessenek.

A merész lépést komoly munka követte, melynek buzgó szervezői voltak gróf Teleki Sándorné, Rudnay Józsefné, Emich Gusztávné, az egyesület elnökei, dr. Beöthy Zsolt, Verédy Károly, Hampelné Pulszky Pollixena, Rosenberg Augusztina s Pályi Sándor. A munkát siker koronázta; a leánygimnázium ma az ország különböző vidékének leányait fogadja magába s növendékeinek oly képzettséget ad, mely minden várakozást felülmúl. E mellett a Nőképző-Egyesület szem előtt tartotta a nőnek, mint a háztartás vezetőjének kötelességeit is s gondoskodott azokról is, kik gimnáziumot nem végezhetnek, de mégis alapos képzettséget akarnak maguknak szerezni. Így jött létre a főzéssel egybekötött »háztartási iskola« s a kétosztályú »továbbképző«. Az egyesületnek ezen új alkotásai azonban nem nyomták el a régi intézményeket; az

internátus, az elemi osztályok, a polgári iskola, a tanítónő-képző ma is virágoznak.

A fejlődés arányát tanusítják a következő adatok:

1869. évben volt az Országos Nőképző-Egyesület 1. felső osztályában 7 növendék; tanító egyén 9.

1879. évben volt 4 elemi, 4 polgári és 2 felső osztály 168 növendékkel; tanító és tanítónő 32.

1889. évben volt 4 elemi, 4 polgári és 3 felső osztály 338 növendékkel.

1899. évben volt 4 elemi, 6 gimnázium, 1 polgári, 3 tanítónő-képző és 2 továbbképző osztály 478 növendékkel; tanító és tanítónő 42. Továbbá főzőtanfolyam 34 növendékkel; tanítónő 1.

Ennek következtében az egyesület az utolsó időben újra megnagyobbította palotáját, melyben játszótérrel, üditőkertről s külön betegházzal is gondoskodott.

Jótekonyságot is nagymértékben gyakorol az egyesület, mert 12.750 forintot tesz ki azon összeg, mit árvák és vagyontalan szülők gyermekei érdekében áldozott a jelen évben is.

Az egyesület intézményei harmincz év alatt folytonosan gyarapodtak. bővültek, de ma is ugyanazt a magasztos czélt szolgálják, melyet az egyesületnek nemeslelkű alapítója tűzött ki.

Magyarországi központi Fröbel-nőegylet.

A magyarországi központi Fröbel-nőegylet a kisdetek közös nevelésének javítása, a Fröbel-rendszernek terjesztése végett alakult Budapesten 1869-ben. Gyermekkerteket és gyermek-kertésznőképző-tanfolyamot tartott fenn mindjárt megalakulása óta. Az egyesület és intézetei az első pár esztendőben német-nyelvűek voltak, de 1872-ben, a mikor az egyesület elnökévé Szögyény-Marich Mária csillagkeresztes hölgyet, ügyvezető alelnökévé özv. Rosenzweig-Saphir Sarolta urhölgyet választották, teljesen megmagyarosodtak.

1872 óta az új alelnök nagy tevékenységének hatása alatt az egyesület virágzásnak indult. Budapesten 4—5 kisdedóvodát tartott fenn, melyekben a kisdetek nagyrésze díjtalanul részesült gondozásban és nevelésben és játszva tanulta meg a sok idegen anyanyelvű gyermek a magyar beszédet. Gyermek-kertésznőképzőtanfolyamát az egyesület rendes, előbb egy évfolyamú, 1874-től kezdve két évfolyamú intézetté alakította, melyben díjtalanul képezett szakértő óvónőkké a növendékeket. Ez az intézete oly jó hírnévnek örvendett, hogy gróf Csáky Albin, vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 1892-ben

itt rendeztette az első és eddig egyetlen tanfolyamot, az óvónő-képző-intézeti tanárok és tanítónők számára.

1894-ben az egyesület a VI. kerületben Bajza-utca 27. sz. alatt óvónőképző-intézete és minta-óvodája részére, s egyesületi céljaira szép, nagy és modern igényeket teljesen kielégítő házat építtetett, s az állam által segélyezve óvónőképző-intézetében az eddigi óraadó tanárok helyett rendes tanárokat alkalmazott.

Az egyesület eddigi 30 éves fennállása idején sok ezer kisdedit neveltetett és 600 óvónőt képesített. Képzőintézeti növendékeit nemcsak díjtalanul taníttatta, de részben segélylyel is ellátta. Óvodáival és óvónőképző-intézetével számos kiállításon vett részt és mindenütt nagyobb kitüntetést érdemelt; az 1896. évi millenniumi kiállításon a kisdedovás fejlesztéséért a millenniumi nagy érmet nyerte.

1895-ben fennállásának 25. évfordulóját nagy ünnepélylyel ülte meg. 1897-ben pedig méltó díszszel ünnepelte meg 25. évfordulóját annak a nagyérdemű munkásságnak, melyet az egyesület felvirágoztatásában özv. Rosenzweig-Saphir Sarolta urhölgy, a koronás arany érdemkereszt tulajdonosa, előbb mint alelnök, 1892 óta mint elnök kifejtett. Ugyanekkor a nagyérdemű elnöknő nevére az egyesület 1000 forintos alapítványt tett, melynek kamatai az egyesület óvónőképző-intézetébe járó szegény növendékek segélyezésére fordítatik.

Az egyesületnek ma van Budapesten 3 óvodája, egy óvónőképző-intézete és egy minta-óvodája. Vagyona 91.236 forint 07 kr., alapító tagjainak száma 58, rendes tagjainak száma 235.

Az egyesület elnöksége: Edelsheim-Gyulai bárónő ő excellentiája, tisztt. elnök, Rosenzweig-Saphir Sarolta elnök, a koronás arany érdemkereszt tulajdonosa, Kugler Jánosné pénztárnok, Kauders Hermína ellenőr, Köncze Zs. Imre titkár.

Magyar Izr. Kézmű- és Földmívelési Egylet Budapesten.

A magyar izr. kézmű- és földmívelési egylet, eredeti néven »a hazai izraeliták közt nehéz kézműveket és földmívelést terjesztő egyesület« a pesti izr. hitközség kezdeményezésére s annak anyagi és erkölcsi támogatásával az 1842-ik évben alakult, ugyanabban az évben, melyben a gróf Széchenyi István lángszelleme által inaugurált közgazdasági ujjászületés a közhasznú társadalmi alkotások egész sorozatát létesítette.

Az egyesület célja: szegény, árva és elhagyatott zsidó fiukat műhelyekben való elhelyezés valamint ipari és gazdasági szakiskolákban való képeztetés útján anyagi és erkölcsi

segélynyújtás mellett ipari és gazdasági szakmunkásokká nevelni, jól kitöltött tanidejük után pályájukon való előhaladásukat előmozdítani, utóbb pedig önállósításra segíteni.

Ezen gyermekvédő célzatokkal az egyesület azt a social-politikai célt kapcsolta össze, hogy az általa felnevelt gyermekek útján a magyar zsidóság körében a kézműveket és a földművelést terjessze s ekként részben közvetlenül, részben példaadás útján a kereseti tevékenység egyoldalúságából származó társadalmi különállást és ellentéteket enyhítse.

Az egyesület megalakulása után legelső sorban a kézművesképzésre fordította tevékenységét, mi végből növendékeit műhelyekben helyezte el. De a fennállott czéhek a zsidó vallású inasoknak czéhbéli beszegődtetését megtagadták, a mesterek a czéhek által befolyásoltatva, csak nagy áldozatokkal voltak zsidó inasok felvételére rábírhatók, majd a tanidejüket kitöltött növendékek felszabadítása elé gördítettek akadályokat.

Szerencsére az egylet célzatai az intéző körökben kezdet-től fogva rokonszenvvel találkoztak s miután maga József nádor is jóakarató figyelmére méltatta az egyesület törekvéseit, a növendékek a czéhek ellenére is, kormányhatósági intézkedésekkel és tanácsi végzésekkel lőnek beszegődtetve és felszabadítva.

Az egyesület vezérfőfőinek (elnökök: dr. Jakobovics Fülöp 1842—49, Kern Jakab 1850—64, Weisz M. A. 1865—75, dr. Schoenberg Ármin 1876—91, dr. Neuman Ármin 1891-től fogva) fáradságot nem ösmerő buzgó munkássága és kitartó ügyszeretete idők multán az akadályokat legyőzte s az óhajtott eredményt kivívta. Az egylet növendékeiből kerültek ki a legelső zsidó mesteremberek és gazdák hazánkban és utóbb az egyesület általános működését hathatósabban kifejtvén, több ezernyi gyermeket mentett meg az anyagi és erkölcsi romlástól s ugyanannyi hasznos munkást nevelt a társadalomnak.

Az egyesület nyújtotta segítség abból áll, hogy az egyesület a pártfogása alá vett gyermekeket műhelyekbe adja, a tanidőre nézve a mesterrel szerződik, növendékeit egész tanidejük alatt ruházza, egyéb szükségleteikről gondoskodik, azokat vallás-erkölcsi oktatásban részesíti, iskoláztatásukat ellenőrzi, érdekükben — jogosult panasz vagy kérelem esetén — a mestereknél és hatóságoknál eljár, érettségük a beszegődtetési és felszabadulási költségeket fedezi, tanidejük leteltével pedig a felszabaduló növendékeket ünneplő ruhával látja el.

A földművespályára szánt növendékeket az egyesület vagy gyakorlati képzés céljából gazdaságokban helyezte el, vagy pedig kiképzés végett földművesiskolákba és vinczellérképezékbe adta és segítette mindaddig, a míg önfentartásukra képesekké váltak.

Ettől fogva, vagyis felszabadulásuk időpontjától kezdve az egyesület növendékei saját erejükre vannak ugyan utalva, de azért nem szűnik meg az egyesület gondoskodása s a mennyiben szükséges, a felszabadult legényeket is tanácsos, ajánlatokkal, uti segélyekkel és ösztöndíjakkal támogatja és önképzésükre lehetőleg alkalmat nyújt, míg végül az arra méltókat műhelyük vagy gazdaságuk első berendezéséhez nyújtott 1000, illetve 2000 koronáig terjedhető segélyvel önállósításra segíti.

A közviszonyok fejlődésével az egyesület működési köre is fokozatosan bővült. A növendékek száma évről-évre szaporított, szellemi és anyagi gondozásuk fokozottabb figyelem tárgyát képezte. Már kezdettől fogva az egyesület növendékeinek vallásiskölcsei oktatására hittani iskolát tartott fenn, szaktanításuk végett pedig, minthogy a 40-es években szakiskolák még nem léteztek, ipar- és rajziskolát alapított, a mely oly színvonalon állott, hogy bizonyítványait közérvényűnek ismerték el; utóbb az állam által létesített ipari szakiskolákat valamint az iparművészeti iskolát, is működése keretébe vonta és tehetőségesebb ifjaknak kiképzetésére ösztöndíjakat alapított, úgy, hogy nem egy hírneves művész (Klein Miksa berlini, Kallós Ede, Ligeti István hazai szobrászművészek) és kiváló műiparos került ki az egylet pártfogoltjaiból.

Főtörekvéseinek hathatósabb érvényesítésére, felszázados fennállása alkalmából — 1894. évben — alapította az egylet, egyelőre 30 fiú befogadására berendezett menedékházát, mely első sorban azzal a rendeltetéssel bír, hogy tanidejük tartama alatt szállást és ellátást nyújtson azon növendékeknek, a kiknek otthonuk nincs s a kiket az egylet jobb képességük és előtanulmányaik tekintetbevételével oly iparágaknál illetve ipartelegeken kíván elhelyezni, hol a tanulóknak szállást és ellátást nem adnak. De e mellett ideiglenes menedékkül szolgál ügyük elrendezéseig az egylet minden növendékének oly esetekben, midőn szállástadó mestereik által váratlanul elbocsájtva, szülők és rokonok hiányában hajlék nélkül maradnának, végre befogadja és ellátja az egyesület a vidékről feljövő gyermekeket mindaddig, míg részükre megfelelő műhelyeket találhatnak.

Ugyancsak a tanonczmenhelyben jelentkeznek a többi növendékek is, ha bármi kérésük vagy panaszu van, vagy ruhára, lábbelire, fehérneműre van szükségük, melyeknek kiosztását az egyesület gazdája vasárnaponta teljesíti.

Vasárnap és ünnepnapon gyűlnek az intézetben össze a növendékek sorából felszabadult iparoslegények is, hol kert, tekepálya, tornaberendezés, könyvtár, olvasószoba áll rendelkezésükre s a hol szabad idejükben üdvös és hasznos szórakozást, valamint önképzésre alkalmat találhatnak.

Ötvenkét évi fennállása alatt az egyesület mindössze 684.918 korona s 42 fillért áldozott céljaira, pártfogoltjainak száma 2834 volt, kik közül szabályszerűen befejezte tanidejét 1621.

A mult 1898. évben bevételei, mik évi tagsági díjakból, adományokból és kamatokból állanak 29.251 korona 82 fillért tettek ki, kiadásai pedig, melyeknek főtételei ruházat, élelmezés, ösztöndíjak, hittani iskola, szegődtetési és felszabadítási illetékek, igazgatás 32.688 korona 80 fillérre rugtak. A mult 1898-ik évben felvétellett 140 növendék, ezekkel együtt pártfogása alatt állott 475 növendék, közte 450 iparostanonc, 21 felsőipariskolai tanuló és 4 földművesnövendék; tanidejét befejezte 80.

Az egyesület vagyona 403.752 korona 12 fillér, mely összegben a kezdő mesterek és gazdák segélyezésére rendelt és külön kezelt 164.898 korona 32 fillérnyi alapítványok is befoglaltatnak.

Sajnos, hogy az egyesület anyagi fejlődése nem áll arányban az igények emelkedésével, úgy, hogy a mult évben is 227 folyamodó közül 87 pártolásra méltó gyermeket az anyagi eszközök elégtelensége miatt el kellett utasítani.

A tanonczmenhelyben $4\frac{1}{2}$ évi fennállása óta 43 bentlakó növendék volt, jelenleg, ugyancsak a pénzügyi eszközök korlátolt volta miatt csupán 17 hely van betöltve.

A fenti eszközökkel s a jelzett irányú munkássággal igyekszik az egyesület közrehatni, hogy a pártfogása alatt álló gyermekeket megmentse és megvédje az anyagi és erkölcsi romlástól, melybe őket szülők nyomora, vagy korai halála juttatta. Nem pillanatnyi, muló segélyt nyújt, hanem becsületes kenyérkeresetre képesíti védenczeit, kik segítő és vezető kéz hiányában a székes főváros labirintusában elvesznének s elzülleenek.

Ezernyi derék kézműves, gazda és műiparos nevelkedett védőszárnyai alatt, kiknek túlnyomó része becsületére válik az egyesületnek s hasznára a társadalomnak, és kik közül száznál többen ma pártoló tagjai és fentartói annak az egyesületnek, melynek egykoron pártfogoltjai valának.

S a jövőben, mikor a létviszonyok súlyosbodása és különösen a székes főváros szegényebb népelemeinek rohamos szaporodása mindnagyobb arányokban növeli a gondozatlan és elhagyatott gyermekek számát, csak még szélesebb körű és magasabb feladatok várakoznak az egyesületre, melyeknek megoldása, mind emberbaráti mind kulturális, nemkülönben közgazdasági szempontokból egyaránt fontos és nagyjelentőségű.

Országos Erkölcsnemesítő Egyesület Budapesten.

Alakult 1886-ban Péchy Tamás elnöklete alatt, Irányi Dániel kezdeményezésére.

Célja: az erkölcsiségnek és vallásosságnak, nemkülönben a hazaszeretet és testvériségnek úgy a magán-, mint a közéletben előmozdítása és terjesztése.

A cél elérése végett évenként jutalmakat tűz ki olyanok számára, kik *ifjúsági egyesületeket* és *mértékletelességi egyesületeket* szerveznek s azokban tevékenységet fejtenek ki. Továbbá évenként 5—6 oly *cselédet* jutalmaz és elismerő oklevéllel tüntet ki, a kik egy gazdánál 30 évig megszakítás nélkül hűségesen szolgáltak. Sürgette a »rabsegélyző egyesületek« állítását; felkérte a bel- és igazságügyi minisztereket az iránt, hogy oly színi előadások és nyomtatványok tárgyában, melyek sem az erkölcsi, sem a köztisztességi szempontoknak nem felelnek meg, szigorúbb felügyeletet gyakoroltassanak. Lépéseket tett *népkönyvtárak* felállítása végett; felolvasásokat tartatott a szeszes italok ártalmáról stb.

Tisztikar: elnök *gróf Csáky Albin*; titkár: *dr. Gynulay Béla*; pénztárnok: *Somlay Károly*; ellenőr: *Csávossy Béla*; ügyész: *Hodossy Imre*. Titkári hivatal: Budapest, V. ker., Váci-körút 58.

Tagjainak száma: 96. Évi kiadása: 200—300 frt. Alapítványtőkéje 5083 frt 12 kr.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
Bevezetés	3

I. Intézetek a fogyatékos érzékűek javára.

Vakok országos intézete	9
Siketnémák országos intézete Vácztott	13
Izraelita siketnémák intézete Budapesten	14
Állami siketnéma iskola	16
Siketnémák temesvári intézete	17
Hülyék intézete Budapesten	20
»Szeretet« országos egyesület	22

II. Gyermek-kórházak.

Stefánia-gyermekkórház	24
A pesti izr. hitközség Bródi Adél gyermekkórháza	27

III. Lelenczházak és gyermek-menhelyek.

A Fehér Kereszt Országos Lelenczház-Egyesület	32
Mária Valéria főhercegnő ő Fensége védnöksége alatt álló budapesti országos első gyermekmenedékhely-egyesület	34
A pesti első bölcsőde-egyesület	35

IV. Árvaházak.

Baranyamegyeci árvaház Pécssett	36
Vasvármegye árvaháza Szombathelyen	40
Zólyommegye árvaháza Radványban	41
A Háromszékmegyei árvaifü-szeretetház	42
»Gizella« munkásárvaház Zólyom-Lipcsén	45
Protestáns országos árvaház Budapesten	46
A tiszai ág. hitv. evang. egyházkerület fiu- és leányárvaháza	48
Érseki leányárvaház Esztergomban	49
Simor-árvaház Nagyszombaton	50
Mayer Ferencz fiúárvaház Budapesten	50
Temesvár városi Gizella-árvaház	56
A hódmezővásárhelyi állami »Tanító Árvaház«	58
A pesti izr. hitközségi fiúárvaház története	59
Pesti izr. leányárvaház	61
Bárá Hirsch árvaleány menhely Budapesten	63
A munkácsi árvaház	64
A marosvásárhelyi Klotild-leányárvaház	65
A sárosvármegyei jótékony nőegylet árvaháza Eperjesen	66
A nagypénteki református-társaság Budapesten	68

V. Szeretetházak.

Budapest székes fővárosi községi szeretetház	70
Klotild-szeretetház Budapesten	75

VI. Más gyermekvédő-intézetek.

Országos gyermekvédő-egyesület	77
Budapesti szünidei gyermektelep-egyesület	79
A »Gyermekbarát«-egyesület ismertetése	81
Országos kisdédóvó-egyesület	83
Az országos nőképző-egyesület	88
Magyarországi központi Fröbel-nőegylet	90
Magyar izr. kézmű- és földművelési-egylet Budapesten	91
Országos erkölcsnemesítő-egyesület Budapesten	95

